

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Soňa Kacerovská

**Československá účast na Světové výstavě
v Bruselu 1958 a její zobrazení v dobovém tisku**

Diplomová práce

Autor práce: **Soňa Kacerovská**

Vedoucí práce: *PhDr. Petr Bednařík, Ph.D.*

Oponent práce:

Datum obhajoby: 2011

Hodnocení:

Bibliografický záznam

KACEROVSKÁ, SOŇA. *Československá účast na Světové výstavě v Bruselu 1958 a její zobrazení v dobovém tisku*. Praha, 2011. 97 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce Ph.Dr. Petr Bednařík, Ph.D

Anotace (abstrakt)

Světová výstava v Bruselu 1958 znamenala pro Československo zlomovou událost v oblasti totalitních dějin kultury. Dodnes slouží jako připomínka vysoké kvality tuzemského uměleckého řemesla, designu, stejně jako dramatických multimediálních útvarů. V atmosféře studené války se EXPO 58 stalo symbolickým střetnutím kapitalistických a socialistických principů státního zřízení, a komparace dovedností a schopností jejich zástupců (Spojených států a Sovětského svazu). Pozornost návštěvníků i tehdejších médií se však nečekaně upřela na československou expozici, které vedle tradičních výrobků prezentovala i novátorské počiny v umělecké i technologické oblasti, a podílela se tak na vzniku nového životního stylu, označovaného jako tzv. bruselský styl. Právě naše úspěšná účast umožnila československému dobovému tisku patřičně využít mechanismy propagandy. Na příkladu tří deníků a dvou týdeníků za použití metod kvalitativního výzkumu se práce pokouší zachytit, jakým způsobem byla československá účast zobrazována a jakých konkrétních rysů propagandy toto zobrazení nabývá.

Abstract

The world exhibition in Brussels in 1958 marked an important event in the history of the Czechoslovakian totalitarian art history. Until today it is still a reminder of the high quality art handicraft, design and multimedia formation. In the atmosphere of the Cold war the EXPO 58 became a symbolical clash of the capitalist and socialist principles of government and a comparison of skills and abilities of their representatives (US and USSR). The attention of the visitors and the media surprisingly concentrated on the Czechoslovakian exposition, which apart from the traditional products presented also some new initiations in artistic and technological branches and contributed to the establishment of the so called Brussels life style. It was the Czechoslovakian success which helped the media to use the mechanisms of

propaganda. Using three daily newspaper and two weekly magazines this work is trying to capture how was the Czechoslovakian participation showed to the public and what features of propaganda were used.

Klíčová slova

bruselský styl, Světová výstava v Bruselu, EXPO 58, ideologie, komunistický tisk, propaganda, úspěch Československa

Keywords

Brussel's style, world exhibition, EXPO 58, ideology, propaganda, communist press, succes of Czechoslovak

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 14. ledna 2011

Soňa Kacerovská

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Petru Bednaříkovi a Janu Křečkovi za čas, laskavost, trpělivost a cenné rady. Kristině Šemberové, Dominice Záveské, Lence Soukupové a Báře a Vojtovi Podhradským za ochotu, dobrou vůli a pomoc. Mým nejbližším pak za důvěru a podporu.

Obsah

ÚVOD	14
HISTORICKÝ KONTEXT	16
1. STUDENÁ VÁLKA	16
1.1. Poválečné uspořádání	16
1.2. Počátky krize.....	17
1.3. Neklidná Asie	20
1.3.1. Korejská válka	20
1.3.2. Válka ve Vietnamu.....	21
1.3.3. Suezská krize.....	22
1.4. Atomový věk.....	22
1.5. Dobývání vesmíru	23
1.6. Politika mírového soužití	24
2. SITUACE V ČESKOSLOVENSKU	26
2.1. Nástup komunismu v Československu	26
2.2. Československo v 50. letech.....	27
2.2.1. Kultura v Československu.....	31
3. SVĚTOVÁ VÝSTAVA 1958 V BRUSELU	35
3.1. Vznik a tradice výstavnictví	35
3.1.1. Vznik výstavnictví	35
3.1.2. Rozvoj výstavnictví	36
3.1.3. Novodobé pojetí výstavnictví	37
3.1.4. Institucionalizace výstav.....	37
3.2. Přípravy na EXPO 58: Myšlenka a organizace Světové výstavy.....	38
3.2.1. Přípravy na světovou výstavu	38
3.2.2. Organizace výstavy.....	39
3.2.3. Poslání výstavy	39
3.2.4. Zahájení výstavy	40
3.2.5. Výstaviště a symboly výstavy	42
3.2.6. Areál výstaviště.....	42
3.2.7. Grafické ztvárnění výstavy.....	43
4. ČESKOSLOVENSKÁ ÚČAST	45
4.1. Schvalování a příprava československé expozice	45
4.2. Finance	47
4.3. Expozice	48
4.3.1. Pávilon a jeho stavba	48
4.3.2. Jeden den v Československu	49
4.3.2.2. Odpočinek	52

4.3.2.3. Kultura	54
4.3.3. Restaurace	56
4.3.4. Doprovodný program	58
4.3.4.1. Filmovové festivaly	58
4.3.4.2. Národní dny Československa	59
4.3.4.3. Prezentace v obchodním domě	60
4.3.4.4. Výstava 50. let moderního umění	61
4.3.5. Ceny	61
4.3.6. Propagace	62
4.3.7. Bilance výstavy	65
4.3.7.1. Československá účast	65
5. BRUSELSKÝ STYL	67
5.1 Životní styl ve Spojených státech	67
5.2. Životní styl v Československu	68
5.3. Charakteristika bruselského stylu	68
6. TEORETICKÁ ČÁST - PROPAGANDA	72
6.1. Média a politické uspořádání	72
6.1.2. Ideologie	73
6.1.3. Proces komunikace ve společnosti sovětského typu	75
6.1.3.1. Definice propagandy	76
6.1.3.2. Propaganda jako součást komunikace	76
6.1.3.3. Propaganda a Světová výstava v Bruselu 1958	79
7. PRAKTICKÁ ČÁST - METODOLOGICKÉ VÝCHODISKO	81
8. SBĚR DAT	85
8.1. Charakteristika výzkumného vzorku	87
8.1.1. NOVINY	87
8.1.1.1. Rudé právo	87
8.1.1.2. Mladá fronta	88
8.1.1.3. Lidová demokracie	89
8.1.2. ČASOPISY	90
8.1.2.1. Kultura	90
8.1.2.2. Literární noviny	91
9. Analýza dat	92
9.1. Cíle analýzy a její omezení	92

9.2. Vlastní analýza	94
9.2.1. <i>PARADIGMATICKÝ MODEL</i>	94
9.2.2. <i>Centrální kategorie</i>	94
9.2.3. <i>Ideologické parametry zobrazení československé účasti</i>	96
9.2.3.1. Přítomnost propagandy v předkládaném obrazu	97
Negace železné opony.....	99
Nadřazenost manuální činnosti.....	99
Humánní rozměr.....	101
Komparace.....	103
9.2.3.2. Politicky neutrální popis jevu	104
9.2.4. <i>Autorská strategie zobrazování úspěchu Československa</i>	106
9.2.4.1. Osobní angažovanost autorů článků	108
9.2.4.2. Přejímání pochvalných výroků z jiných zdrojů	112
Pozitivní ohlasy ze zahraničních médií	112
Pochvalné repliky v návštěvní knize čs. pavilonu	113
9.2.5. <i>Zobrazení jednotlivých komponent úspěchu Československa</i>	115
9.2.5.1. Pavilon/Expozice	115
9.2.5.2. Restaurace.....	118
9.2.5.3. Laterna magika (a polyekran).....	120
9.2.5.4. Doprovodný program	122
9.3 Shrnutí analýzy	125
ZÁVĚR	128
SUMMARY	130
POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE	131
Knihy.....	131
Články a příspěvky v knihách či sbornících.....	132
Elektronické zdroje.....	133
PŘÍLOHY	136

Úvod

Za téma své diplomové práce jsem si zvolila Světovou výstavu v roce 1958. Domnívám se totiž, že v dobovém kontextu jde o jedinečnou a významnou událost pro český design a umělecké řemeslo. Navzdory omezeným možnostem vytvořili čeští umělci pozoruhodné produkty, které ve velké konkurenci dokázaly zaujmout a uspět. Dodnes slouží tato událost jako nevyčerpatelný inspirační zdroj nejen pro studenty designu, ale pro celou uměleckou scénu. Před nedávnem byla jako připomenutí této mimořádné události uspořádaná retrospektivní výstava Bruselský sen. Její pozitivní ohlas pouze potvrdil důležitost Světové výstavy v roce 1958 pro kulturní dějiny celého tehdejšího Československa. Pokud však chceme dostatečně pochopit, jak mimořádnou událostí se Expo 58 pro Československo stalo, je nutné zohlednit, jak převládající mezinárodní vztahy a společenské a materiální podmínky, které měli čeští reprezentanti k dispozici, tak současně i atmosféru ve společnosti. Padesátá léta byly dobou probíhající studené války a prvními pokusy o proniknutí do vesmíru. Američané si zařizovali domácnosti nejnovějšími elektrotechnickými vymoženostmi a ve volných chvílích navštěvovali mléčné bary nebo koncerty Elvise Presleyho, Sovětský svaz nepřestával zbrojit a chystal se vypustit první umělou družici, zatímco západní Evropa se obdivovala novým směrům ve výtvarném umění a filmu, střední a východní Evropa se vyrovnávala s druhou pětiletkou a přetrvávajícím nedostatkem spotřebního zboží. V tomto společenském, kulturním, politickém a ekonomickém klimatu se uskutečnila Světová výstava v Bruselu. Soupeření velmocí, a tím pádem i socialismu s kapitalismem, se stalo jejím hlavním a očekávaným tématem. Doslova senzaci pak způsobil pavilon československý, který do tohoto souboje překvapivě zasáhl. Vydařená československá prezentace značně posílila schovávavější přístup k socialistickému zřízení a k železné oponě. Paradoxně se o výstavě a úspěchu československém pavilonu dozvěděli občané Československa většinou ze sdělovacích prostředků, poněvadž pouze malý počet lidí měl možnost do Bruselu odcestovat. A právě sdělovací prostředky, především tisk můžeme považovat za nejvěrnější ukazatel tuzemské dobové atmosféry. Navzdory tomu, že obraz předkládaných událostí i jejich výběr samotný podléhal cenzurním opatřením a veškeré prostředky veřejné komunikace se nesly ve znamení propagandy Komunistické strany, lze si z dostupných informací utvořit poměrně celistvou představu o životě v tehdejší Československu. Vždyť obsah prostředků masové komunikace formuje vnímání i myšlení lidí bez ohledu na to, zda-li odpovídá skutečnosti či nikoliv. Rozhodla jsem se, že se se pokusím rozkrýt, jak tehdejší tisk s událostí pracoval. Zajímalo mne, jakým způsobem o ni informuje, kolik jí věnuje prostoru či jak se od sebe liší

zprávy v jednotlivých periodikách. Předpokládala jsem, že podléhá určitým ustáleným mechanismům, které mají zaručit „nezávadnost“ zveřejněných zpráv. Propaganda prostupovala veškerým společenským i občanským prostředím a zejména ve sdělovacích prostředcích byla markantně používána. Jak se však konkrétně projevuje? Disponuje obecně platnými znaky nebo je proměnlivá dle druhu zprávy? Existuje skrze ustálené fráze či si autoři přizpůsobují konkrétnímu obsahu zprávy? Avšak nabízí se i otázka, která by tomu všemu měla předcházet. Totiž, zda-li se opravdu nutně objevuje v každém zveřejněném sdělení. Pokud ne, mohla by její neexistence v určitých částech obsahu vlastně být potvrzením její přítomnosti v médiu jako celku? Právě nečekaný úspěch československé účasti na EXPU 58 by mohl být sám o sobě dostatečnou chválou systému. Zvolila jsem tři tituly denního tisku, jmenovitě Rudé právo, Lidovou demokracii a Mladou frontu, z nichž jsem v období měsíc před a dva týdny po zahájení výstavy, dále v zhrubě v polovině konání výstavy a měsíc před a dva týdny po jejím skončení vyhledala publikované články o dané události. Dále jsem si vybrala dva týdeníky, Literární noviny a Kulturu, ve kterých jsem v celém ročníku 1958 hledala články o Světové výstavě. Na následné komparaci obsahů těchto periodik se pokusím prostřednictvím metod kvalitativního výzkumu odpovědět alepoň na některé z předcházejících otázek.

Historický kontext

1.Studená válka

Celá padesátá léty byla poznamenána ostrým rozdělením na Západ a Východ, pro které se vžilo označení studená válka. Počátky konfliktu mezi Spojenými státy a Sovětským svazem sahají do období druhé světové války, kdy se vytvářely nejrůznější formy spolupráce s cílem zastavit A. Hitlera a následně si rozdělit sféry vlivu.

1.1.Poválečné uspořádání

„Válka způsobila, že Sovětský svaz – dříve ostrakizovaný stát s pochybnou pověstí – se stal spolu s Velkou Británií a Spojenými státy zemí, podílející se na rozhodování o poválečném světě.“¹

Pro nadcházející vývoj sehrála nezanedbatelnou roli jaltská konference. V únoru 1945 se v krymském letovisku Jalta sešli představitelé Velké trojky, Sovětského svazu, Spojených států amerických a Velké Británie, aby se dohodli na postupu proti nacistickému Německu a následném poválečném vývoji. Jako místo bylo zvoleno přímořské letovisko na Krymu Jalta. V hlavním otázce týkající se rozdělení Německa dospěly mocnosti k jednoznačné shodě. Dle válečné mapy a požadavku Churchilla a Roosevelta bylo rozděleno do čtyř zón, z nich jedna připadla Francii, dále bylo stanoveno, že zaplatí válečné reparace jako náhradu za škody způsobené válkou. Berlín pak obsadí všichni společně. Zároveň bylo rozhodnuto o vzniku OSN, k němuž mělo dojít ve Spojených státech. Součástí dohody bylo i to, že k přijetí důležitých rozhodnutí Rady bezpečnosti je nutný souhlas všech pěti stálých členů (Británie, Číny, Francie, Ruska, Spojených států). Nesoulad se naopak projevil v otázce uspořádání Polska. Přestože měli západní spojenci zájem o posunutí hranic na východě Polska, nakonec vyhověli požadavku Stalina, který toto území „vyměnil“ za západní hranice na Odře a Nise. Považovali totiž toto řešení za dočasné. Kromě toho odsouhlasili i spojení exilové polské vlády se Sověty vytvořenou civilní správou v Lublinu, takže fakticky předali moc nad Polskem Kremlu. Poněkud laxní přístup Roosevelta byl dán snahou získat Sovětský svaz jako spojence proti Japonsku, poněvadž si nebyl jistý jak dlouho ještě válka potrvá. Obával se i vysokých nákladů spojených s vojenskými operacemi. Moskva si přála vybudovat pevnou

¹ ŠVANKMAJER, Milan, et al. *Dějiny Ruska*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1995. Stalinův tábor míru, s. 356.

hranici na západě a pomalu svůj vliv expandovat. Stalin souhlasil pod podmínkou, že získá zpátky Kurilské ostrovy a část ostrova Sachalin a podrží si vliv v Mandžusku (územní práva a námořní základny²). Tato část smlouvy byla tajná a i Rooseveltův nástupce, tehdejší viceprezident, Harry Truman se o ní dozvěděl až při nástupu do úřadu.³ Co se týká Evropy, všichni tři státy se zavázaly, že „převezmou záštitu nad svobodnými volbami, podpoří demokratické vlády a budou střežit ústavní záruky svobody ve všech ostatních částech Evropy“⁴.

1.2. Počátky krize

Pro Západ bylo v dané chvíli určující především zastavit Japonsko, takže dění ve střední a východní Evropě prozatím nevěnoval patřičnou pozornost. Nutno podotknout, že výklad termínu demokratický je jiný v podání Sovětského svazu a jiný v pojetí západních mocností. Navíc Stalin nikdy neměl v úmyslu jaltské závazky ve střední a východní Evropě skutečně dodržet.⁵ To se ukázalo hned vzápětí, když se nový americký prezident i britský předseda ohradili proti sovětskému dozoru nad střední Evropou, poněvadž jim nepřipadalo dění v těchto státech adekvátní demokratickému fungování. „Sověti naproti tomu označovali vývoj v těchto zemích jako pohyb vpřed ve směru sociálního a politického pokroku.“⁶ Nicméně Američané přesto stáhli své jednotky z okupovaných území přiřknutých Sovětskému svazu a doufali, že jaltské závazky dodrží. Na druhé straně Washington donutil Japonsko ke kapitulaci ještě dříve než Sověti vstoupili do války, takže jim ani nepřiznal podíl na jeho okupaci. Stalinovi se sice vrátila území ztracená v rusko-japonské válce (1904-1905), avšak se způsobem takového vítězství nebyl spokojen. To byl jasný signál, že s koalicí je konec a že trhlina mezi Východem a Západem se povážlivě prohlubuje.

² GADDIS, John Lewis. *Studená válka*. Praha : Slovart s.r.o., 2006. Návrat strachu, s. 33

³ TINDALL, George B.; SHI, David E. *Dějiny Spojených států amerických*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2000. Svět ve válce, s. 622-4

⁴ TINDALL, George B.; SHI, David E. *Dějiny Spojených států amerických*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2000. Svět ve válce, s. 624

⁵ GADDIS, John Lewis. *Studená válka*. Praha : Slovart s.r.o., 2006. Návrat strachu, s. 30

⁶ ŠVANKMAJER, Milan, et al. *Dějiny Ruska*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1995. Stalinův tábor míru, s. 356-7.

„Vztahy mezi Sovětským svazem a jeho bývalými spojenci z dob války se rok od roku zhoršovaly.“⁷ Tou dobu už spojené státy měly k dispozici řadu indicií, které je opravňovaly stavět se do opozice vůči sovětským komunistům. Jednou z nich byl dlouhý telegram, který napsal americký diplomat působící v Moskvě George F. Kennan, adresován ministru zahraničí Jamesi Francisu Byrnesovi. Depeše se snažila nastínit politický kurz Sovětů a upozornit na jejich snahu zničit kapitalistický systém. Toho se snažili dosáhnout pomocí expanzivní politiky, tvrdými represemi jakýchkoliv odpůrců a upevňováním vztahů se svými satelity. Zásadní poselství dokumentu by se dalo shrnout jako: „*Hlavním posláním americké politiky vůči SSSR musí být dlouhodobé, trpělivé, ale tvrdé a rozhodné zadržování ruských expanzivních tendencí.*“⁸ Text se objevil i v americkém časopise Foreign Affairs a stal se základním podnětem pro vznik Trumanovy doktríny (vyhlášena v březnu 1947), jež poskytla finanční pomoc Turecku a Řecku. Na první jmenovaný stát si činila nárok Sovětský svaz, poněvadž chtěla vybudovat vlastní námořní základnu v Bosporu, spojnici mezi Středozemním a Černým mořem. Řecko se zmítalo uprostřed občanské války mezi demokraticky orientovanou vládou, podporovanou Britskými ostrovy, a komunisty, podporovaný nově se formujícím východním blokem. Londýnu přestaly stačit prostředky, aby se i nadále angažoval ve všech svých zájmových oblastech (př. Středomoří, Blízký východ, Asie), a tak na konci roku 1946 ohlásil ukončení finančních dotací. Spojené státy na to reagovaly takto: „*Spojené státy neohrožuje pouze dění v Řecku, ale především sovětský komunismus. Zvítězí-li komunismus v Řecku, v Turecku či jinde ve Středomoří, padnou i ostatní vlády v západní Evropě.*“⁹ Na politickou nótou Trumanovy doktríny navázal v květnu 1947 Marshallův plán, který měl zajistit obnovu válkou zničené Evropy. „*Podoba Marshallova plánu vycházela z těchto předpokladů: že největší hrozbou zájmům Západu v Evropě není možnost sovětského vojenského zásahu, ale spíše nebezpečí, že hlad, bída a zoufalství by mohly Evropany přimět k tomu, že si do čela svých států zvolí komunisty, kteří pak budou poslušně plnit pokyny Moskvy; že americká ekonomická pomoc bude mít okamžitý příznivý psychologický dopad a později i reálné výsledky, které takový trend zvrátí; že Sovětský svaz sám takovou pomoc nepřijme a nedovolí to ani svým satelitům, což zatíží jeho vztahy s nimi; a že se Spojené státy*

⁷ ŠVANKMAJER, Milan, et al. *Dějiny Ruska*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1995. Stalinův tábor míru, s. 361.

⁸ NÁLEVKA, Vladimír . *Studená válka*. Praha : Triton, 2003. Předpoklady vzniku studené války, s. 16

⁹ NÁLEVKA, Vladimír . *Studená válka*. Praha : Triton, 2003. Předpoklady vzniku studené války, s. 19

*mohou chopit jak geopolitické, tak morální iniciativy v nastupující studené válce.*¹⁰ Následním odmítnutím Marshallova plánu ze stany SSSR a jeho satelitů se započatý konflikt ještě více prohloubil.¹¹

Ideologickou odpovědí byla založení Informačního byra komunistický a dělnických stran, zkráceně Kominformy, jež vytyčilo jasné kroky budování socialismu a umožnilo Kremlu kontrolovat veškeré dění v socialistickém táboře.¹² „*Za oficiální vyhlášení ideologické války Západu ze strany SSSR lze považovat ustavení Informbyra komunistických stran v září 1947, kdy také Moskva poprvé přišla s formulací, že se vytvořily dva světové tábory – imperialistický a demokratický.*“¹³ Marshallův plán sice zabrzdil sovětskou expanzi a pomohl stabilizovat západní Evropu, současně ale potvrdil i bipolární rozdělení, neboť Američané přijali sovětskou nadvládu nad střední a východní Evropou.¹⁴

Mezi novými rivaly však zůstal ještě jeden zásadní problém. Co s Německem, a zejména Berlínem, stále rozděleným do čtyř zón? Na začátku roku 1948 došlo ke sloučení tří německých západních zón, na což Sověti reagovali více než roční blokadou Berlína, poněvadž se domnívali, že tím získají celé město do své kompetence. „*Západní spojenci zorganizovali letecký most do obleženého města, čímž získali hlubokou vděčnost Berličanů, úctu velké části Němců a globální propagandistický triumf, v jehož světle Stalin vypadal jako brutální a zároveň neschopný politik.*“¹⁵ Fatální neúspěch celé akce měl za následek zastavení blokády v květnu 1949 a následné rozdělení státu na demokratickou Spolkovou republiku Německo a „sovětskou“ Německou demokratickou republiku.¹⁶ Železná opona v Evropě definitivně spadla.

¹⁰ GADDIS, John Lewis. *Studená válka*. Praha : Slovart s.r.o., 2006. Návrat strachu, s. 39

¹¹ GADDIS, John Lewis. *Studená válka*. Praha : Slovart s.r.o., 2006. Návrat strachu, s. 39

¹² NÁLEVKA, Vladimír . *Studená válka*. Praha : Triton, 2003. Předpoklady vzniku studené války, s. 24

¹³ ŠVANKMAJER, Milan, et al. *Dějiny Ruska*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1995. Stalinův tábor míru, s. 361.

¹⁴ NÁLEVKA, Vladimír . *Studená válka*. Praha : Triton, 2003. Předpoklady vzniku studené války, s. 23

¹⁵ GADDIS, John Lewis. *Studená válka*. Praha : Slovart s.r.o., 2006. Návrat strachu, s. 41

¹⁶ TINDALL, George B.; SHI, David E. *Dějiny Spojených států amerických*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2000. Svět ve válce, s. 638

1.3. Neklidná Asie

Také na půdě asijského kontinentu došlo k několika mocenským střetům, při kterých asistovaly obě zvesvářené velmoci. Tamější dění si v sobě neslo pozůstatky koloniálních sporů a nesplněných nacionalistických vizí. Asi nejzásadnějším okamžikem z hlediska budoucího vývoje mezinárodních vztahů se stalo poněkud překvapivé Mao Ce-tungovo vítězství nad čínskými nacionalisty a vyhlášení Čínské lidové republiky v říjnu 1949. Mao krátce poté veřejně vyjádřil příklon k marxismu-leninismu a akceptoval vedoucí úlohu SSSR jako světového lídra komunistického hnutí. Následoval podpis čínsko-sovětské smlouvy (vojenská pomoc v případě napadení) jako protiváha k Severoatlantickému paktu.¹⁷

1.3.1. Korejská válka

K jak zásadnímu posílení komunistického bloku došlo se ukázalo hned v zápětí, když vypukla válka v Koreji. Území bylo dříve součástí japonského císařství a na konci války se na postupimské konferenci Velká trojka dohodla, že případně pod správu Sovětského svazu a Spojených států, přičemž dělicí linií se stala 38. rovnoběžka. V „pravý čas“ měly cizí jednotky zemi opustit a dopřát ji svobodu a nezávislost. Ihned po válce však komunistické hnutí na severu státu začalo směřovat k socialistickému modelu zřízení a odmítalo participovat na společné vládě s nacionalisty na jihu země, kteří na základě výsledků voleb v roce 1948 dali vzniknout Korejské republice v čele s Li Sy-manem. Odpovědí komunistického tábora bylo vyhlášení Korejské lidové demokratické republiky. Jejím vůdce se stal Kim Ir-sen, který usiloval o sjednocení Koreje i za cenu vojenského zásahu, k němuž ale potřeboval podporu komunistických lídra, Sovětskému svazu. Toho se mu přeci jen podařilo dosáhnout, do velké míry i proto, že Stalin se obával Maova mocenského monopolu v rámci asijského kontinentu. V červnu 1950 zahájili korejští komunisté útok na své jižní sousedy. Na tuto skutečnost reagovala OSN téměř okamžitě, když svolala Radu bezpečnosti, která si odhlasovala „*zastavení severokorejské agrese... a pomoc, jaká bude nutná k nastolení míru a bezpečnosti v oblasti*“.¹⁸ Vojenské operaci pak spadaly pod patronaci Spojených států. Zdálo se, že válka bude mít rychlý průběh, poněvadž spojeneckým jednotkám se podařilo zahnat severokorejskou armádu z dobytých území v Jižní Koreji až ke korejsko-čínským hranicím. Nicméně v tu dobu už byla v Mandžudsku připravena početná Maova armáda, která

¹⁷ GADDIS, John Lewis. *Studená válka*. Praha : Slovart s.r.o., 2006. Návrat strachu, s. 43-5

¹⁸ NÁLEVKA, Vladimír . *Studená válka*. Praha : Triton, 2003. Horké války v Asii, s. 62-3

bleskovou operací zatlačila Američany zpátky za 38. rovnoběžku. Další boje probíhaly se střídavými úspěchy na obou stranách a na mírová jednání přistoupily znesvářené strany až v červnu 1951. Dohoda o příměří byla podepsána v červenci 1953, když proběhly změny na prezidentských postech Spojených států a Ruska.¹⁹

1.3.2. Válka ve Vietnamu

Mocenské zájmy zasáhly i do vývoje v Indočíně, konkrétně do formování Vietnamské republiky²⁰. Po skončení války vyhlásila komunistická Vieth Minh (Liga za nezávislost Vietnamu) vedená Ho Či Minem, která bojovala proti japonské okupaci i imperialistickým snahám Francie, Vietnamskou lidovou republiku na severu území. Francie sice uznala jeho samostatnost, ale rozhodně o zbytek své kolonie v rámci Francouzské unie nechtěla přijít. Ho Či Min se následně snažil získat nezávislost i pro další oblasti Vietnamu, a proto se s ním v roce 1946 pustila Francie do ozbrojeného střetu. Po vítězství Maa v Číně se Vieth Minh dostalo podpory od čínských komunistů a diplomatické styky s ní navázal Sovětský svaz. To byl signál pro Spojené státy, že i v této oblasti se mají angažovat (především jako zdroj financí francouzských vojenských operací). Paralelně probíhala válka v Koreji, takže je nutno chápat reakci USA v perspektivě studené války.²¹ Jako součást Francouzské unie bylo schváleno státoprávní uspořádání Vietnam v čele s císařem Bao Daie, přičemž Francie se stále snažila porazit partyzánské oddíly Vieth Minh. Komunistům se dařilo vyvolávat nepokoje i v sousedním Laosu a Kambodži, což Francii značně vysilovalo a nakonec z konfliktu vyšla jako poražený stát. V kontextu ideologického boje sehrála klíčovou roli v ukončení války Čína, která odmítla podporovat Viet Minh ve snaze o sjednocení země, jelikože se obavala zainteresovanosti USA. Naopak nabídla stažení vietnamských jednotek z Laosu a Kambodže za ústup Francouzů ze Severního Vietnamu. A také si pojistila, že Američané si v Indočíně nebudou stavět vojenské základny. V rámci Ženevských mírových dohod podepsaných v červnu 1954 získaly Kambodža a Laos nezávislost a příslib okamžitého stažení cizích jednotek, Vietnam však zůstal rozdělený na Severní Vietnam v čele s Ho Či Minem a

¹⁹ TINDALL, George B.; SHI, David E. *Dějiny Spojených států amerických*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2000. Spravedlivý úděl a politika zadržování, s.645-6

²⁰ Francouzská Indočína je označení bývalých jihoasijských království, které se v 19. století staly součástí francouzské koloniální říše. Tehdejší federace několika územních celků odpovídá dnešnímu státnímu uspořádání Severního a Jižního Vietnamu, Laosu a Kambodže.

²¹ TINDALL, George B.; SHI, David E. *Dějiny Spojených států amerických*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2000. Konflikt a mrtvý bod:Léta prezidenta Eisenhowera, s.673-4

nekomunistický Jižní Vietnam pod vládou císaře Bao Daie. Hraničním územím se stala 17. rovnoběžka. Vietnam měl být v nadcházejících volbách v roce 1956 sjednocen, takže v Jižním Vietnamu se nadále pohybovaly francouzští vojáci, stejně tak Ho Či Min nadále koketoval s úsilím o sjednocení země. Ve vzduchu visel další konflikt, který se ke slovu dostal v šedesátých letech.²²

1.3.3. Suezská krize

Epizodickou roli v rámci studené války sehrála i Suezská krize v roce 1956, přestože šlo o spor spíše na ekonomické rovině. Egypťský vládce, plukovník Násir, znárodnil Společnost Suezského průplavu patřící anglo-francouzské společnosti, přičemž její zisky měly financovat stavbu Asuánské přehrady. Proti tomu se okamžitě ostře ohradili Francouzi a Britové, kteří spolu s Izraelem zaútočili na egypťské vojenské základny.²³ Prezident Eisenhower se obával, že by se do sporu mohla vložit Sborná a díky přátelským vztahům s Násirem expandovat svůj vliv do arabského světa. Moskva dala totiž razantně najevo, že se v případě konfliktu postaví na obranu Egypta.²⁴ Spojené státy se vložili do sporu v roli smířčího soudce a na základě rezoluce OSN a pod pohružkou embarga, donutily útočníky ke kapitulaci.²⁵

1.4. Atomový věk

Počínající napětí mezi velmocemi zvýšilo i použití atomové zbraně. Američané se domnívali, že jejich převaha bude několik let trvat, takže je velmi překvapilo, když Sověti zahájili vlastní jaderný program už v roce 1949. Zde se projevila kvalita ruské špionáže, které se na Stalinův rozkaz podařilo dostat do amerických laboratoří a získat indicie k výrobě atomové munice. Americký prezident si byl velmi dobře vědom, jaká hrozba pro světový mír to znamená, a urychleně nařídil, aby se vědci pokusili o sestavení termonukleární neboli vodíkové bombě, jež je tisíckrát silnější než atomová. „*Být pozadu v jakékoliv kategorii výzbroje - nebo i jen působit takovým dojmem navenek - by hrozilo katastrofou.*“ Vysvětlil své rozhodnutí

²² NÁLEVKA, Vladimír. *Studená válka*. Praha : Triton, 2003. Války v Indočíně, s. 150-165

²³ TINDALL, George B.; SHI, David E. *Dějiny Spojených států amerických*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2000. Konflikt a mrtvý bod:Léta prezidenta Eisenhowera, s. 681

²⁴ ŠVANKMAJER, Milan, et al. *Dějiny Ruska*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1995. Chruščovova cesta k supervelmoci v jedné zemi, s. 371

²⁵ TINDALL, George B.; SHI, David E. *Dějiny Spojených států amerických*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2000. Konflikt a mrtvý bod:Léta prezidenta Eisenhowera, s. 681

Truman.²⁶ Poprvé vyzkoušeli Spojené státy sílu nové bomby v listopadu 1952, když vymazali z mapy jeden tichomořský ostrov, Sovětský svaz stejný pokus v poušti provedl v srpnu 1953. Zatímco atomová bomba je založena na štěpení atomů, vodíková na jejich fúzi. Po provedných pokusech vědci konstatovali, že „*sto vodíkových pum by na celé planetě vytvořilo podmínky neslučitelné se životem*“.²⁷

*„Pracuje na stejném principu jako procesy probíhající uvnitř hvězd, kde se za velkých tlaků a teplot slučují jádra vodíku na jádra helia a následně dál na jádra jiných prvků. Uvolňuje se přitom obrovské množství energie, která ohřeje nitra hvězd na stovky milionů stupňů Celsia.“*²⁸

Obavy z účinků jaderných zbraní byly na místě, všichni měli stále ještě v živé paměti děsivé obrázky Hirošimi a Nagasaki. Truman i Stalin si byli vědomi toho, že válka vedena takovými zbraněmi, by byla pro lidstvo válkou poslední, a proto se snažili jednat nanejvýš opatrně. „*Je to hrozná věc, vydat rozkaz k použití něčeho, co....je tak strašlivě ničivé, daleko ničivější než co jsme kdy měli....Proto s tím musíme zacházet jinak než s puškami, děly a podobnými, obyčejnými věcmi.*“ Řekl v roce 47 Truman svým poradcům. Přesto před svým rivalem z opačného ideologického pólu navzájem nedávali najevo žádné obavy či pochybnosti. „*Smyslem atomové bomby je vyděsit ty, kdo mají slabé nervy,*“ prohlásil například Stalin.²⁹

1.5. Dobývání vesmíru

Další pole, kde se odehrávalo mocenské soupeření se stal vesmír a jeho zkoumání. Sborné se podařilo zkonstruovat a vypustit umělou družici vůbec jako první zemi v historii v říjnu 1957. Vědecká družice, která si kladla za cíl zjistit, jestli je vůbec možné letět do vesmíru, dostala jméno Sputnik1. „*V té době však nebyl stupeň vědomostí o fyzikálních vlastnostech horních vrstev atmosféry a kosmickém prostoru v okolí Země příliš vysoký. Chyběly také konstrukční zkušenosti z hermetizací družice, zabezpečení jejího tepelného režimu v kosmických*

²⁶ GADDIS, John Lewis. *Studená válka*. Praha : Slovart s.r.o., 2006. Návrat strachu, s.34-52

²⁷ GADDIS, John Lewis. *Studená válka*. Praha : Slovart s.r.o., 2006. Zachránné čluny a čluny smrti, s.53-64

²⁸ [Http://fyzmatik.pise.cz](http://fyzmatik.pise.cz) [online]. 30. březen 2010 [cit. 2010-10-29]. Vodíková bomba. Dostupné z WWW: <<http://fyzmatik.pise.cz/28685-vodikova-bomba.html>>.

²⁹ GADDIS, John Lewis. *Studená válka*. Praha : Slovart s.r.o., 2006. , Záchrané čluny a čluny smrti s. 55-61

*podmínkách, zajištěním napájení přístrojů elektrickou energií atd. Série prvních umělých družic měla tedy prakticky vyřešit tyto problémy.*³⁰

*„Vysílaný signál umožňoval poprvé prověřovat zkreslení při přenosu z orbitální dráhy, tedy i vlastnosti atmosféry a ionosféry.“*³¹

Pro Spojené státy to byla velká výzva nejen z hlediska vědecké a lidského pokroku, nýbrž se obávaly o svou bezpečnost. K vypuštění Sputnik 1 na oběžnou dráhu použili Sověti mezikontinenální raketu, na niž lze namontovat nukleární hlavici. To znamenalo, že by se byly bývaly takové rakety mohly objevit nad jakýmkoliv cílem v krátkém časovém horizontu, včetně Spojených států. Bylo proto třeba maximální opatrnosti ve vzájemných vztazích.³² NASA sice hned vzápětí (leden 1958) odpověděla vypuštěním amerického satelitu Explorer 1, nicméně slávy Sputniku 1 to ani zdaleka nedosáhlo.³³

*„Studená válka mohla vyvolat horkou válku, která by dokázala vyhladit lidstvo na celé planetě. Ale protože strach z takové války se ukázal být větší než veškeré odlišnosti, které rozdělávaly Spojené státy a Sovětský svaz a spojence supervelmocí, existoval rozumný důvod k naději, že k ní nikdy nedojde.“*³⁴

1.6. Politika mírového soužití

Výměna na vedoucích postech znesvářených stran v roce 1953 znamenala i nový směr zahraniční politiky obou mocností. Přelomovým okamžikem se stal XX. sjezd KSSS v únoru 1956, kdy nová hlava Sovětského svazu Nikita Chruščov nechal padnou Stalinův kult prostřednictvím několikahodinového referátu plného ostré kritiky. Ačkoliv se to odehrálo v neveřejné části zasedání a obyvatelé východního bloku byli seznámeni pouze s jeho umírněnější verzí, na Západě byl projev veřejně publikován. Dalším významným bodem

³⁰ MEK : *Malá encyklopedie kosmonautiky* [online]. 06.09.2007 [cit. 2010-10-30]. Sputnik 1. Dostupné z WWW: <<http://mek.kosmo.cz/druzice/rusko/sputnik/sputnik1.htm>>.

³¹ Sputnik 1. In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, 30. 5. 2005, 19:00, last modified on 5. 10. 2010, 18:21 [cit. 2010-10-30]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Sputnik_1>.

³² GADDIS, John Lewis. *Studená válka*. Praha : Slovart s.r.o., 2006. Záchranné čluny a čluny smrti, s. 71

³³ TINDALL, George B.; SHI, David E. *Dějiny Spojených států amerických*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2000. Konflikt a mrtvý bod:Léta prezidenta Eisenhowera, s. 682

³⁴ GADDIS, John Lewis. *Studená válka*. Praha : Slovart s.r.o., 2006. Záchranné čluny a čluny smrti, s.81

sjezdu, byly mezinárodní vztahy. Zahraniční politika nabrala vstřícnější kurz vůči kapitalistickému světu, takže Moskva vyhlásila „mírové soužití a soutěžení“ Západu a Východu a naopak zavrhl nutnost válečných konfliktů. Nadále ale nebyla ochotna ustoupit ze svých zásadních stavisek týkajících se imperiálních a mocenských zájmů.³⁵

„V teorii a v propagandistické praxi Sověti rovněž prosazovali koncepci mírového soužití dvou protikladných světových soustav, ačkoliv i nadále platila konfrontační strategie Varšavské smlouvy či doktrína násilného vývozu revoluce. Nicméně Chruščovovo úsilí směřovalo k přenesení těžiště dosavadního mocenského soupeření na pole hospodářské soutěže. Iluze o ekonomickém a technologickém potenci světové socialistické soustavy výrazně ovlivnila šedesátá léta 20. století.“³⁶

Také v rámci bloku se Sovětský svaz uchýlil k zmírnění ekonomického tlaku a megalomanských hospodářských požadavků, aby se pokusila vyrovnat propastné rozdíly ve výrobě spotřebního a těžkého průmyslu. Změny proběhly i na personální úrovni. A v souvislosti s pádem Stalinova kultu to vyústilo v krvavá povstání v Polsku a v Maďarsku v roce 1956. Kreml, ale dokázal, že takovou nekázeň nehodlá snášet, a vzpoury brutálně potlačil. V důsledku toho, nabyl dozor nad satelity na intenzitě a přísnosti.³⁷

Také vláda nového prezidenta Dwighta Eisenhowera se odchýlila od předešlého, spíše defenzivního politického směřování vůči socialistickému táboru. Nový ministr zahraničí John Foster Dulles dokonce rehabilitoval rozhodnutí z Jalty jako přehnaně pasivní a jeho rétorika se nesla ve znamení podpory revolučních snah uvnitř východního bloku. Nicméně byla to pouze slova, nikoliv konkrétní činy, která útočila na Kreml. Markantně se tato skutečnost projevila právě při povstáních v roce 1956, kdy Spojené státy nechaly Polsko i Maďarsko svému osudu a fakticky tak akceptovaly mocenské pole působnosti Sovětského svazu.³⁸

³⁵ ŠVANKMAJER, Milan, et al. *Dějiny Ruska*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1995. Chruščovova cesta k supervelmoci v jedné zemi, s. 368-9

³⁶ GADDIS, John Lewis. *Studená válka*. Praha : Slovart s.r.o., 2006. Zachránné čluny a čluny smrti, s. 98

³⁷ ŠVANKMAJER, Milan, et al. *Dějiny Ruska*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1995. Chruščovova cesta k supervelmoci v jedné zemi, s. 371

³⁸ TINDALL, George B.; SHI, David E. *Dějiny Spojených států amerických*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2000. Konflikt a mrtvý bod: Léta prezidenta Eisenhowera, s. 673

2. Situace v Československu

2.1. Nástup komunismu v Československu

To vše se odráží i v politice a kultuře Československa 50. let, poněvadž jako jeden ze států sovětského bloku byl nucen směřovat politiku v závislosti na rozhodnutích a přáních SSSR. Podle historiků však Československo inklinovalo k ruské nadvládě už během války, přestože se o něm na Jaltě vůbec nejednalo. Počítalo se s tím, že Edvard Beneš stane v čele prezidentského úřadu a jeho rozhodování se podvolí sovětským zájmům.

„Přínejmenším od podpisu československosovětské smlouvy v prosinci 1943 pokládali sověští představitelé zemi za baštu sovětského vlivu ve střední Evropě, naslouchali Benešovým varováním před hrozbou budoucího útoku Západu s pomocí Německa a v březnu 1945 rovněž ujišťováním Jana Masaryka, že na nadcházející zakládající konferenci OSN v San Francisku bude za všech okolností hlasovat se sovětskou delegací.“³⁹

Sám Beneš usiloval o to, aby si Československo samo rozhodovalo o své vnitřní i vnější politice, obával se ale otevřeně postavit Kremlu. Přestože se po zklamání z mnichovské dohody plně nespolehal na Západ, stále doufal, že nenechá střední Evropu v rukou komunistické totality. Vzal na vědomí dohodu velmocí o sférách vlivu, za žádných okolností se ale nechtěl vzdát spolupráce se Západem. Jeho koncepce zahraniční politiky měla tvořit jakýsi most mezi Západem a Východem, čemuž odpovídala zeměpisná poloha ČSR i stávající mezinárodní situace.⁴⁰ Nicméně vnitropolitická situace nahrávala komunistům. Kromě valéčného dědictví v podobě značně rozvinuté ilegální sítě, kterou se podařilo hbitě aplikovat i na dobu po okupaci, to byla právě ucelenost a koncepční program, jímž se snažili přilákat veřejnost do svých řad. *„KSCĚ měla dobře organizované, disciplinované akceschopné a početné členstvo. Vstupovala do ní zejména radikálně naladěná mládež, levicová inteligence, pracovníci dělnických profesí, rolníci očekávající přiděly konfiskované půdy, nejrůznější kariéristé ze všech sociálních vrstev a lidé zkompromitovaní kolaborací s okupačním režimem, kteří se tím chtěli zachránit před potrestáním.“* *„V její prospěch vyznívaly také revoluční postoje prostého obyvatelstva, které bylo otrěseno fašistickými zločiny, roztrpčeno*

³⁹ SMETANA, Vít. Jaltská konference a její mýtus. *Www.lidovky.cz : Orientace/esej* [online]. 13. února 2010, r. XXIII, č. 37, [cit. 2010-09-20]. Dostupný z WWW: <http://www.lidovky.cz/jaltska-konference-a-jeji-mytus-d3u-/ln_noviny.asp?c=A100213_000085_ln_noviny_sko&klic=235500&mes=100213_0>.

⁴⁰ TEJCHMAN, Miroslav. *Sovětizace východní Evropy : Země střední a jihovýchodní Evropy v letech 1944 - 1948*. Praha : Historický ústav, 1995. Československo, s. 42

okupačním útlakem i strádáním za války a požadovalo pronikavé změny společenského systému. Komunisté tomu vycházeli vstříc, navrhovali radikální ekonomické, sociální a politické přeměny a strhávali k sobě další členy a stoupence.“⁴¹

Jako klubko zmatených a neperspektivních vizí pak působily snahy demokratických stran stát se opozičním protějškem komunistů. Kromě nekoncepčních volebních programů se strany vyčerpávaly vnitropolitickými boji a vzájemným osočováním, které ve výsledku oslabovalo demokratickou orientaci obyvatelstva, a naopak nahrávalo komunistům. Nepřekvapivé volební vítězství KSČ v roce 1946 napomohlo k systematické a konečné likvidaci veškeré demokratické opozice v rámci Národní fronty a tím k definitivnímu přilnutí k Sovětskému svazu. *„Značná část československé veřejnosti však spatřovala v Sovětském svazu především původní Rusko jako slovanskou velmoc, která ochrání malé Československo před případnou agresí Německa a neznala skutečné plány sovětských pohlavárů. Komunisté zdůrazňovali právě tento slovanský prvek vzájemného spojení a nehovořili o napodobování režimu.“⁴²* Rozhodující bitva mezi posledními zbytky demokratických poslanců a komunisty propukla v únoru 1948, kdy došlo ke krizi vlády a jejímu následnému rozpadu. KSČ byla na tento střet dobře připravena, pomohly jí Lidové milice i obranné složky, které měla dávno zmanipulované. Prezident Beneš, který se obával občanské války, podepal demisi vlády a pustil tak komunisty k moci úřední, ústavní cestou.⁴³ V červnu poté Beneš abdikoval a na jeho místo Národní shromáždění zvolilo jako jediného kandidáta Klementa Gottwalda, v čele nové vlády stanul Antonín Zápotocký.⁴⁴

2.2. Československo v 50. letech

„A padesátá léta můžeme bezesporu zařadit mezi ta období, kdy dech dějin a zásadní historické změny poznamenaly celou českou společnost. Rozhodně však nemůžeme tuto etapu naší minulosti vnímat jako homogenní periodu, naopak, je plna vnitřních rozporů, ale také

⁴¹ TEJCHMAN, Miroslav. *Sovětizace východní Evropy : Země střední a jihovýchodní Evropy v letech 1944 - 1948*. Praha : Historický ústav, 1995. Československo, s. 40-2

⁴² TEJCHMAN, Miroslav. *Sovětizace východní Evropy : Země střední a jihovýchodní Evropy v letech 1944 - 1948*. Praha : Historický ústav, 1995. Československo, s. 39.

⁴³ TEJCHMAN, Miroslav. *Sovětizace východní Evropy : Země střední a jihovýchodní Evropy v letech 1944 - 1948*. Praha : Historický ústav, 1995. Československo, s. 57-67

⁴⁴ BĚLINA, Pavel, et al. *Dějiny země koruny české II.* Praha : Paseka, 1992. Nástup a důsledky stalinismu v Československu, s.268-9

vývojových změn a zvrátů. Lze ji dále členit chronologicky, stejně jako po jednotlivých segmentech společenské reality.“⁴⁵

Konec čtyřicátých a začátek padesátých let se nesl ve znamení vykonstruovaných politických procesů s údajnými nepřáteli režimu a plnění první pětiletky. „*Vlna represí v letech 1948 - 1953 rozbila veškerou protikomunistickou opozici.*“ Ekonomika byla centrálně řízena dle jednoho ústředního plánu, takže se československé hospodářství přeorientovalo především na těžký průmysl bez ohledu na skutečné potřeby obyvatel státu. Soukromí sektor se stal minulostí ve prospěch kolektivizace zemědělství a dokončení znárodňování⁴⁶. Zahraniční obchod se soustředil pouze na Sovětský svaz a spřátelené země, kam dodával zejména produkty zbrojního průmyslu. „*Za účelem koordinace vývoje jednotlivých ekonomik uvnitř sovětského bloku byla v roce 1949 zřízena Rada vzájemné hospodářské pomoci (RVHP). Jejím strategickým cílem bylo dosáhnout úplné nezávislosti tohoto uskupení na kapitalistickém světě.*“⁴⁷

„*Ráznost budování nového ekonomického fundamentu a společenského uspořádání v kombinaci s hledáním a trestáním škůdců a nepřátel těchto cílů vyvolávaly euforii na straně jedné a existenciální strach na straně druhé. Prvním velkým zlomem byl rok 1953, od té doby tempo budování i tempo trestání poněkud zvolnilo, dalším mezníkem byl rok 1956, který přinesl první otevřenou kritiku stalinismu a jeho metod přímo v zemi sovětu.*“⁴⁸

Aplikace sovětského systému na tuzemské podmínky se záhy ukázala absolutně nefunkční. Ekonomika začala mít povážlivé problémy a státní kasa stála před krachem. Komunistické vedení se uchýlilo k razantnímu kroku a v květnu 1953 vyhlásilo měnovou reformu⁴⁹, která sice oddlužila veškeré státní podniky, jenomže všechno obyvatelstvo připravila o životní

⁴⁵ ČECHUROVÁ, Jana. Padesátá léta v Českoslovesku. In BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Svěové výstavě v Bruselu*. Praha : Národní archiv, 2008. s. 5

⁴⁶ Proces znárodňování začal ihned po skončení II.světové války, viz např. http://www.totalita.cz/50/50_02_001.php

⁴⁷ BĚLINA, Pavel, et al. *Dějiny země koruny české II.*. Praha : Paseka, 1992. Nástup a důsledky stalinismu v Československu, s.270-2

⁴⁸ ČECHUROVÁ, Jana. Padesátá léta v Českoslovesku. In BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Svěové výstavě v Bruselu*. Praha : Národní archiv, 2008. s. 5

⁴⁹ Kurz, za který se vyměňovaly staré bankovky za nové, byl přemrštěný. Viz http://www.totalita.cz/vysvetlivky/ref_menova_1953_01.php

úspory.⁵⁰ „Zároveň byl zrušen listkový systém prodeje potravin a průmyslového zboží a zavedeny jednotné maloobchodní ceny.“⁵¹ Životní náklady prudce stouply a lidé se začali bouřit⁵². „Měnová reforma měla politické důsledky, silně otrásla autoritou komunistického vedení ve veřejnosti a oslabila jeho pozici ve vlastní straně. Odpovědí na tento stav, na pokles životní úrovně i důvěry, bylo rozhodnutí o každoročním snižování cen.“⁵³ Nespokojenost obyvatelstva měla zmírnit změna politického kurzu. Krátce po návratu ze Stalinova pohřbu zemřel i Gottwald, a tak se úřadu československého prezidenta ujal Antonín Zápotocký.⁵⁴ Přestože veřejně deklaroval určitý odklon od těžkého průmyslu a dokonce se kriticky postavil i k procesu nucené kolektivizace, žádné zásadní změny v těchto hospodářských sektorech (průmysl, zemědělství) neproběhly.⁵⁵ Na druhé straně KSČ chtěla u lidí vzbudit zdání občanské volnosti a současně demonstrovat laskavou sociální politiku. „Téměř po dvaceti letech, poprvé v poválečné době, proběhly volby do národních výborů a po šesti letech parlamentní.“ Ačkoliv byly zmanipulované a fakticky šlo pouze o dojem z volebního procesu, nikoliv samotný výsledek, KSČ postavilo novou, „demokratickou fasádu režimu“.⁵⁶ „Polovina padesátých let přinesla v mnohém zlepšení životních podmínek v Československu. Došlo ke zkrácení pracovní doby na 46 hodin týdně a byla uskutečněna rozsáhlá reforma národního pojištění, v jejíž rámci byla snížena hranice důchodového věku u mužů nad 60 let,

⁵⁰ TOMEK, Prokop. *Totalita.cz* [online]. [cit. 2010-11-04]. Měnová reforma 1953, Předehra. Dostupné z WWW: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/ref_menova_1953.php>.

⁵¹ BĚLINA, Pavel, et al. *Dějiny země koruny české II.* Praha : Paseka, 1992. Nástup a důsledky stalinismu v Československu, s.274

⁵² „V několika městech došlo k demonstracím, nejvýznamnější byla z tohoto pohledu Plzeň. Nepokoje byly potlačeny velmi brutálně.“ ČECHUROVÁ, Jana. Padesátá léta v Českoslovesku. In BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu*. Praha : Národní archiv, 2008. s.7

⁵³ KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa: Kořeny reformy 1956 - 1960 Společnost a moc*. Brno : Společnost pro odbornou literaturu - Barriester & Principal, 2008. Cesta začíná, s. 10

⁵⁴ „Novinkou bylo neobsazení funkce předsedy KSČ, místo toho byla zavedena funkce prvního tajemníka ÚV KSČ, která byla svěřena ne příliš známému aparátčikovi Antonínu Novotnému. Tím byla hlavní personální rošáda uzavřena. Po Zápotockého smrti v roce 1957 spojil Novotný ve své osobě nejvyšší stranickou a státní funkci.“ ČECHUROVÁ, Jana. Padesátá léta v Českoslovesku. In BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu*. Praha : Národní archiv, 2008. s.7

⁵⁵ TOMEK, Prokop. *Totalita.cz* [online]. [cit. 2010-11-04]. 50. léta - budování totalitního státu. Dostupné z WWW: <http://www.totalita.cz/50/50_01_009.php>.

⁵⁶ KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa: Kořeny reformy 1956 - 1960 Společnost a moc*. Brno : Společnost pro odbornou literaturu - Barriester & Principal, 2008. Cesta začíná, s. 11

u žen nad 57 let. Současně byl zvýšeny dávky nemocenského pojištění a zrušeno jeho danění.⁵⁷ Na atmosféru ve společnosti to mělo minimální vliv, jelikož lidé přestávali straně definitivně věřit a i samotní straníci získávali kritický nadhled nad komunistickou ideologií. Krize režimu 1953 až 1956 odrážela krizi v rámci celého sovětského bloku. Situace se poněkud uklidnila po pádu Stalinova kultu a do této atmosféry pozvolného tání zasáhli i českoslovenští spisovatelé, kteří na svém II. sjezdu v dubnu 1956 přednesli několik projevů kritizující stávající poměry. To nezůstalo u komunistického vedení bez odezvy, nicméně perzekuční opatření byla mírná a spíše jen sociálního charakteru.⁵⁸ „Sjezd spisovatelů vlastně jako první veřejně reagoval na Chruščovovo odhalení stalinských zločinů a dal české společnosti impuls k diskusi na toto téma. Vedení komunistické strany se snažilo vypořádat s nespokojenými spisovateli ve starém duchu, hledalo viníky a přinutilo vedení Svazu, aby se od kritických projevů veřejně distancovalo, což se následně i stalo, nicméně publikování sjezdových projevů mělo široký a pozitivní ohlas u veřejnosti. Zanedlouho se ke spisovatelům přidali kritickým hlasem i představitelé vysokoškolských studentů.“⁵⁹

“Rok 1956 uzavíral jeden úsek života komunistického režimu v Československu a otevíral i předznamenal druhý, v mnoha bodech odlišný....Následující pětiletí se vyznačovalo střetáváním záměrů moci s postojem společnosti.“ Strana se snažila dokončit či uplatnit svá dřívější rozhodnutí (kolektivizace, likvidace živností), ovládnout atmosféru ve společnosti a skrze revizionismus propagovat záležitosti ideové povahy. Režim se podařilo stabilizovat. „Dosaženou stabilitu ohrožovalo několik faktorů, zejména staré, neřešené problémy a zárodky nových rozporů a také názorově rozvrstvená společnost. Některá opatření vyvolávala sociální napětí a také sociální nejistotu. Nevyhrotily se však v závažnější sociální konflikty či výbuchy.“⁶⁰ Významně k tomu přispěla změna společenské struktury způsobená likvidací soukromého sektoru. Mzdová nivelizace způsobila, že se v podstatě měli všichni stejně. Uniformitu posilovala i dostupnost či spíše nedostupnost spotřebního zboží. To vše lidi

⁵⁷ ČECHUROVÁ, Jana. Padesátá léta v Českoslovesku. In BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu*. Praha : Národní archiv, 2008. s. 9

⁵⁸ KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa: Kořeny reformy 1956 - 1960 Společnost a moc*. Brno : Společnost pro odbornou literaturu - Barriester & Principal, 2008. Cesta začíná, s. 22-4

⁵⁹ ČECHUROVÁ, Jana. Padesátá léta v Českoslovesku. In BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu*. Praha : Národní archiv, 2008. s. 9

⁶⁰ KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa: Kořeny reformy 1956 - 1960 Společnost a moc*. Brno : Společnost pro odbornou literaturu - Barriester & Principal, 2008. Cesta začíná, s. 22-4

otupovalo a způsobovalo ochabování duchovních hodnot a nárůst patologických sociálních jevů (okrádání, rozvodovost). Společnost se začala stavět k režimu daleko více kriticky a politická (anti)angažovanost se přenesla i do studentských řad.⁶¹ „*Sklonek padesátých let pak byl poznamenán řadou protichůdných trendů, vnitropolitickým i mezinárodním uvolňováním napětí, ekonomickými neúspěchy, stejně jako kulturními úspěchy a novými podněty v oblasti vědy a techniky.*“⁶²

2.2.1. Kultura v Československu

„*Únorový převrat udělal za nadějným vývoje naší kultury náhlou a tragickou tečku. Socialistický realismus ve své nejdogmatictější podobě se stal mírou všeho dění v kultuře. A co nad něj bylo, od třídního nepřítele bylo. Vazby s kulturním děním na západ od železné opony byly zpřetrhány.*“⁶³

„*Komunistická strana jako nositelka moci a páteř režimu přisuzovala kultuře, přesněji činnosti kulturních institucí a tvůrců, velký význam. Vymezovala její poslání, v první řadě politické, nadřazené jejímu skutečnému poslání společenskému. Chápala ji jako součást ideologické činnosti, ve které jí náleželo důležité a do jisté míry specifické místo...Hlavním úkolem kultury bylo pomáhat při uskutečňování záměrů a cílů strany, podporovat, oslavovat a dokazovat správnost oficiální politiky. Podle tohoto měřítko hodnotily stranické a státní instituce kulturní zařízení a hlavně tvůrce.*“⁶⁴

Jediným respektovaným uměleckým směrem se stal socialistický realismus, který vycházel z marxismu-leninismu. Tento směr adoroval dělnictvo, manuální práci a budování komunistického státu. „*Socialistická koncepte tradičně předpokládaly určitý cílový obraz šťastné budoucnosti, do které vplynou dějiny.*“⁶⁵ Právě radost z budování prostřednictvím

⁶¹ BĚLINA, Pavel, et al. *Dějiny zemí koruny české II.* Praha : Paseka, 1992. Československá socialistická republika, s.279

⁶² ČECHUROVÁ, Jana. Padesátá léta v Českoslovesku. In BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu.* Praha : Národní archiv, 2008. s. 5

⁶³ BĚLINA, Pavel, et al. *Dějiny zemí koruny české II.* Praha : Paseka, 1992. Nástup a důsledky stalinismu v Československu, s. 266

⁶⁴ KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa: Kořeny reformy 1956 - 1960 Společnost a moc.* Brno : Společnost pro odbornou literaturu - Barriester & Principal, 2008. Kultura a moc, s. 259

⁶⁵ MACURA, Vladimír . *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře).* Praha : Academia, 2008. Ráj, s. 14

plnění plánů a závazků, symbolizovaná například usmívající se ženou na poli či dělníkem u soustruhu, patří mezi jeho charakteristické znaky. Zářné zítřky se staly obsahovým námětem většiny děl oficiální tvorby.⁶⁶ Jedinec zde vystupoval pouze jako prostředek k dosažení kolektivních tužeb a cílů, stával se hrdinou, poněvadž potlačoval vlastní osobnost a totožnost v zájmu společného ideálu celku a státu a jeho uskutečňování.⁶⁷ „*Jednoznačný přechod k sovětskému modelu socialismu po roce 1948 byl i u nás zahájením cesty k takovému mýtotovořičství jako k závazné kolektivní normě. Vize šťastné budoucnosti se stala povinnou součástí občanské nauky, jiná představa o budoucnosti, obavy z ní nebo i prostý odvrát od budoucnosti k soukromým rozměrům přítomného dne či do minulosti – to všechno bylo nepřijatelné a rovno zradě.*“⁶⁸ Vzorem šťastné budoucnosti se stal život v Sovětském svazu. „*Vše co mělo jakoukoli hodnotu bylo automaticky nezbytně spojováno se Sovětským svazem.*“⁶⁹ Zdůrazňována byla touha po míru a spolupráci, kde socialistické země spolu existovaly ve vzájemné harmonii. Na opačném pólu byl Západ. Kapitalistické země představovaly krutý a násilný svět, jenž se válečně připravuje ohrožit „tábor míru“. Často se objevovalo hodnocení my versus oni. „*Svět socialismu byl bohatě dekorován atributy míru, byl představován jako svět poklidné mírové spolupráce se stejnou jednoznačností, jako byl Západ představován jako svět válečných příprav a války...dokonce i reálie vysloveně válečného kontextu se ve spojení se socialistickým světem stávaly reáliemi mírovými: armáda byla armádou míru.*“⁷⁰

Veškeré kulturní dění probíhalo ve znamení cenzury. Umělci a novináři si museli dávat dobrý pozor, aby se ve svém díle nezmiňovaly o nežádoucím, kapitalistickém světě a současně se vyhýbali kritice socialistického systému. „*Cenzura byla nesdílňou a trvalou součástí komunistické moci, jedním z hlavních nástrojů k prosazení a ochraně stranického monopolu na pravdu, k obraně před „ideologickou diverzí“.* Jejím prostřednictvím uplatňovala moc ve zvlášť velkém rozsahu svoji nadvládu nejen nad kulturní tvorbou, ale nad celou společností.“

⁶⁶ Totalita.cz [online]. 2010 [cit. 2010-11-12]. Sociální realismus. Dostupné z WWW: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/soc_real.php>.

⁶⁷ MACURA, Vladimír . Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře). Praha : Academia, 2008. Ráj, s. 31-3

⁶⁸ MACURA, Vladimír . Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře). Praha : Academia, 2008. Ráj, s. 15

⁶⁹ Totalita.cz [online]. 2010 [cit. 2010-11-12]. Sociální realismus. Dostupné z WWW: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/soc_real.php>.

⁷⁰ MACURA, Vladimír . Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře). Praha : Academia, 2008. Ráj, s. 36

Vzhledem k tomu, že komunistické vedení mělo pod kontrolou veškerou kulturní platformu, včetně té ekonomické, bylo pro nepohodlné tvůrce téměř nemožné se prosadit. Jejich díla se k lidem oficiální cestou vůbec nedostala. *“Byl to snadný způsob vyřazení, umlčení, zdánlivě nepolitický, bez čistek nebo jiné tehdy používané formy perzekuce.”*⁷¹ *„Strana ovládá všechny výrobní prostředky a zařízení a suveréně rozhoduje kdo a jak jich může používat. Strana je největší vydavatel a nakladatel, na druhém místě stát, jehož instituce jsou vykonavatelem vůle strany. Formálně jsou vydavateli i jiné organizace a instituce, ale všechny jsou tak či onak pod stranickým dohledem. Veškeré ideové a obsahové pokyny hromadným sdělovacím prostředkům přicházejí od vedoucích stranických orgánů a ústředního aparátu, které jsou jediným soudcem nad tím, co je stranické a co protistranické.”*⁷² Zásadní podíl na to měl i stupňovitý systém kulturního řízení. Jeho tři základní složky byly: stranická, státní a svazová. *„Uvedenému pořadí také odpovídala důležitost a váha v systému a v rozhodování.”* Členové ÚV KSČ na svých sjezdech vytyčovali základní linie kulturní politiky, jež v podstatě kopírovaly kurz politického směřování. V rámci aparátu existoval odbor, kde měl každý úsek kultury na starost jeden referent dohlížející na *„plnění stranických usnesení a pokynů“*. *„Nižší stranické orgány, krajské, okresní, dokonce i podnikové měly povinnost se také zabývat činnostmi kulturních zařízení v okruhu své působnosti, v některých věcech vlastnily rozhodovací pravomoc a příslušelo jim sledovat a dohlížet na to, jak jimi řízené instituce dodržují zásady oficiální kulturní politiky.”* V případě nutnosti pak byly zřizovány kulturní komise. Sloužily jako pomocné útvary, například v krajích, a zabývaly se jak naléhavými problémy kultury, tak i rozhodováním o určitých aspektech kultury. *„Druhým článkem řídicího systému kultury byly státní instituce. Na vrcholu jejich struktury stálo ministerstvo, které se několikrát měnilo. Na krajích působily kulturní odbory, obvykle spojené se školským referátem, stejně tak i na okresech. Státní orgány se omezovaly především na hospodářské a technické záležitosti a ve věcech obsahových působily jako výkonný orgán komunistických institucí.”* Třetí kategorií kulturního řízení pak byly umělecké a tvůrčí svazy. Zpočátku se členství v nich vyznačovalo elitářstvím, pozvolna vstupní nároky klesaly, takže se v nich objevovalo množství průměrných a leckdy i poprůměrných umělců, jejichž jedinou devizou byla oddanost

⁷¹ KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa: Kořeny reformy 1956 - 1960 Společnost a moc*. Brno : Společnost pro odbornou literaturu - Barriester & Principal, 2008. Kultura a moc, s. 262-8

⁷² HAVLÍČEK, Dušan . *Veřejná informace v sovětských politických systémech*. In KÖPPLOVÁ, Barbara; WOLÁK, Radim. *Česká média a česká společnost v 60. letech*. Praha : Radioservis a. s. , 2008. s. 128

režimu.⁷³ „Všichni publikující autoři musejí být členem Svazu jejich činnost musí proklamovat „všeobecné proletářské věci“ a tím pádem potlačovat až minimalizovat snahu o individualismus a autorskou osobitost.“⁷⁴ Historik Karel Kaplan přirovnává poslání svazů k převodovým pákám komunistických institucí a upozorňuje na to, že v šedesátých letech se stávají zrodem revolty proti oficiální kulturní politice. V rozporu s oficiální doktrínou se právě oblasti kultury ve srovnání s jinými dostávalo poměrně dosti autonomie. Fakticky o kulturním dění rozhodovali jednotlivci, nikoliv centrální orgány či jiné příslušné instituce. To se záhy ukázalo jako zásadní systémový nedostatek. Místo podpěrné funkce režimu došlo k opačnému efektu a kultura se ukázala jako jedna z neúčinnějších zbraní proti diktatuře KSČ.⁷⁵

⁷³ KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa: Kořeny reformy 1956 - 1960 Společnost a moc*. Brno : Společnost pro odbornou literaturu - Barriester & Principal, 2008. Kultura a moc, s. 262- 273

⁷⁴ HAVLÍČEK, Dušan . Veřejná informace v sovětských politických systémech. In KÖPPLOVÁ, Barbara; WOLÁK, Radim. *Česká média a česká společnost v 60. letech*. Praha : Radioservis a. s. , 2008. s. 128

⁷⁵ KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa: Kořeny reformy 1956 - 1960 Společnost a moc*. Brno : Společnost pro odbornou literaturu - Barriester & Principal, 2008. Kultura a moc, s. 262- 273

3. Světová výstava 1958 v Bruselu

3.1. Vznik a tradice výstavnictví

„Výstava (angl. exhibicion, fr. exposition, ital. esposizione, rus. vystavka) znamená soustavné uspořádání předmětů téhož, nebo několika oborů, obvykle oborů průmyslových, hospodářských nebo uměleckých z okrsku menšího nebo většího, buď tedy některého kraje nebo celé země, několika zemí nebo všech zemí kulturních a to za účelem podívané tak, aby byl podán co možná úplný obraz výkonnosti a schopnosti v oboru tom některého kraje neb země a aby veřejnou soutěží vývoj průmyslu, hospodářství, umění, atd. se zvýšil.“⁷⁶

3.1.1. Vznik výstavnictví

Vůbec první zmínky o pořádání průmyslových výstav spadají do druhé půlky 18. století. Pravděpodobné prvenství patří tzv. Velkému trhu tovarů království českého, který se konal v roce 1754 ve Veltrusích u Kralup nad Vltavou a vycházel z tradice středověkých trhů a poněkud mladší tradice dvorních dobročinných bazarů. Majitel veltruského panství Jan Rudolf Chotek z Chotkova chtěl demonstrovat oddanost k vladaři (v té době Marii Terezii a jejímu muži Františku Štěpánovi Lotrinskému) a prosperitu daného panství.⁷⁷

„Jednalo se vlastně o první vzorkový veletrh na světě s použitím katalogů. Zboží bylo vystavováno v zámku a přilehlých prostorách. Účelem akce bylo ukázat přednosti manufakturní práce a zviditelnit české manufaktury. Za své zásluhy získal Rudolf Chotek jedno z nejvyšších habsburských vyznamenání Řád Zlatého rouna.“⁷⁸

Podobný veletrh pod názvem Waarenkabinet proběhl i v pražském Klementinu v roce 1791 na počest krále Leopolda II., v zahraničí například v Londýně (1756/7) či v Paříži (1798). Skutečný rozmach výstavnictví spadá až do století následujícího. Hlavní myšlenkou výstav se stala snaha povzbudit podnikatelského ducha prostřednictvím veřejného předvádění řemesel a výrobků. Pořadatelé se snažili, aby produktový a řemeslný rozptyl byl co možná nejširší,

⁷⁶ SANTAR, Jindřich. *Expo 58, Světová výstava v Bruselu*. Praha. Státní nakladatelství krásné literatury, 1961

⁷⁷ HALADA, Jaroslava; HLAVAČKA, Milan. *Světové výstavy : Od Londýna 1851 po Hannover 2000*. Praha : Libri, 2000. s. 7

⁷⁸ Galileo Corporation s.r.o. *Www.zamek-veltrusy.cz* [online]. 2007, 18.10.2010 [cit. 2010-10-19]. Zámek Veltrusy. Dostupné z WWW: <<http://www.zamek-veltrusy.cz/historie-zamku/>>.

proto dělili výstavu do sekcí, na základě kterých posuzovali a vyhodnocovali předváděné zboží. Součástí akce byly i katalogy, jež měly široké veřejnosti usnadnit orientaci v areálu.⁷⁹

3.1.2. Rozvoj výstavnictví

Milníkem v historii světového výstavnictví se pak stala První světová výstava v Londýně v roce 1851. Anglie v té době byla na vrcholu průmyslové revoluce a její hospodářství se mohlo směle stavět na odiv zbytku světa. Brzy poté ji následovaly Paříž, Vídeň, Spojené státy. Princ Albert zamýšlel výstavou v roce 1891 „*přispět k bratrství mezi národy, odstranit lidskou dřinu mechanizací, podpořit umění vyššího druhu, ukázat, jak pomocí strojů se lze postarat o levné a vkusné odívání pro všechny a konečně předvést i nové způsoby získávání potravin, aby bída nejnižších vrstev společnosti byla zmírněna.*“⁸⁰ Tento humaní koncept se podařilo naplnit pouze napoprvé v Londýně, později naopak přispěl k prohlubování rozdílu mezi bohatými a méně prosperujícími státy a spíš než bratrství převažovala rivalita a snaha dohnat úspěšnější sousedy. Hnacím motorem všech výstav byl pokrok, avšak pouze v technickém slova smyslu. Každá výstava se snažila představit nový vynález, jenž měl usnadnit lidskou existenci (př. telefon, lednička). Objevuje se i motiv sblížování kultur, ras a národů, zejména prostřednictvím doprovodných programů. Stále větší důraz je kladen i na vzdělání, výchovu a sociální otázky. Nezbytnou součástí veletrhů se stává i umění, a to jak soudobé, tak i retrospektivní.⁸¹ „*Postupně rostl zájem účastníků světových výstav o spolupráci na mezinárodních projektech, a proto se začaly objevovat tématicky zaměřené pavilony. Kromě vlastních expozic připravovali jednotliví účastníci řadu doprovodných akcí – kongresy, semiáře, koncerty, festivaly, které se staly novými a účinnými prostředky mezinárodní komunikace. Samozřejmostí byly zábavní parky v areálu výstaviště, které poskytovaly návštěvníkům nejen zábavu, ale také odpočinek a občerstvení. Světové výstavy se staly místem setkávání lidí a kultur, hmatatelným projevem nadšení z dosaženého průmyslového rozvoje a pokroku ve všech odvětvích vědy. Přinášely nové poznatky, zrcadlily vývoj lidské civilizace, který sliboval lepší a efektivnější využití lidské práce. První světová*

⁷⁹HALADA, Jaroslava; HLAVAČKA, Milan. *Světové výstavy : Od Londýna 1851 po Hannover 2000*. Praha : Libri, 2000. s. 8

⁸⁰ HALADA, Jaroslava; HLAVAČKA, Milan. *Světové výstavy : Od Londýna 1851 po Hannover 2000*. Praha : Libri, 2000. s. 16

⁸¹ HALADA, Jaroslava; HLAVAČKA, Milan. *Světové výstavy : Od Londýna 1851 po Hannover 2000*. Praha : Libri, 2000. s. 17

*válka však přerušila jak vizi o fantastické budoucnosti lidstva plnou nových vynálezů, tak i budování tradice výstavnictví.*⁸²

3.1.3. Novodobé pojetí výstavnictví

Výstavnictví ve 20. století se výrazně odchýlilo od pojetí svých předchůdců v minulých dekádách a to díky nově-objeveným energetickým zdrojům. Jde také o posun prezentace předmětu, kdy už se důraz neklade na zdobné uložení ve vitríně či jiné dekorativní předvedení, nýbrž na efektivní a komplexní představení artefaktu ve všech myslitelných souvislostech. Významně k tomu přispívá i postupná elektrifikace, kdy si vystavující hrají se světlem a tmou, ve snaze na předváděnou kompozici upozornit. Ke slovu se dostává prostorové uspořádání, volba materiálu či barevná typologie. Vděčným výrazovým prostředkem se stává i filmové plátno, ať už ve formě němých nebo mluvených filmů, diapozitivů či interaktivní projekce. *„Obrovský skok udělala výstavní scénografie, která přenesla pozornost z vlastního artefaktu na prezentaci myšlenky. Výstavní scénografie má větší možnosti než scénografie divadelní, divák nesedí pasivně v hledišti, ale prochází expozicí a je ve stále větší míře ochoten spolupracovat, zapojit se. Interakce jde do budoucna tím směrem, že v postindustriální výstavní prezentaci se do centra zájmu dostane sám návštěvník, který (ad absurdum chápáno) se pro scénografa stane exponátem, s nímž tento bude pracovat.*⁸³

3.1.4. Institucionalizace výstav

Postupem času vznikla potřeba přípravu a konání výstav institucionalizovat pod sdružující dozorčí orgán. První s toutou iniciativou přišla Francie a posléze se přidaly i ostatní státy, takže výsledkem několikaleté snahy přerušené první světovou válkou se stal Mezinárodní úřad pro výstavy (Bureau International des Expositions - BIE). Delegáti 31 zemí⁸⁴ podepsali v listopadu 1938 v Paříži (v době konání jedné z výstav) konvenci, která regulovala organizování světových a mezinárodních výstav. Dohoda například stanovuje délku trvání či

⁸² BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu*. Praha : Národní archiv, 2008. Z historie světových výstav, s.16

⁸³ HALADA, Jaroslava; HLAVAČKA, Milan. *Světové výstavy : Od Londýna 1851 po Hannover 2000*. Praha : Libri, 2000. s. 108-9

⁸⁴ Dnes už je počet těchto států 157, včetně České republiky.

časový odstup mezi výstavami nebo technické parametry. Především však poskytuje garanci organizátorům i účastníkům, že akce proběhne podle jasných a předem daných podmínek.⁸⁵

„Světové výstavy jsou svérázným fenoménem industriální společnosti, protože odrážejí trendy vývoje lidské civilizace.“⁸⁶ Za cíl si kladou vysvětlovat a informovat veřejnost o pokroku v lidském vědění. Jejich novodobá funkce spočívá v jakési edukační bohatosti témat. Výstavní prostor se proměňuje v multižánrový komunikační uzel, do kterého se promítají aktuální společenské, kulturní, politické či ekonomické otázky jako feminismus, nacionalismus či dobrovolnictví, ale třeba také tradiční národní zvyky a legendy. Návštěvník má proto šanci dožít se intenzivních a komplexních zážitků.⁸⁷

3.2. Přípravy na EXPO 58: Myšlenka a organizace Světové výstavy

3.2.1. Přípravy na světovou výstavu

Ačkoliv se vyčerpaný svět pozvolna vzpamatovával z válečného šoku a snažil o rehabilitaci, začala BIE již v roce 1947 hovořit o možnosti uspořádat v Belgickém království výstavu.⁸⁸ Konečné rozhodnutí nakonec padlo v roce 1952.⁸⁹ „Generálním komisařem pověřeným uspořádáním světové výstavy v Bruselu byl 17.11. 1951 jmenován baron Georges Moens de Fernig. Byl pověřen vytvořením belgické sekce, sekce Belgického Konga a sekce Ruandy-Urundi (tehdejších belgických kolonií) Jeho dalším úklem bylo vytvoření expozic obecného

⁸⁵ Official Site of the Bureau International des Expositions [online]. 2010 [cit. 2010-10-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.bie-paris.org>>.

⁸⁶ HALADA, Jaroslava; HLAVAČKA, Milan. *Světové výstavy : Od Londýna 1851 po Hannover 2000*. Praha : Libri, 2000. s.108

⁸⁷ HALADA, Jaroslava; HLAVAČKA, Milan. *Světové výstavy : Od Londýna 1851 po Hannover 2000*. Praha : Libri, 2000. s. 108-118

⁸⁸ HALADA, Jaroslava; HLAVAČKA, Milan. *Světové výstavy : Od Londýna 1851 po Hannover 2000*. Praha : Libri, 2000. s. 182

⁸⁹ Dnes začíná bruselská výstava. *Lidová demokracie: Orgán československé strany lidové.* 17. 4. 1958, roč. XIV, č. 91, s. 2.

*charakteru, které vznikaly mimo zahraniční sekce a mimo expozice zúčastněných států.*⁹⁰ Světová výstava se měla původně konat v roce 1955, jenomže vzhledem k vyhoceným mezinárodním vztahů mezi Západními mocnostmi a komunistickými státy, se termín posunul až na rok 1958, kdy napětí pozvolna opadlo. V roce 1954 tedy belgická vláda založila Výstavní společnost, která byla pověřena vlastní organizací výstavy a následně rozeslala oficiální pozvánky na výstavu. O rok později byl položen její základní kámen.⁹¹

3.2.2. Organizace výstavy

*„Pro belgické pořadatele znamenalo pořádání Světové výstavy, kromě vynaložení značných finančních prostředků, také zajištění celé řady dalších úkolů.*⁹² Samotná účast byla zdarma, avšak stavba pavilónů, včetně vnitřních expozic a doprovodných programů *„probíhala zcela v režii zúčastněných států. Mezi jejich povinnosti patřila také úprava okolí a zahrad a musely respektovat několik dalších podmínek. Například nesměly porazit vzrostlé stromy, při stavbě musely být dodrženy bezpečnostní předpisy a důležitou podmínkou byla snadná odstranitelnost stavby.*⁹³

3.2.3. Poslání výstavy

Výstava se měla nést v humaním duchu, čemuž odpovídalo i motto výstavy „Bilance světa pro svět lidštější“.⁹⁴ *„Člověk a celkový přínos lidstvu se měl stát jakýmsi absolutní měřítkem ve vztahu k překotně se rozvíjející technice, průmyslu a vědeckým objevům.*⁹⁵

⁹⁰ BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu*. Praha : Národní archiv, 2008. Světová výstava v Bruselu.1958, s. 24

⁹¹ HALADA, Jaroslava; HLAVAČKA, Milan. *Světové výstavy : Od Londýna 1851 po Hannover 2000*. Praha : Libri, 2000. s. 183, 192

⁹² *„Na celé organizaci výstavy se do roku 1955 podílelo téměř patnáct tisíc lidí. Celkové náklady spojené s uspořádáním Světové výstavy se na jaře roku 1957 odhadovaly na 12 až 16 miliard belgických franků (z toho činil podíl Belgie asi 2 miliardy belgických franků).*“

⁹³ BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu*. Praha : Národní archiv, 2008. Světová výstava v Bruselu.1958, s. 26

⁹⁴ HALADA, Jaroslava; HLAVAČKA, Milan. *Světové výstavy : Od Londýna 1851 po Hannover 2000*. Praha : Libri, 2000. s. 183, 192

⁹⁵ KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. *Realita bruselského snu : "Mírové soupeření" i víra v budoucnost v horizontu spojení techniky a humanismu*. In KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda.

„Každý přihlášený stát má ukázat, jak žije, jaký je jeho světový názor, jeho hospodářské, kulturní a sociální zřízení. Podat takové svědectví o své době kladly si za cíl téměř všechny doposud pořádné světové výstavy a má-li se Světová výstava v Bruselu od nich kvalitně lišit, pak je nutné, aby toto svědectví podala co nejdokonaleji a nejpravděpodobněji. Jsou k tomu totiž ty nejlepší předpoklady, neboť pojem tohoto svědectví se v naší době ještě více ujasnil, soustředil se na nejhlavnější – na člověka.“⁹⁶

3.2.4. Zahájení výstavy

Exposition Universelle et Internationale de Bruxelles (zkráceně EXPO '58) se konala pod záštitou belgického krále Baudouina I., který ji také slavnostně zahájil. Slavnostního ceremoniálu se účastnili i nejvyšší představitelé belgické vlády, generální komisaři a členového diplomatického sboru zúčastněných 51 států⁹⁷.

„Ve čtvrtek 17. dubna v 8, 30 hod. se otevřely brány Světové výstavy v Bruselu desetitisícům prvních návštěvníků, kteří záhy zaplnily rozsáhlá prostranství kolem vstupního paláce výstavy a „Place de Belgique“, aby byli svědky slavnostního zahájení. Slavnostní akt byl zahájen belgickou státní hymnou. Po projevech ministrského předsedy Van Ackera, ministra hospodářství Rogera Motze, generálního komisaře výstavy barona Moens de Ferniga, starosty města Bruselu Luciena Cooremansa a předsedy Mezinárodního kolegia generálních komisařů de Salise pronesl projev belgický král Baudouin.“⁹⁸ „Slavnostní ceremoniál byl zahájen krátce před desátou hodinou dopolední v auditoru maximu, kde zasedl belgický král Baudouin s rodinou, členové belgické vlády, generální komisaři a členové diplomatického

Bruselský sen : Československá účast na Světové výstavě Expo 58 v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let. Arbor vitae, 2008. s. 17

⁹⁶ Santar, J., Expo 58, Světová výstava v Bruselu, Praha, Státní nakladatelství krásné literatury, 1961

⁹⁷ Švédsko, Dánsko, ani jedna Korea či Vietnam, Indonésie a některé další asijské státy se EXPO 58 z nejrůznějších důvodů odmítly zúčastnit. (KUSÁK, Alexej. Druhá procházka po Expo 58 : Tentokrát křížem krážem. *Kultura : Týdeník pro kulturu a umění*. 5. června 1958, roč. 2, č.23, s. 6. Dostupný také z WWW: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Kult/2.1958/23/6.png>>.) „Nejlidnatější státy světa – Indie a Čína v Bruselu zastoupeny nebyly. Čína nebyla k účasti pozvána z důvodů absence čínsko-belgických diplomatických styků. Indie sice oznámila, že se výstavy nemůže zúčastnit z finančních důvodů, ale spekulovalo se s domněnkou, že svou roli v jejím rozhodnutí sehrála neúčast Číny. Poprvé v historii výstav byly k účasti vyzvány mezinárodní organizace.“ (BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu*. Praha : Národní archiv, 2008. Světová výstava v Bruselu.1958, s. 24)

⁹⁸ Brusel: Brány se otevřely, Světová a mezinárodní výstava byla slavnostně zahájena; Náplň čs. pavilónu je senzací výstavy. *Mladá fronta : Deník Československého svazu mládeže*. 18. dubna 1958, roč. XIV, č. 92, s. 2.

sboru.“ Předseda belgické vlády Van Acker v úvodním projevu poděkoval všem, kdo se na uspořádání výstavy podíleli, a zdůraznil, „že Světová výstava poskytuje jasný obraz o velkých činech na poli vědy, techniky a umění. Vyslovil přesvědčení, že výstava přispěje k sblížení národů a k upevnění míru ve světě.“⁹⁹ Král Baudouin vyzdvihl význam výstavy z hlediska poznání nejnovějších vymožeností na poli vědy a techniky a potrl, že „cílem výstavy je podpořit ducha spolupráce a míru“.¹⁰⁰

Navzdory oficiálnímu zahájení se nepodařilo všechny práce dokončit včas. Část pavilonů byla ještě rozestavěna, a pokud byl přesto nějaký z nich slavnostně otevřen, mělo to pouze symbolický charakter. Špatné počasí komplikovalo stavební práce, takže množství objektů se své definitivní podoby dočkalo až o měsíc a více než bylo původně naplánováno. „V mnoha pavilónech byly v minulých dnech dokončeny poslední práce, Pavilóny americký, francouzský a několik dalších nejsou však dosud zcela přístupny veřejnosti. Také obrovský kovový symbol Světové výstavy – Atomium – není dokončen. Čeká se na lepší počasí, aby všechny úpravy na rozsáhlých plochách výstaviště mohly být dokončeny.“¹⁰¹

Atmosféra napjatých mezinárodních vztahů se silně promítla i do organizace a průběhu celé výstavy, které se nutně musela stát střetem dvou ideologií. „Ideologické pozadí ovlivnilo tradiční program zaměřený na vrcholy soudobé vědecké a umělecké produkce a vize budoucího vývoje vědy, techniky a životního stylu.“¹⁰² Sovětský svaz a Spojené státy se během příprav navzájem velmi bedlivě hlídaly a snažily se zjistit o své počínání svého protivníka co nejvíce.¹⁰³

⁹⁹ Přehledka mírového soutěžení národů : V Bruselu byla zahájen Světová výstava. *Lidová demokracie : Organ československé strany lidové*. 18. dubna 1958, roč. XIV, č. 92, s. 1.

¹⁰⁰ Světová výstava v Bruselu otevřena. *Rudé Právo : Ústřední orgán Komunistické strany Československa*. 18. dubna 1958, roč. 38 (Právo lidu roč. 61), č. 107, s. 1.

¹⁰¹ Brusel: Brány se otevřely, Světová a mezinárodní výstava byla slavnostně zahájena; Náplň čs. pavilónu je senzací výstavy. *Mladá fronta : Deník Československého svazu mládeže*. 18. dubna 1958, roč. XIV, č. 92, s. 2.

¹⁰² KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. Realita bruselského snu : "Mírové soupeření" i víra v budoucnost v horizontu spojení techniky a humanismu. In KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. *Bruselský sen : Československá účast na Světové výstavě Expo 58 v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let*. Arbor vitae, 2008. s. 17

¹⁰³ BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu*. Praha : Národní archiv, 2008. Světová výstava v Bruselu. 1958, s. 34

3.2.5. Výstaviště a symboly výstavy

Celosvětová výstava v Bruselu se konala od 17. dubna do 19. října 1958 a zúčastnilo se jí 47 zemí. Neodmyslitelně s ní je spojeno Atomium, životní návrh belgického architekta André Waterkeyna. Stavba z oceli a hliníku se stala symbolem vize využití technického pokroku pro dobro lidstva.¹⁰⁴ „Symbolem výstavy - která má ukázat nejlepší výsledky lidské práce a důmyslu na počátku atomového věku - je mohutná originální stavba „Atomium“, znázorňující v dvěstěmiliardovém zvětšení základní buňku krystalu železa Alfa. Tuto impozantní konstrukci vážící 20.000 tun a vysokou přes 100 m, tvoří devět stříbrných koulí o průměru 18m, spojených ocelovými rourami s vmontovanými pohyblivými schodišti. Uvnitř jednotlivých koulí jsou instalovány expozice¹⁰⁵ o průmyslovém a vědeckém využití jaderné energie. Nejvyšší koule Atomia, zařízná jako rozhledna a originální kavárna, poskytuje impozantní pohled na panorama výstaviště.“¹⁰⁶ Původně mělo být Atomium postaveno pouze na spodní kouli, to by však mohutný kolos neuneslo, a proto byly postupně nainstalovány na tři dolní koule podpěry pro udržení stability. „Předpoládaná životnost Atomia měla být 20 let, přesto však slouží dodnes jako vyhlídková věž.“¹⁰⁷ Vedoucí scénograf československého pavilonu o něm napsal: „Je efektní ve dne, ozářeno sluncem, i v noci, prozářené tisíci blikajících světél.“¹⁰⁸

3.2.6. Areál výstaviště

Výstavní areál, který disponoval celkem deseti vstupními branami (Brána Beneluxu, Královská brána, Brána Belveder, Brána parku, Brána národů, Brána Esplanade, Brána

¹⁰⁴ HALADA, Jaroslava; HLAVAČKA, Milan. *Světové výstavy : Od Londýna 1851 po Hannover 2000*. Praha : Libri, 2000. s. 186

¹⁰⁵ Expozice se jmenovala „Atom a jeho mírové využití“.

¹⁰⁶ Brusel: Brány se otevřely, Světová a mezinárodní výstava byla slavnostně zahájena; Náplň čs. pavilónu je senzací výstavy. *Mladá fronta : Deník Československého svazu mládeže*. 18.4. 1958, roč.XIV, č. 92, s. 2.

¹⁰⁷ HALADA, Jaroslava; HLAVAČKA, Milan. *Světové výstavy : Od Londýna 1851 po Hannover 2000*. Praha : Libri, 2000. s. 186

¹⁰⁸ SANTAR, Jindřich . Jindřich Santar vypravuje o EXPO 58 tentokrát už po zahájení. *Kultura : Týdeník pro kulturu a umění*. 7. května 1958, ročník 2, číslo 19, s. 8. Dostupný také z WWW: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Kult/2.1958/19/8.png>>.

Velkých palaců, Brána atrakcí, Brána světa a Brána Atomium)¹⁰⁹, se nacházel v Heyselském parku, kde vyrostl na místech původního výstavního komplexu z r. 1935, a rozkládalo se na něm přes sto pavilonů různých zemí, organizací (OSN, Červený kříž, Maltézský řád) firem a pavilonů věnovaným tématům jako věda, umění, elektřina či atomová energie (Mezinárodní palác vědy, Pavilon krásných umění).

„Přímo na výstavišti se návštěvníci mohli pohybovat v malých kabinkách lanové dráhy asi 10 metrů nad zemí, pořadatelé připravili mnoho druhů motorových dopravních prostředků, pěšky nebylo možné rozsáhlé výstaviště a vzdálenost mezi jednotlivými pavilony v omezených časových možnostech běžných návštěvníků zvládnout.“¹¹⁰

Celková výstavní plocha se rozprostírala na území velkém jako čtvrtina tehdejšího Bruselu a její součástí byla i zábavní část s restauracemi, kabarety a nočními kluby. Jeden z dvojice zábavních parků byl koncipován jako belgická vesnice z roku 1900, další atrakcí byla maketa vesmírné rakety, která měla návštěvníky dopravit na Mars. Úchvatnou podívanou dotvářely pečlivě opečovávané zahradní komplexy, například Vlámská zahrady navodila iluzi čtvero ročních dob, nevšedním dílem byla i „květinová“ mapa Belgie.¹¹¹ *„Je zde však postaráno i o zábavu lehčího druhu: odpočinout si lze v typických anglických, japonských či dokonce tropických zahradách. Je možno ochutnat jídla i nápoje ze všech pásem zeměkoule, v lunaparku, který se rozkládá na sedmi hektarech, se svéz na všech možných kolotočích, včetně tryskového a večer si zatančit při vlámském pivu a jalovcové ve folkloristické čtvrti - Belgie 1900, která má 150 domů – hlavně hospůdek a prodejen i upomínkových předmětů.“¹¹²*

3.2.7. Grafické ztvárnění výstavy

O grafický design výstavy se zasloužil belgický ilustrátor Lucien de Roeck. Logo, které se stejně jako Atomium stalo ikonou výstavy, pojmul jako pětícípou hvězdu s asymetrickou

¹⁰⁹ BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu*. Praha : Národní archiv, 2008. Světová výstava v Bruselu.1958, s. 32

¹¹⁰ HALADA, Jaroslava; HLAVAČKA, Milan. *Světové výstavy : Od Londýna 1851 po Hannover 2000*. Praha : Libri, 2000. s. 185

¹¹¹ HALADA, Jaroslava; HLAVAČKA, Milan. *Světové výstavy : Od Londýna 1851 po Hannover 2000*. Praha : Libri, 2000. s. 185-8

¹¹² Brány světové výstavy v Bruselu se otevřely. *Lidová demokracie : Orgán československé strany lidové*. 20. dubna 1958, ročník XIV., č. 94, s. 3.

délkou paprsků symbolizující pět kontinentů, „jejichž národy spojili své úsilí k vytvoření společné přehlídky, prezentující dosaženou úroveň lidského myšlení, umělecký vývoj a současný stav rozvoje vědy, ekonomiky a techniky. V centru dynamického tvaru hvězdy se nachází statická silueta bruselské radnice a mezi nejdelšími hvězdnými paprsky je znázorněna rotující zeměkoule na pozadí modré oblahy s bílými mraky.“ Dále navrhnul i plány výstaviště, propagační letáky i komiksové ilustrace týkající se dění na výstavě a používány pro zpravodajské účely. S konceptem loga s pěticípou hvězdou si pohrál i další grafik, Jacques Richez. Koncepce znázornění Atomia je pak připisována designérovi d’Hooghemu.¹¹³

¹¹³ SYLVESTROVÁ, Marta. Grafický design a knižní tvorba na EXPO 58 : Belgický vizuální styl na EXPO 58 – styl atom. In KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. *Bruselský sen : Československá účast na Světové výstavě Expo 58 v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let*. Arbor vitae, 2008. s. 165-7

4. Československá účast

4.1. Schvalování a příprava československé expozice

Dne 26. Října 1955 přijala vláda Československé republiky usnesení č. 2997 o účasti na Všeobecné a mezinárodní výstavě v Bruselu. „*Vláda svým usnesením uložila ministrům zahraničních věcí, kultury a těžkého strojírenství jmenovat po jednom náměstkovi generálního komisaře a ostatním ministrům uložila, aby každý za svůj resort jmenoval pracovníka, zodpovědného za příslušný úsek výstavy.*“¹¹⁴ Vláda kromě oficiální účasti souhlasila i s uplatněním požadavku na bezplatné přidělení výstavní plochy v rozloze 35 000 m² a se stavbou pavilónů v rozloze nejvýše 10 000 m².¹¹⁵ „*Po přijetí vládního usnesení se rozeběhly přípravné práce. Proběhly první porady hlavních garantů, tj. generálního komisaře, generálního projektanta a garantů jmenovaných jednotlivými ministerstvy. Byl ustaven výkonný a pracovní výbor, vybrán ústřední libretista¹¹⁶ a schválení jeho spolupracovníci. Uskutečnily se první průzkumné cesty do Bruselu, kde se jednalo s belgickým generálním komisařem. Během přípravných prací se však začaly projevovat značné nedostatky. Termíny dané belgickou stranou nebyly dodržovány, což bylo způsobeno především nedostatečnou pravomocí generálního komisaře a také absencí orgánu s potřebnou autoritou a pravomocí vůči jednotlivým resortům. Vláda proto dne 27. Června 1956 usnesením č. 1738 rozhodla o jmenování vládní komise pro zajišťování československé účasti na Světové výstavě v Bruselu. Předsedou vládní komise jmenovala Karla Poláčka a jejími členy představitele jednotlivých ministerstev a také akademika Josefa Čabelku a Františka Adámka. Usnesení vlády ukládalo náměstkovi předsedy vlády zřídit kancelář vládní komise při obchodní komoře. Do čela této kanceláře byl postaven F. Adámek. Tím byl dán československému komisaři k dispozici úřad, jehož prostřednictvím mohl zajišťovat vše potřebné pro přípravu a průběh Světové výstavy (včetně pravomoci provádět kádrová opatření). Kancelář koordinovala činnost ostatních organizačních složek zainteresovaných na přípravě československé expozice na Světové výstavě, vykonávala veškeré technicko-organizační práce a spravovala rozpočet.*“ Pravomoci

¹¹⁴ BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu*. Praha : Národní archiv, 2008. Příběh československé: Rozhodnutí a organizační opatření, s. 44

¹¹⁵ Přesto nám byl nakonec přidělen pozemek daleko menší (12 500 m²) u severního okraje výstaviště, nedaleko brány Narodů. Santar, J., *Expo 58, Světová výstava v Bruselu*, Praha, Státní nakladatelství krásné literatury, 1961

¹¹⁶ Ústředním libretistou byl jmenován Adolf Hoffmeister.

jednotlivých pracovníků vymezoval poměrně striktně Organizační řád (Organizační řád československé účasti na Světové výstavě v Bruselu a Organizační řád výstavy). Z toho plynulo sestavování nejrůznějších komisí, výborů a podobných orgánů, které nejen vybírali jednotlivé spolupracovníky (architekty, scénografy, propagátory, atd.), kteří se měli podílet na přípravách, ale také sestavovaly program, jak po technické, tak i po výtvarné a umělecké stránce.¹¹⁷

Adolf Hoffmeister byl pověřen vypracovat jak libreto, tak scénář, avšak vzhledem k nedostatku času vypracoval pouze návrh hrubého libreta. Řídil se premisou, že dojde na konfrontaci Západu a Východu. „*Expozice, exponáty i pavilon musely být naprosto dokonalé, kvalitně zpracované s použitím nových a moderních materiálů tak, aby byly srovnatelné s expozicemi západních států, a tyto pak měly v ideové rovině překonat.*“ Expozice měla být zaměřena na člověka a jeho práci, zároveň ale nepostrádat a vystihnout správnou míru vkusu.¹¹⁸ „*Snahou scénáristů a architektů bylo vytvořit na osnově schváleného scénáře prokomponovaný celek, překvapující, bavící a nenásilně přesvědčující návštěvníka o kvalitách země a jejího politického zřízení.*“¹¹⁹ Nejsilnější motivací byla snaha o navázání na prvorepublikovou úroveň, uměleckou i technickou a z ní pramenící obchodní spojení s kapitalistickými zeměmi. Krize režimu a uvolnění poměrů (viz kap. Československo v 50. letech) poskytly živnou půdu pro prezentaci uměleckých a vědeckých hodnot spíše než pro ideologickou přehlídku socialistického realismu. Náměstek generálního komisaře Adámka Zdeněk Rossmann¹²⁰ prý úspěšně odrážel ataky úředníků na tvůrčí tým kvůli nedostatečné politické invenci.¹²¹ „*Přípravou výstavy se zabývalo několik lidí, ale nedotáhli své myšlenky do konce. Ani s mojí koncepcí nebyla úplná spokojenost. Naštěstí nebyl čas shánět někoho*

¹¹⁷ BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu*. Praha : Národní archiv, 2008. Příběh československé účasti: Rozhodnutí a organizační opatření, s. 46-7

¹¹⁸ BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu*. Praha : Národní archiv, 2008. Příběh československé účasti: Československá expozice, s. 70-2

¹¹⁹ KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. Realita bruselského snu : Expozice ČSR – socialistický Gesamtkunstwerk. In KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. *Bruselský sen : Československá účast na Světové výstavě Expo 58 v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let*. Arbor vitae, 2008. s. 47

¹²⁰ Architekt, typograf, scénograf, pedagog, patřil k výrazným uměleckým osobnostem meziválečné avantgardy. Absolvoval stáž v německém Bauhausu, jedné z nejzásadnějších institucí v dějinách designu.

¹²¹ KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. Realita bruselského snu : Vznik československé expozice – propaganda v uměleckém kabátě. In KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. *Bruselský sen : Československá účast na Světové výstavě Expo 58 v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let*. Arbor vitae, 2008. s. 20-2

jiného, takže se mohla moje vize realizovat. Navíc mi odpovědní pracovní neříkali své připomínky přímo do očí, spíše to byla šuška. Řešilo se všechno. I úplné detaily. Velké pozdvižení na ústředním výboru KSČ způsobila například loutka jeptišky od Jiřího Trnky. Ale jak jsem řekl, díky tomu, že nás tlačil čas, podařilo se spoustu věcí a především umělců prosadit. Což by jinak nebylo možné.“¹²² Vzpomíná v nedávno vyšlém rozhovoru Jindřich Santar. Byl nejvýraznější postavu přípravného týmu, ve kterém nahradil (údajně pro nedostatek času) Adolfa Hoffmeistera.¹²³ Libreto použil jako základ pro téma expozice Jeden den v Československu. Vize jednoho všedního dne v socialismu měla přestavit úspěšné, schopné a šťastné jedince a soulad pracující společnosti jako celku. Tomu odpovídal průběh architektonických soutěží na zpracování jednotlivých částí expozice, který sázel veskrze na osvědčená a neproblematická jména. Pouze v případě, že se nepodařilo vybrat vhodný návrh v soutěži, přišlo na řadu přímé oslovování umělců. Členové daných komisí byli převážně pedagogové působící na vysokých školách, takže se snažili dát šanci svým studentům. „Především pro mladé autory EXPO 58 znamenalo důležitou zkušenost a významnou příležitost veřejné mezinárodní realizace, nevelké, ale ne nevýznamné finanční ocenění a případně i ojedinělou možnost cesty za hranice východního bloku.“¹²⁴

4.2. Finance

„Vládní usnesení č. 2036 ze dne 9.srpna 1956 o směrnicích pro financování Československé republiky na Světové výstavě v Bruselu v roce 1958 stanovilo, že náklady spojené s účastí ČSR budou hrazeny jednak z prostředků výrobních a nevýrobních ministerstev a jednak z prostředků pořadatele a organizátora – kanceláře vládní komise. Náklady spojené s výrobou exponátů, dopravou, pojištěním atd. byly taxativně přikázány konkrétním rezortům....rozpočet

¹²² VLNAŘOVÁ, Helena. Hrozilo, že nás snad zavřou. *Zápazí : Časopis pro obyvatele kraje jihovýchodně za Prahou*. 1. 11. 2010, 11, s. 4-5. Dostupný také z WWW: <www.zaprazi.eu>.

¹²³ „Hoffmeister předložil první verzi libreta 16. Ledna 1956“, pak následoval půl rok, kdy ho přepracovával, poněvadž mu bylo neustále vráceno. Nakonec jeho místo zaujal Santar a dílčí scénáristé. Hoffmeister se stáhl do pozadí a působil jako poradce F. Adámka, později přímo v Brusleu jako člen jury. BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu*. Praha : Národní archiv, 2008. Příběh československé účasti:Československá expozice, s. 70-2

¹²⁴ KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. Realita bruselského snu :Vznik československé expozice – propaganda v uměleckém kabátě. Výběr, soutěže, přípravy. In KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. *Bruselský sen : Československá účast na Světové výstavě Expo 58 v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let*. Arbor vitae, 2008. s.21-9

byl schválen vládou komisi 16. listopadu 1956 a to ve výši 1 298 500 Kčs na rok 1956 a 30 071 320 Kčs na rok 1957.¹²⁵

4.3. Expozice

4.3.1. Pavilon a jeho stavba

Architektonickou soutěž na stavbu našeho pavilónu vyhrál v létě 1956 projekt architektů Františka Cubra, Josefa Hrubého a Zdeňka Pokorného, generálním dodavatel stavby se stal Stavosvit Gottwaldov.¹²⁶ Dvoukolová soutěž byla poměrně zdlouhavá, poněvadž porota nebyla spojena se zpracováním zadaných kritérií. Tím se však zpozdila příprava pavilónu a jeho vybavení zhruba o dva měsíce. Vyhravší koncept kladl důraz především na jednoduchou demontáž, současně i na využití neokoukaných materiálů jako sklo a pěnosclo s odkazem na československou tradici sklářství. „Na podrobné projekci se kromě státního projektového ústavu pro výstavbu měst a vesnic podílel také Hutní projekt, který vypracoval plány ocelové konstrukce.“¹²⁷ Samozřejmě se počítalo s efektivní vizualizací vhodnou pro výstavní účely.¹²⁸ Halada a Hlavačka pavilon popisují jako „střízlivou, ale ladnou a účelovou budovu ze tří krychlí bez oken, obloženou žlutými deskami, zdobenými mozaikou z jantarového skla. Krychle byly spojeny oboustranně prosklenými halami. Za dispozicí pavilónu do tvaru obráceného písmene L, která respektovala trojúhelníkovitý půdorys přiděleného pozemku, byla umístěna patrová restaurace Praha. Na vzniklém nádvoří dotvářelo prostor „Karlovarské vřídlo“ se třemi nymfami od sochařů Jana Kavana a Jana Sinoty.“ (2008, s. 192) Architektonické trio si rozdělilo kompetence následujícím způsobem: inženýr Cubr se orientoval na záležitosti týkající se scénáře a exponátů, architekt Hrubý se soustředil na problémy okolo stavby a jejich

¹²⁵ BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu*. Praha : Národní archiv, 2008. Příběh československé účasti:Rozhodnutí a organizační opatření, s.50

¹²⁶ HALADA, Jaroslava; HLAVAČKA, Milan. *Světové výstavy : Od Londýna 1851 po Hannover 2000*. Praha : Libri, 2000. s. 192

¹²⁷ BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu*. Praha : Národní archiv, 2008. Příběh československé účasti:Rozhodnutí a organizační opatření, s. 55

¹²⁸ To se projevilo například i ve formě osvětlení pavilónu, kdy se několik barevných reflektorů střídalo v osvětlování nejen samotného pavilónu a jeho přírodního okolí, ale soustředilo kužel světla i na Machovského sousoší a konstrukci Kaplonovy turbíny.

kolega Pokorný se věnoval interiérové výzdobě.¹²⁹ Vlastní prostor pavilonu působil sourodě díky své členitosti a rytmizaci. Množství pododdílů si pohrávalo s barvou a světlem, závěsné konstrukce podtrhovaly nepřehlácenost interiéru a „*exponáty i osvětlení lichoběžníkové vitríny podporovaly základní dojem lehkosti a vzdušnosti.*“¹³⁰

„*Od září 1957 do ledna 1958 bylo do Bruselu vypraveno více než třicet železničních vagónů, desítky kamionů a leteckých zásilek obsahujících nejen exponáty samotné, ale také instalační materiál, zařízení pro pavilony a restauraci i vyškolené montéry.*“¹³¹ Vlastní stavba začala v roce 1957 za pomoci belgické firmy Maurice Delens, jež zajišťovala koordinaci vlastních stavebních prací, včetně zaměstnanců. Československu vůbec jako první zúčastněné zemi dorazil do Bruselu stavební materiál a v den zahájení výstavy byl československý pavilon jeden z mála, který byl kompletně dokončen.¹³² „*První návštěvníci pavilonů, stejně jako v předvečer zahájení výstavy zahraniční novináři z celého světa, s překvapením zjistili, že z nejvýznamnějších zahraničních pavilonů byly k zahájení výstavy dokonale připraveny v podstatě pouze tři: sovětský, československý a britský.*“¹³³

4.3.2. Jeden den v Československu

Nosným tématem naší expozice byl „Jeden den v Československu“, který si kladl za cíl seznámit světovou veřejnost s průběhem obyčejného všedního dne, „*s nejlepšími a nejtypičtějším projevy života, práce i kultury českého a slovenského lidu.*“¹³⁴ „*Československá expozice je koncipována tak, aby seznámila světovou veřejnost s nejvýznamnějšími úspěchy československého lidu na poli hospodářském, sociálním a*

¹²⁹ BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu*. Praha : Národní archiv, 2008. Příběh československé účasti:Pavilon pro československou expozice, s. 52-6

¹³⁰ KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. Expozice ČSR – socialistický Gesamtkunstwerk. In KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. *Bruselský sen : Československá účast na Světové výstavě Expo 58 v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let*. Arbor vitae, 2008. s. 47

¹³¹ BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu*. Praha : Národní archiv, 2008. Příběh československé účasti:Československá expozice s. 74

¹³² BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu*. Praha : Národní archiv, 2008. Příběh československé účasti:Pavilon pro československou expozice, s. 56-8

¹³³ Brusel: Brány se otevřely, Světová a mezinárodní výstava byla slavnostně zahájena; Náplň čs. pavilónu je senzací výstavy. *Mladá fronta : Deník Československého svazu mládeže*. 18. dubna 1958, roč.XIV, č. 92, s. 2.

¹³⁴ Santar, J., *Expo 58, Světová výstava v Bruselu*, Praha, Státní nakladatelství krásné literatury, 1961

kulturním. Tato koncepce určuje i strukturu expozice, jež se v podstatě dělí na tři tematické celky: Práce, Odpočinek, Kultura. Československý pavilon vyniká dosud dokončenými exponáty světové výstavy ideovým obsahem a vysokou výtvarnou úrovní. Návštěvníci se netají hluboký dojem, který v nich zanechává působivý výběr jednotlivých exponátů, typických pro život a úspěchy československého lidu, budujícího novou společnost.“¹³⁵

Bráně do československého pavilonu dominovalo sousoší Nový věk od Vincence Makovského, které bylo dáno do kontrastu s Kaplanovou turbínou. „Jde o turbínu o výkonu 128 000KS. Její zvláštnost není v tomto výkonu – na světě jsou i Kaplanovy turbíny s větším výkonem - ale ve spádu vody, s nimž bude pracovat. Žádná zahraniční strojírna se neodvážila postavit Kaplanovu turbínu na větší spád než 40 metrů. Do nové turbíny však bude padat voda z výše sedmdesát metrů. Jen náboj, do něhož jsou vmontovány lopatky, váží takřka 200 tun. Tuto Kaplanovu turbínu vyrobily strojírný v Blansku. Od roku 1961 má na Orlíku pohánět alternátor, jenž bude zásobovat naše hospodářství miliony kilowatthodin proudu. A takové turbíny budou na Orlíku čtyři!“¹³⁶

Hlavní části expozice se dále rozdělují na tematické celky Energetika, Strojírenství, Sklo, Zemědělství a Vkus v první části, Děti a loutky, Volná chvíle, Krásy země a historické památky v následující sekci a Věda a písemnictví, Hudba, Užité umění a Kulturní síň s kombinovaným uměleckým pořadem v poslední části. „Naší snahou je ukázat, jak český a slovenský lid pracuje, jak tráví volnou chvíli a jak žije kulturně.“¹³⁷

4.3.2.1. Práce

Tematická sekce Energetika hned v úvodu představila svítící model atomu uranu, dále i model atomové elektrárny či maketu orlické přehradu. „Cílem expozice bylo informovat návštěvníky o způsobech výroby elektrické energie jako základního předpokladu pro rozvoj průmyslu.“¹³⁸ Její hlavní atrakcí se však stal betatron, zařízení prověřující pomocí radioaktivního záření

¹³⁵ Brusel: Brány se otevřely, Světová a mezinárodní výstava byla slavnostně zahájena; Náplň čs. pavilónu je senzací výstavy. *Mladá fronta : Deník Československého svazu mládeže*. 18. dubna 1958, roč. XIV, č. 92, s. 2.

¹³⁶ Čtyři nejpozoruhodnější. *Lidová demokracie : Orgán českoslovenké strany lidové*. 24. dubna 1958, roč. XIV, č. 97, s. 1.

¹³⁷ Santar, J., Expo 58, Světová výstava v Bruselu, Praha, Státní nakladatelství krásné literatury, 1961

¹³⁸ BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu*. Praha : Národní archiv, 2008. Příběh československé účasti: Československá expozice (Práce), s. 84

kvalitu materiálů.¹³⁹ „Přístroj určený pro použití v průmyslu, případně po některých dalších konstrukčních změnách i v lékařství. Betatrony slouží k urychlování elektronů. Elektrony nebo také částice beta obíhají ve vzduchoprázdné trubici se stále vzrůstající rychlostí. Dopadnou-li pak na zvláštní terč z wolframu, zabrzdí se a tím vzniká Roentgenovo záření ze zvláštní průraznosti, které bychom obvyklým rentgenem nedosáhli. Betatronu lze použít ke zkoumání kvality odlitků a vůbec kovového materiálu, a také při léčení rakoviných nádorů. Čs. přístroj, který je vystaven v Bruselu má jednu zvláštnost: není to obrovská aparatura o váze desítek tun, ale jednoduchý přístroj, který se široce uplatní v praktickém životě, v průmyslu, i ve zdravotnictví.“¹⁴⁰ Následovaly expozice Strojírnoství a Sklo. Těžký průmysl byl prezentován prostřednictvím šesti speciálně designově upravených obráběcích strojů (př. svářecí lis, vodorovná vyvrtávačka), které doplňovala výtvarná výzdoba s totožnými tematickými motivy.¹⁴¹ Kromě obráběcí techniky si návštěvníci mohli prohlédnout i laboratorní či lékařské přístroje. Část sekce se věnovala i polygrafii, zejména J. Heyrovskému jako zakladateli nové vědecké disciplíny.¹⁴² Divácky atraktivní sklo a keramika uzavíraly přízemní část expozice, která byla založena na principu hry se světelnými a barevnými kontrasty. „O českém skle se v zahraničí říká, že je sklem králů a králem skla. Bruselská expozice pravdivost tohoto výroku důrazně podtrhuje. Zasloužily se o to vzácné kusy našeho historického skla, jedinečná mosaiková okna i čarokrásné broušené vázy.“¹⁴³ Pozoruhodným projektem byla mozaika se svářecími motivy Vesmír z dílny Stanislava Libenského a Jaroslavy Brychtové.¹⁴⁴ „Naši skláři vyfoukali z křehkého skla celou Sluneční soustavu. Zlaté Slunce posadili pevně do

¹³⁹ KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. Realita bruselského snu : Expozice ČSR – socialistický Gesamtkunstwerk. In KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. *Bruselský sen : Československá účast na Světové výstavě Expo 58 v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let*. Arbor vitae, 2008. s. 54

¹⁴⁰ Čtyři nejpozoruhodnější. *Lidová demokracie : Orgán českoslovenké strany lidové*. 24. dubna 1958, roč. XIV, č. 97, s. 1.

¹⁴¹ KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. Realita bruselského snu : Expozice ČSR – socialistický Gesamtkunstwerk. In KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. *Bruselský sen : Československá účast na Světové výstavě Expo 58 v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let*. Arbor vitae, 2008. s. 55

¹⁴² BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu*. Praha : Národní archiv, 2008. Příběh československé účasti: Československá expozice (Práce), s. 88-90

¹⁴³ TOUSKA, František . My v Bruselu. *Lidová demokracie : Orgán českoslovenké strany lidové*. 3. května 1958, roč. XIV, č. 105, s. 2.

¹⁴⁴ KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. Realita bruselského snu : Expozice ČSR – socialistický Gesamtkunstwerk. In KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. *Bruselský sen : Československá účast na Světové výstavě Expo 58 v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let*. Arbor vitae, 2008. s. 55

*středu a devět doprovodných planetek, otáčejících kolem své osy, zabydlení líbeznými figurkami. Planety se točí a vtipně řešené figurky defilují před zraky diváků.*¹⁴⁵ Nepřehlédnutelnou interiérovou dominantou se stala kašna z dílny profesorského sboru VŠUP, která byla tvořena „*kovovým stojanem se skleněnými mísami upevněnými v oválném mozaikovém bazénu a nainstalována šnekovitě se svažujícím koridorem, jehož vnější stěnu rovněž pokrývala mozaika*“.¹⁴⁶ Za zmínku stojí i mozaika Josefa Kaplického Hold sklu či vitráž Z venkova a měst z dílny Karla Svobinského.¹⁴⁷

Po schodech se návštěvníci dostali do mezipatra, kde mohli navštívit nevýraznou sekci Zemědělství zaměřenou na chmelařství, pivovarnictví, ječmenářství, sladovnictví, lesnictví a myslivost, a dále do prvního patra, kde narazili na část pojmenovou Vkus.¹⁴⁸ Ta byla pojata jako čtvero ročních období v podobě oděvů, látek, šperků a dalších doplňků. Hned u vstupu upoutávala pozornost tapiserie Antonína Kybala, autora celé této sekce.¹⁴⁹ „*V souladu s ročními dobami, uvozovanými příznačnými lidovými obyčejí představuje se tu bohatá vzorkovnice naší tvorby. Hedvábní a krajky, damašky či brokáty, látky vlněné, šatovky překrásných vzorů a barevných odstínů, doplňky z kůže, bižuterie a drahokami, sportovní výstroj, sektorový nábytek – to všechno je visitkou vynikající materiální a umělecké hodnoty výrobků vkusu i jejich uspořádání.*“¹⁵⁰

4.3.2.2. Odpočinek

Druhou část naší expozice otvíral celek Děti a loutky, jenž představoval tradici českého loutkařství. Otcem výtvarného řešení další expozice, o dětech a pro děti, byl Jiří Trnka.

¹⁴⁵ TOUSKA, František . My v Bruselu. *Lidová demokracie : Orgán československé strany lidové*. 3. května 1958, roč. XIV, č. 105, s. 2.

¹⁴⁶ BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu*. Praha : Národní archiv, 2008. Příběh československé účasti:Československá expozice (Práce), s. 96

¹⁴⁷ KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. Realita bruselského snu : Expozice ČSR – socialistický Gesamtkunstwerk. In KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. *Bruselský sen : Československá účast na Světové výstavě Expo 58 v Bruselu a životní styl I. poloviny 60. let*. Arbor vitae, 2008. s. 56

¹⁴⁸ HALADA, Jaroslava; HLAVÁČKA, Milan. *Světové výstavy : Od Londýna 1851 po Hannover 2000*. Praha : Libri, 2000. s. 194

¹⁴⁹ BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu*. Praha : Národní archiv, 2008. Příběh československé účasti:Československá expozice (Práce), s. 57

¹⁵⁰ TOUSKA, František . My v Bruselu. *Lidová demokracie : Orgán československé strany lidové*. 3. května 1958, roč. XIV, č. 105, s. 2.

Vytvořil poučnou i báječnou podívanou z hraček a starých i nových loutek, dětských kreseb i kreseb pro děti, kresleného i loutkového filmu. Expositci dominovaly dva stylizované stromy. V dutině jednoho z obřích stromů se otáčela scéna z barevného (tehdy teprve připravovaného) filmu „Sen noci svatojánské“.¹⁵¹ „*Druhý-strom hraček- tvořila masivní hmota živého stromu přeměněná do subtilní a nadčasové krásy dřevěných hraček. Větve stromu se proměňovaly ve stavebnice, hrady s věžemi a cimbuřím, dřevěné panenky, koníky a ptáčky. V jeho okolí byly vytvořeny pohádkové scény i výjevy z běžného života.*“¹⁵²

Podstatná část expozice se zabývala historickým přehledem vývoje loutek a loutkařství, takže k vidění byly i loutky tradičního lidového folkloru z dílny neznámých autorů. Nechyběly ani technické pomůcky a dekorace, rekvizity z jednotlivých scén a dokonce ani původní plakáty. Největší počet exponátů zapůjčilo Národní muzeu, které schraňuje rozsáhlé sbírky ve svém divadelním oddělení. „*Ve své původní podobě bude tu instalováno divadélko Arnošky Kopecké-Kriegerové, vnučky Matěje Kopeckého, s prospektem divadla i s jeho původní oponou, znázorňující Karlštejn ještě před Morkovou přestavbou a s pohyblivým obrazem z představení „ Fausta“.* Na jevišti bude upravena scénka z původních loutek Arnošky Kopecké, které jsou patrně dílem Mikuláše Sychrovského, kmotra Mikuláše Alše. Nebude scházet ani pekelník Mefisto, poustevník (který představoval také Fausta), loutka Dona Šajna a zároveň omlazeného Fausta, Škrhola, čert a kopie původního Kašpárka Matěje Kopeckého, s nímž si jeho vnučka ještě hrávala a který se teprve nedávno ztratil. Faustovská tematika převládá i v ostatních částech této historické výstavky.“¹⁵³ Najdeme ji například u Jindřicha Veselého, který si zasloužil o obnovu loutkařství na počátku 20. století, i v miniaturních loutkách prof. Kebrleho. Umělecké loutky znázorňující přechod k novodobé pojetí loutkového divadla představil Karel Štapfer „*a od nich přes loutky Kyselkovy vede už přímá cesta ke známým loutkám Skupovým a Trnkovým, přes Trnkovi divadelní počátky až k loutkovým filmům, jejichž drobným hrdinům bude věnováno několik vitrin. Jedna z nich bude patřit Trnkovu nejnovějšímu filmu, který doposud nebyl uveden, Shakespearovu „Snu*

¹⁵¹ SANTAR, Jindřich . ČSR na světové výstavě. *Kultura : Týdeník pro kulturu a umění*. 20. března 1958, číslo 12, s. 6-7. Dostupný také z WWW: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Kult/2.1958/12/6.png>, <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Kult/2.1958/12/7.png>>.

¹⁵² BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu*. Praha : Národní archiv, 2008. Příběh československé účasti:Československá expozice (Odpočinek), s. 106

¹⁵³ Od Kopeckého k Trnkovi. *Lidová demokracie : Orgán československé strany lidové*. 16. dubna 1958, roč. XIV, č. 90, s. 1.

noci Svatojánské“. Sotva tu stačíme vypočítat všechna jména. České loutkářství se opravdu má čím chlubit. Od praotce dnešních loutkářů Matěje Kopeckého až po Trnku.¹⁵⁴

Expozice Volná chvíle poukazoval jak na československý fenomén chataření a chalupaření, tak na sportovní vyžití v podobě turistiky či kulturní život v divadlech nebo kinech, nechyběla ani zmínka o československé televizi.¹⁵⁵ Na to navazoval další expoziční úsek, jenž upozorňoval na československé přírodní památky a rezervace. Oddíl Krásky země a historické památky lákal desetimetrovým gobelínem Antonína Kybala a jeho žáků Československé hrady a zámky, městské a přírodní rezervace. Půlroční práce zobrazuje 150 památkových objektů.¹⁵⁶

4.3.2.3. Kultura

Třetí část výstavy s podtitulem Kultura začínala oddílem Věda a písemnictví, ve které vedoucí postavení zaujímala osobnost Jana Amose Komenského. Nechyběly kroniky (Kosmova, dalimilova) a ukázky z děl současných autorů (Bezruč, Olbracht, Vančura, Majerová).¹⁵⁷

Další z nepřehlédnutelných exponátů československého pavilonů byl polyekran z dílny Emila Radoka, Josefa Svobody a Jana F. Fishera. Na první pohled obyčejné kino až na to, že místo jednoho čtverhranného bylo použito osm různých zkosených pláten (statický i pohyblivých) umístěných všude po promítacím sále. Simultánní filmovou projekci z jednoho či více projektorů doplňoval stereofonní zvuk.¹⁵⁸ „*Nové technické možnosti tu byly využívány ke zvýšení metaforičnosti, dynamičnosti a poetičnosti, jednotlivé části byly asociativně spojeny. Strídaly se detaily a celek, barevné a černobílé záběry, statické a dynamické úseky.*“ Nešlo tedy o pouhé zdokonalení klasické projekce jako v případě americké circoramy nebo sovětské

¹⁵⁴ Od Kopeckého k Trnkovi. *Lidová demokracie : Orgán československé strany lidové*. 16. dubna 1958, roč. XIV, č. 90, s. 1.

¹⁵⁵ BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu*. Praha : Národní archiv, 2008. Příběh československé účasti:Československá expozice (Odpočinek), s. 110

¹⁵⁶ HALADA, Jaroslava; HLAVAČKA, Milan. *Světové výstavy : Od Londýna 1851 po Hannover 2000*. Praha : Libri, 2000. s. 194

¹⁵⁷ BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu*. Praha : Národní archiv, 2008. Příběh československé účasti:Československá expozice (Kultura), s. 112

¹⁵⁸ JANEČEK, Václav; KUBIŠTA, Štěpán. *Laterna magika aneb divadlo zázraků*. Laterna magika : Praha, 2006. Polyekran, s. 15

kinopanoramy, které se též na výstavě EXPO 58 představily.¹⁵⁹ Pro tento účel bylo vytvořeno pásmo Pražské jaro.¹⁶⁰ „A československý pavilón má také svůj program. Je to první pokus režiséra Radoka s hudebním filmem, nebo snad lépe s koncertem, doprovázeným obrazy. V setmělém sálku zní čisté tóny Dvořákovy, Smetanovy a Čajkovského hudby a na sedmi malých, filmových plátnech ve tvaru not se střídá obraz za obrazem. Dirigent, část orchestru, tance i záběry krajiny – vše v harmonickém souladu s hudbou. Sedm projektorů, osm diaprojektorů, magnetické synchronizační zařízení, vtip a umění režiséra Radoka – a nový typ našeho filmu se zrodil. V neděli se promítal padesátkrát.“¹⁶¹

„Nesdílňou součástí československé expozice na Světové výstavě v Bruselu je Kulturní síň.“ Přes den sloužila k promítání Non stop revue, interaktivního představení Laterny magiky. „Ve večerních hodinách budou v naší kulturní síni pořádány programy různého druhu, filmy, koncerty, divadlo hudby, vystoupení sólistů a podobně.“¹⁶²

Laterna magika, která fungovala na principu spojení divadelní performace s filmovou projekcí a v podstatě navazovala na polyekran, způsobila celosvětovou senzací. V rámci Kulturní síně ji připravil režiséři Alfréd Radok a Miloš Forman, asistent režie Ján Roháč či dramaturg Jan Grossman.¹⁶³ „Hlavním přínosem Laterny magiky nebylo ani tak její technické novátorství, jako spíš umělecké využití důsledného spojení a prolnutí všech složek, vtipné využití současné akce herce a filmu, zdvojení a znásobení hereckých postav. Jako polyekran přinášela Laterna magika nové možnosti kolážovitě, asociativní, dynamické výstavby programu. Bruselský „non stop program“ obsahující 26 obrazů se téměř po celou dobu výstavy třikrát denně opakoval.

¹⁵⁹ KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. Realita bruselského snu : Intermediální novinky – magnety československé expozice. In KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. *Bruselský sen : Československá účast na Světové výstavě Expo 58 v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let*. Arbor vitae, 2008. s.72-3

¹⁶⁰ Podrobněji se o vzniku polyekranu, jeho principu a prezentaci na EXPO 58 hovoří v článku týdeníku Kultura, viz STRUSKA, Jiří. Polyecran-technika-umění-podívaná. *Kultura : Týdeník pro kulturu a umění*. 22. května 1958, roč. 2, č. 21, s. 7. Dostupný také z WWW: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Kult/2.1958/21/7.png>>.

¹⁶¹ HAJNÁ, Dita. Československá expozice očima cizince : Bravo, very good, óčeň charašó. *Mladá Fronta : Deník Československého svazu mládeže*. 22. dubna 1958, roč. XIV, č. 95, s. 2.

¹⁶² SANTAR, Jindřich. ČSR na světové výstavě. *Kultura : Týdeník pro kulturu a umění*. 20. března 1958, ročník 2, číslo 12, s. 6-7. Dostupný také z WWW: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Kult/2.1958/12/6.png>, <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Kult/2.1958/12>>.

¹⁶³ HALADA, Jaroslava; HLAVAČKA, Milan. *Světové výstavy : Od Londýna 1851 po Hannover 2000*. Praha : Libri, 2000. s. 195

*V 365 představeních jej shlédlo asi 10 000 diváků. Program se stal jedním z hlavních hitů nejen expozice ČSR, ale celého EXPO 58 – každý den na něj před pavilonem stáli návštěvníci několikahodinové fronty.*¹⁶⁴

Premiérové představení Laterny magiky se uskutečnilo 26. května 1958. Zanedlouho se na představení stály několikahodinové fronty a to dokonce na etapy. Nejprve lidé třeba i tři hodiny čekali než otevřou samotný výstavní areál (otvíral se v 10 hodin dopoledne), aby pak mohli úprkem doběhnout před československý pavilon, kde se rozdávaly vstupenky, a stát další frontu. Hlavní příčinou nastalé situace byla směsice enormního zájmu obecnstva a malé kapacity Kulturní síně. Sál měl k dispozici pouhých 139 míst na sezení. Lidé se postupně začali dožadovat vstupenek na stání a nakonec jim bylo vyhověno, přesto musela být ke konci bruselské výstava povolána pořádková služba, aby začátek a průběh představení nebyl ničím a nikým narušen.¹⁶⁵

4.3.3. Restaurace

Československá výprava slavila úspěch také v oblasti gastronomie. Elegantní, vzdušný Restaurant Praha, budova kruhovitého půdorysu s částečně krytou terasou, jejíž vnitřek v sobě propojoval náměty lidových zvyků s moderními trendy v oblasti interiérů, byla rozdělena na dvě části: plzeňskou (lidovou) a francouzskou (výběrovou).¹⁶⁶ Lidová restaurace disponovala více místy (170), k francouzské o poznání menší (70 míst) pro změnu patřil i salonek. Terasa měla charakter rychlého občerstvení, kde si zákazníci dopřávali kromě nápojů, především sendviče, menší teplé a studené speciality a moučníky. O chod restaurace se dvěma kuchyněma (jedna v přízemí, druhá v prvním patře), jejíž jídelní lístek se každý den měnil v závislosti na dovezených surovinách, se staral Miroslav Hříbek, šéf hotelu Alcron.¹⁶⁷ Na kvalitu připravovaných pokrmů dohlížel Florián Zimmermann, šéfkuchař hotelu Alcron

¹⁶⁴ KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. Realita bruselského snu : Intermediální novinky- magnet československé expozice. In KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. *Bruselský sen : Československá účast na Světové výstavě Expo 58 v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let*. Arbor vitae, 2008. s. 73

¹⁶⁵ BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu*. Praha : Národní archiv, 2008. Příběh československé účasti:Československá expozice (Kultura), s. 116

¹⁶⁶ KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. Realita bruselského snu : Intermediální novinky- magnet československé expozice. In KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. *Bruselský sen : Československá účast na Světové výstavě Expo 58 v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let*. Arbor vitae, 2008. s. 74

¹⁶⁷ BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu*. Praha : Národní archiv, 2008. Příběh československé účasti:Restaurace, s. 120-2

s bohatými zkušenostmi z tuzemské i zahraniční kuchyně. „Vedle specialit české kuchyně se značné popularity těšil především Plzeňský Prazdroj a Karlovarská Becherovka. Ty ochutnávali běžní návštěvníci i členové politických a uměleckých delegací.“¹⁶⁸ Samotný belgický král si pochutnával na plzeňském pivě, navzdory tomu, že byl prý jinak abstinent.

Restaurace Praha slavila úspěch velmi záhy, již od prvního dne byly stoly v restauraci obsazeny, a do kuchyně chodily lidé zabývající se gastronomií na exkurze. „Majitel hotelu Cumberland pan George Niels, který vede jeden z nejlepších bruselských restaurantů, označil zařízení a organisaci v našem pavilónu za příkladnou. Je to úspěch tím cennější, že veškeré zařízení od píp, jimiž se čepuje ze sklepa plzeňské, přes mamutí automatickou škrabačku brambor, až po sklo, stříbro a porcelán na stolech, je prací československých rukou.“¹⁶⁹ Dodatečně musely být potravinové dodávky pro bruselskou prezentaci několikrát zvýšeny. „Počítalo se, uzeniny do Bruselu postačí letecky dodávat jednou týdně. Nyní se posílá na Světovou výstavu tuna uzenin každý druhý den. Také zásilky pražských uzenin pro bruselský obchodní dům Innovatin, který pořádá „Dny čs. zboží“ byly trojnásobně zvětšeny.“¹⁷⁰ Na stůl v naší restauraci se stály fronty a někteří si ho dokonce telegraficky rezervovali až z Paříže či New Yorku. Personál restaurace obsloužil denně okolo 4000 hostů.¹⁷¹ Zajímavá je i finanční stránka gastronomického fungování. Zatímco za měsíc květen restaurace vydělala něco přes 7 milionů belgických franků, v září to už bylo kolo 300 tisíc belgických franků denně!¹⁷²

¹⁶⁸ KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. Realita bruselského snu : Intermediální novinky- magnet československé expozice. In KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. *Bruselský sen : Československá účast na Světové výstavě Expo 58 v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let*. Arbor vitae, 2008. s. 74

¹⁶⁹ Deštivé počasí v Bruselu - slabá návštěva. *Lidová demokracie : Orgán československé strany lidové*. 20. dubna 1958, roč. XIV, č. 94, s. 1.

¹⁷⁰ Pětkrát více uzenin pro Brusel. *Lidová demokracie : Orgán československé strany lidové*. 26. dubna 1958, roč. XIV, č. 99, s. 1.

¹⁷¹ KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. Realita bruselského snu : Intermediální novinky- magnet československé expozice. In KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. *Bruselský sen : Československá účast na Světové výstavě Expo 58 v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let*. Arbor vitae, 2008. s. 74

¹⁷² BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu*. Praha : Národní archiv, 2008. Příběh československé účasti: Restaurace, s. 124

4.3.4. Doprovodný program

„V rámci světové výstavy budou uspořádány i divadelní, hudební a filmové světové festivaly a v závěrečném týdnu výstavy i světová soutěž o nejlepší film, který vůbec kdy byl natočen.“¹⁷³

4.3.4.1. Filmové festivaly

Československo se zúčastnilo většiny z těchto doprovodných programů, například filmových festivalů. *„Pro výstavu byly natočeny i dva středometrážní cinemascopické filmy – „Prahmatka měst“ a „Československo“ – a dále pořízen ze záběrů sedmi loutkových filmů snímek „Děti a loutky“, natočen film „Hrady a zámky“ a několik odborných filmů. V průběhu Světové výstavy bude uspořádán filmový festival, který obešleme kromě dvou krátkých snímků filmem režiséra Zemana „Vynález zkázy“. Dne 3.srpna se bude konat ve výstavním kinu galapředstavení, na němž bude promítnut film, kterým se zúčastníme karlovarského festivalu. Belgické diváky v Bruselu i v dalších velkých městech seznámíme s některými výtvy naší produkce v Týdnu čs. filmů, který bude ve dnech od 18. do 25. července.“¹⁷⁴*

Hlavní cenu Světového filmového festivalu Grand Prix získal československý snímek Vynález zkázy. Režiséru Karlu Zemanovi se dle mínění poroty i veřejnosti podařilo vystihnout *„vzácnou uměleckou citlivostí humanistický smysl Verneova díla a skvěle oslavil tvůrčího ducha spisovatele technické fantazie“¹⁷⁵*. *„Karel Zeman se stal bruselským vítězem, protože je novátorem. Spojuje ve svém Vynálezu zkázy prostředky hraného filmu s výrazovými prostředky filmu kresleného a loutkového. Otvírá našemu i světovému filmu cestu k novým vyjadřovacím způsobům. Toto formové a technické novátorství má dosah obsahový. Karel Zeman tím otvírá zároveň cestu k novým námětům. Inspiruje fantazii.“¹⁷⁶*

¹⁷³ Dr, Brány Světové výstavy v Bruselu se otevřely, Lidová demokracie, 20. dubna 1958, roč. XIV., č. 93, s. 3

¹⁷⁴ Naše filmy pro Brusel. Mladá fronta : Deník Československého svazu mládeže. 23. dubna 1958, roč. XIV, č. 96, s. 1.

¹⁷⁵ ČTK. Československý film režiséra K. Zemana: Vynález zkázy získal Velkou cenu světového filmového festivalu. Rudé právo : Ústřední orgán Komunistické strany Československa. 15. června 1958, roč. 38 (Právo lidu roč. 61), č. 164, s. 1.

¹⁷⁶ BROUSIL, A.M. Brousil o Bruselu : téměř telegraficky. Literární noviny (II). 28. června 1958, roč. 7, č. 26, s. 6.

4.3.4.2. Národní dny Československa

Československé národní proběhly ve dnech 23. a 24. července 1958 a během jejich konání byla přítomna i československá vládní delegace. „*Delegaci vede náměstek předsedy vlády K. Poláček, jejími členy jsou ministr – předseda státního výboru pro výstavbu prof. dr. inž. E. Šlechta, ministr školství a kultury dr. F. Kahuda, ministrině spotřebního průmyslu B. Macháčová-Dostálová, místopředseda sboru pověřenců J. Štencl, pověřenec obchodu L. Bortel a laureát státní ceny Klementa Gottwalda prof. V. Dobiáš. Delegaci doprovázejí zasloužilý umělec akad. malíř J. Trnka a laureát státní ceny Klementa Gottwalda akad. Sochař V. Makovský.*“¹⁷⁷ Té se vůbec jako první delegaci socialistického státu v historii podařilo, aby ji přijal belgický král. Nepochybně na tom měly zásluhy úspěch a obliba československé expozice.¹⁷⁸ Po projevu předsedy vlády Poláčka je slavnostně zahájil generální komisař československé expozice František Adámek. Nejprve průvod Ústřední hudby čs. armády prošel výstavištěm, aby pak vystoupil společně se 110členným slovenským souborem Lúčnica v tanečním a pěveckém pořadu. Na prostranství Explanade se na ně přišlo podívat 15 tisíc diváků, kteří zaplnili přilehlé ochozy i lavičky v okolí. Okružní autobusy, i motorová taxi kola musela měnit své trasy, poněvadž by zaplněným náměstím neprojela. O žádné jiné národní dny nebyl zdaleka takový zájem.¹⁷⁹ Belgičané prý našimi národní dny doslova žili, o čemž svědčí i reportáž belgické televize.¹⁸⁰ „*Na Světové výstavě probíhala už celá dlouhá řada národních dnů různých zemí. A leckdy tak, že o nich její širší obecnost prostě ani nevědělo. Budiž tedy řečeno, že když chlapci ze slovenského souboru Lúčnica zablýskali na Esplanade valaškami anebo když Ústřední hudba čs. armády procházela kolem pavilónu Argentiny nebo Belgického Konga – vědělo se tu dostatečně, že tyto dny patří nám.*“¹⁸¹ V malém auditoriu byla ke zhlédnutí představení divadla Spejbla a Hurvínka, ve

¹⁷⁷ Čs. vládní delegace odcestovala do Bruselu. *Lidová demokracie : Orgán československé strany lidové.* 22. července 1958, roč. XIV, č. 173, s. 3

¹⁷⁸ BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu.* Praha : Národní archiv, 2008. Doprovodné: Československé národní dny, s.129

¹⁷⁹ KADLEC, Josef. EXPO 58:Českoslovenké dni. *Kultura : Týdeník pro kulturu a umění.* 31. července 1958, roč. 2, č. 31, s. 5. Dostupný také z WWW: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Kult/2.1958/31/5.png>>.

¹⁸⁰ BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu.* Praha : Národní archiv, 2008. Doprovodné akce: Československé národní dny, s. 134

¹⁸¹ FRANĚK, Jiří. Úspěch československých národních dnů na světové výstavě: V Bruselu jsem opět vyhráli. *Rudé právo : Ústřední orgán Komunistické strany Československa.* 25. července 1958, roč. 38 (Právo lidu roč. 61), č. 204, s. 1

velkém auditoriu hrála Česká filharmonie. „Ve velkém auditoriu se za účasti belgické královny, čs. vládní delegace a četných význačných osobností politického i kulturního života, vystoupila Česká filharmonie. Slavnostní koncert byl zahájen belgickou a čs. státní hymnou a na pořadu zazněla pod taktovkou dirigenta K. Ančerla Janáčkova Symfonieta, Smetanova Vltava a Dvořákova symfonie Z nového světa.“¹⁸² Česká filharmonie se dále vydala koncertovat do přímořských belgických lázní, kde hostovala na hudebním festivalu. V bruselském divadle „Théâtre Royal de la Monnaie“ uvedla ve dnech 23. – 28. července Opera Národní divadla svá nastudování Smetanovy Prodané nevěsty a Janáčkovy Její pastorkyně.¹⁸³ „Konzert České filharmonie, Ústřední hudby československé armády, představení Národního divadla Prodaná nevěsta a Její pastorkyňa přenášely televizní kamery a pořizovaly si jejich zvukové záznamy. Vysílaly se několikrát ještě v srpnu v pravidelném pořadu belgické televize.“¹⁸⁴

4.3.4.3. Presentace v obchodním domě

Součástí československé účasti na Světové výstavě byla i prezentace československých produktů v obchodním domě Innovation. Již týden před oficiálním zahájením EXPO 58 se na pultech jednoho z bruselských obchodních center objevily tradiční tuzemské artikly jako bižuterie, sklo, porcelán či ručně vyšíváné ubrusy, které bylo možné během 14 dnů zakoupit. „Hned první den poměrně velké skupiny lidí věnovaly pozornost vystavenému zboží již ve výkladních skříních obchodního domu. Uvnitř vítala příchozí ve vstupní hale obrovská májka, ke které se sbíhaly stuhy ve státních barvách, zatímco ty volně visící dolů byly ozdobeny malovanými národními motivy. Návštěvníkům, projevujícím velký zájem o naše oddělení, vyhrála cimbálová muzika Slávka Volavého z Uherského Hradiště. Malá skupina žen v originálních národních krojích podělovala návštěvníky drobnými upomínkovými dárčky, jako keramickým džbáněčky, taliřky, záložkami do knih. Přimo s nadšením obecenstvo doslova sbíralo malá skleněná prasátka pro štěstí“.¹⁸⁵ Vlna zájmu o naše výrobky způsobila,

¹⁸² Čs. Národní dny na Světové výstavě v Bruselu zahájeny. *Lidová demokracie : Orgán československé strany lidové*. 24. července 1958, roč. XIV, č. 175, s. 1.

¹⁸³ Čs. umělecké kolektivy do Bruselu. *Lidová demokracie : Orgán československé strany lidové*. 12. července 1958, roč. XIV, č. 165, s. 5.

¹⁸⁴ BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu*. Praha : Národní archiv, 2008. Doprovodné akce: Československé národní dny, s. 134

¹⁸⁵ Lístek z Bruselu: Prasátka pro štěstí nadchla. *Mladá fronta : Deník Československého svazu mládeže*. . 17. dubna 1958, roč. XIV, č. 91, s. 1.

že jablonecká bižuterie a „*dlouhohrající desky s naší lidovou hudbou a písněmi*“ byly úplně vyprodané. Celou akci uzavírala přednáška belgického historika o starém českém umění a přehlídka českých, moravských a slovenských krojů.¹⁸⁶ Ta pokračovala i v restauraci Praha, kde se natolik zalíbila, že se skupině, která je předváděla, dostalo několik nabídek k hostování v jiných městech.¹⁸⁷

4.3.4.4. Výstava 50. let moderního umění

V rámci doprovodného programu proběhla také výstava 50. let moderního umění, která se konala dnech 17. dubna až 21. července a nabízela ke zhlédnutí okolo 200 prací různých autorů.¹⁸⁸ Československo bylo zastoupeno Václavem Špálou (Na řece Otavě), Emilem Fillou (Černá mandolína), Františkem Kupkou (Filosofická architektura), Josefem Šímou (Théseův návrat) a Otto Gutfreudem (Hlava ženy). Komunistické vedení se k naší účasti a především samotné výstavě stavělo velmi nelibě a otevřeně ji kritizovalo.¹⁸⁹

4.3.5. Ceny

Stalo se zvykem, že v rámci světových výstav byly vyhlašovány nejrůznější typy soutěží. Ať už se jednalo o vlastní vystavované exponáty nebo součást doprovodných programů (př. filmový festival).¹⁹⁰ Státy si do těchto soutěží přihlašovaly dle vlastního uvážení své výrobky sami a mezinárodní komise pak následně rozhodovala o kvalitách přihlášených exponátů. Často to bylo na základě různých politických tlaků či jiných diplomatických vlivů. Přesto prý téměř vždy došlo k ústupu od politického pozadí a přihlášené exponáty byly posuzovány relevantně dle svých uměleckých a praktických kvalit. „*Každý celek byl hodnocen ze tří*

¹⁸⁶ Zájem o naše zboží v Bruselu. *Lidová demokracie : Orgán československé strany lidové*. 27. dubna 1958, roč. XIV, č.100, s. 2.

¹⁸⁷ Lístek z Bruselu: Prasátka pro štěstí nadchla. *Mladá fronta : Deník Československého svazu mládeže*. . 17. dubna 1958, roč. XIV, č. 91, s. 1.

¹⁸⁸ BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu*. Praha : Národní archiv, 2008. Příběh československé účasti: Hoffmeisterovo libreto a Santarův scénář, s.69

¹⁸⁹ KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. Realita bruselského snu : Zlaté hvězdy EXPO 58. In KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. *Bruselský sen : Československá účast na Světové výstavě Expo 58 v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let*. Arbor vitae, 2008. s

¹⁹⁰ Postupně však došlo k zastavení vyhlašování soutěží a udílení cen. Poslední výstavou, kde se soutěže konaly bylo právě bruselské EXPO 58. HALADA, Jaroslava; HLAVAČKA, Milan. *Světové výstavy : Od Londýna 1851 po Hannover 2000*. Praha : Libri, 2000. s. 110

hledisek – didaktická prezentace, estetická prezentace a sociální význam.“¹⁹¹ Československé výpravě se podařilo ve všech vyhlášených soutěžích uspět a odvezla si z Bruselu řadu cen, včetně té hlavní – Zlaté hvězdy, kterou se podařilo získat vůbec poprvé v dějinách světových výstav. „*Svou roli při oceňování a celkovém hodnocení sehrál jistě i moment překvapení Západu, který ovlivněn propagandou nepočítal s kvalitním moderním výstavnickým pojetím expozice u jednoho ze sovětských satelitů (byť prezentovaná vyspělost byla do jisté míry jen fikcí).*“¹⁹² Generální komisař Světové výstavy baron Moens de Fernig a mezinárodní jury „*potvrdili kromě toho pro jednotlivé československé exponáty 170 dalších cen, z toho 55 velkých cen, 47 čestných diplomů, 36 zlatých, 18 stříbrných a 14 bronzových medailí. Československý pavilón byl ohodnocen nejvyšším počtem bodů ze 40 exposic, kterým byla udělena Zlatá hvězda.*“¹⁹³

4.3.6. Propagace

Z úspěchem československého pavilonu lze vidět i skvěle odvedenou práci propagačního oddělení a příslušných komisí. Oddělení se dělilo na tři složky: propagační (vlastní propagace), tiskové (příprava tiskových materiálů) a propagačně výtvarné (grafika). Propagační činnost se soustředila na dvě etapy: před výstavou a v jejím průběhu, jež byly předem pečlivě připraveny a dopodrobna naplánovány.¹⁹⁴ Vedoucí propagace československé účasti byl Ladislav Sadecký, který stál za vytvořením poměrně velkolepě pojaté kampaně s cílem zasáhnout co nejširší publikum. Kromě častých tiskových konferencí to bylo nesčetné množství nejrůznějších propagačních tiskovin a způsob jejich distribuce (turistické kanceláře, hotely). Tiskové středisko v Bruselu „*zásobovalo novináře detailně připravenými tiskovými materiály s fotografiemi o pavilonu i životě v Československu v různých jazykových mutacích, které také aktivně rozsesílali do různých novinových, rozhlasových a televizních redakcí.*“ „*Dále novináře zásobovali zvláštními čísly československých časopisů v cizích jazycích*

¹⁹¹ KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. Realita bruselského snu :Zlaté hvězdy EXPO 58. In KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. *Bruselský sen : Československá účast na Světové výstavě Expo 58 v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let.* Arbor vitae, 2008. S. 84-5

¹⁹² BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu.* Praha : Národní archiv, 2008. Příběh československé účasti: Hoffmeisterovo libreto a Santarův scénář, s.69

¹⁹³ ČTK. Brusel hlásí: Čs. pavilón získal Zlatou hvězdu. *Mladá fronta : Deník Československého svazu mládeže.* 16. října 1958, roč. XIV, č. 247, s. 1.

¹⁹⁴ BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu.* Praha : Národní archiv, 2008. Příběh československé účasti: Propagace, s. 136

věnovaných Expo 58 a propagačními brožurkami jednotlivých resortů.“ Vycházel také měsíčník *La Tchechoslovaquiere á Bruxelles*, který byl oceněn jako nejlepší informační tiskovina celé výstavy.¹⁹⁵ Největší pozornost byla věnována belgickým novinářům. A to jak na speciálních tiskových konferencích, tak i na recepcích pořádaných pod záštitou československé účasti, dále i prostřednictvím vstupenek na představení Laterny magiky či přednostnímu poskytování informací a materiálů. „Tato investice se zcela jistě vyplatila. V belgickém tisku se objevilo více než 60 obsáhlých článků (často na pokračování v několika číslech), z nichž většina byla československou propagací hodnocena jako kladná.“¹⁹⁶ Nechyběly ani stánky se suvenýry, kde se prodávala keramika, porcelán, granátové šperky a jablonecká bižuterie. Oblibě se těšily i dřevěné hračky. Pro významné osobnosti byly připraveny hodnotné dary i upomínkové předměty, zejména vázy z českého skla, v kůži vázané knihy, krojované panenky apodobně. Pro belgického krále zhotovili čeští skláři podle návrhu Pavla Hlavy křišťálovou vázu s figurální kompozicí a latinským textem „*Spoluprací národů k lepší budoucnosti lidstva*“. „Propagační oddělení garantovalo vydávání i distribuci všech propagačních materiálů a publikací¹⁹⁷, obstarávalo dárkové předměty, pořádalo tiskové konference a recepcce, dbalo o prezentaci Československa v médiích a odpovídalo za to, že se veřejnost vždy a včas dozvěděla o všech akcích, které se konaly v rámci československé expozice.“¹⁹⁸ Pro zahraniční novináře byla dokonce zřízena i přímá letecká linka z Bruselu do Prahy, aby bylo možno vyrazit na krátký propagační výlet. To jim mělo pomoci při účasti v soutěži o nejlepší článek a reportáž o Českoslovenku.¹⁹⁹ „Propagace československé účasti

¹⁹⁵ KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. Realita bruselského snu : Štěstí přeje připraveným aneb „Žijete opravdu tak, jak zde ukazujete?“ . In KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. *Bruselský sen : Československá účast na Světové výstavě Expo 58 v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let*. Arbor vitae, 2008. S.78 -81

¹⁹⁶ BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu*. Praha : Národní archiv, 2008. Příběh československé účasti: Propagace, s. 142

¹⁹⁷ „Kromě výpravných publikací a informačních bulletinů se tiskly informační letáky, průvodce po pavilonu, pohlednice, čtrnáctijazyčné pozvánky k návštěvě československé expozice s textilními záložkami, pozvánky na všechny pořádané akce, nálepky nadopisy, etikety k označování dárkových předmětů, odznaky s emblémem československé účasti, odznaky na klopou rozdáváné VIP návštěvníkům. Drobný propagační materiál se návštěvníkům poskytoval bezplatně.“ (BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu*. Praha : Národní archiv, 2008. Příběh československé účasti: Propagace, s. 140)

¹⁹⁸ BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu*. Praha : Národní archiv, 2008. Příběh československé účasti: Propagace, s. 136

na Světové výstavě byla mimořádně důsledná a velmi dobře promyšlená...prvoplánově nesloužila propagandě, což by při množství inteligentních a svobodných zahraničních kritiků a recenzentů, ani nebylo možné.²⁰⁰

„Mezi povinnosti tohoto oddělení patřila organizace školení informátorů a všech pracovníků československého pavilonu.“²⁰¹ Jejich výběr podléhl nejen náročným vědomostním a jazykovým testům, ale současně i politicky žádoucím požadavkům. Vybraní jedinci se tedy např. učili nazpaměť ideologicky vhodné odpovědi na otázky týkající se reálného fungování socialistického zřízení.²⁰² Paradoxně kvůli náročnosti testů se upouštělo od striktních kádrových požadavků. Vybraní jedinci pak byly velmi dobře finančně ohodnoceni (např. hostesky dostaly i příspěvek na reprezentaci).²⁰³ To umělci a výtvarníci na tom byli o poznání hůře. Většina se zdržela pouze po nezbytně nutnou dobu výstavby expozice, aby se vzápětí musela vrátit do vlasti. „Některým z autorů bylo na základě stížnosti umožněno navštívit EXPO 58 například se zájezdem Čedoku či Svazu výtvarníků, jiní povolení k výjezdu neobdrželi vůbec a světovou výstavu a svá díla na ní nikdy neviděli.“²⁰⁴

¹⁹⁹ KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. Realita bruselského snu : Štěstí přeje připraveným aneb „Žijete opravdu tak, jak zde ukazujete?“. In KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. *Bruselský sen : Československá účast na Světové výstavě Expo 58 v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let*. Arbor vitae, 2008. S.78 -81

²⁰⁰ BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu*. Praha : Národní archiv, 2008. Příběh československé účasti: Propagace, s. 136

²⁰¹ BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu*. Praha : Národní archiv, 2008. Příběh československé účasti: Propagace, s. 136

²⁰² KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. Realita bruselského snu : Štěstí přeje připraveným aneb „Žijete opravdu tak, jak zde ukazujete?“. In KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. *Bruselský sen : Československá účast na Světové výstavě Expo 58 v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let*. Arbor vitae, 2008. s.78 -81

²⁰³ BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu*. Praha : Národní archiv, 2008. Příběh československé účasti: Propagace, s. 146-7

²⁰⁴ KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. Realita bruselského snu :Vznik československé expozice – propaganda v uměleckém kabátě. Výběr, soutěže, přípravy. In KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. *Bruselský sen : Československá účast na Světové výstavě Expo 58 v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let*. Arbor vitae, 2008. s. 31

4.3.7. *Bilance výstavy*

Branami výstaviště prošlo 80,2% občanů Belgického království a celkem 41 452 412 osob (z toho 6 000 000 navštívilo československý pavilon). Přesto organizátoři nebyli spokojeni. Očekávali údajně až o čtyři miliony lidí více.²⁰⁵

*„Mnohé z pavilonů po technologické stránce představovaly výkony na hranici dobových možností materiálů a stavební techniky. Progresivní technologie zavěsných konstrukcí a předpjatého betonu umožňovaly koncipovat budovy odvážných tvarů a siluet, modelovat jejich pláště postupem obracejícím pozornost spíše k organickým nebo sochařským inspiracím.“*²⁰⁶

Většina pavilonů byla rozmontována a převežena do země, kterou reprezentovaly. Některé výstavní stavby fungovaly jako stálé budovy (Antverpy zakoupily dřevěný finský pavilon, nizozemská firma zase vatikánskou výstavní halu).²⁰⁷

4.3.7.1. Československá účast

Československý tým odvedl v dobových podmínkách práci na hranici svých možností a schopností. *„Stovky pracovníků zúčastněných na přípravách instalaci výstavy odvedly v často komplikovaných podmínkách perfektní práci.“*

Výrobky primárně vznikly jako prototypy určené pouze pro výstavu, přestože se předpokládalo, že po jejím skončení se budou vyrábět sériově. K tomu ale v drtivé většině nedošlo. Již v průběhu EXPO 58 se prodala řada upomínkových předmětů a některé z vystavovaných exponátů, především zahraničním klientům. Dohodnuté obchodní kontrakty se zahraničním (jednalo se s více než 1300 zájemci) se však kvůli neefektivnosti socialistické výroby nepodařilo uskutečnit. Z ekonomických, organizačních a technických důvodů se ani v rámci tuzemské nabídky lidé nedočkali slibového zboží na pultech obchodů.²⁰⁸

²⁰⁵ HALADA, Jaroslava; HLAVAČKA, Milan. *Světové výstavy : Od Londýna 1851 po Hannover 2000*. Praha : Libri, 2000. s. 183

²⁰⁶ KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. Realita bruselského snu : EXPO 58 – Pohled z ptačí perspektivy. In KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. *Bruselský sen : Československá účast na Světové výstavě Expo 58 v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let*. Arbor vitae, 2008. s. 32

²⁰⁷ HALADA, Jaroslava; HLAVAČKA, Milan. *Světové výstavy : Od Londýna 1851 po Hannover 2000*. Praha : Libri, 2000. s. 183

²⁰⁸ KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. Realita bruselského snu : Zlaté hvězdy EXPO 58. In KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. *Bruselský sen : Československá účast na Světové výstavě Expo 58 v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let*. Arbor vitae, 2008. s. 86-7

Pavilon, včetně budovy restaurace byl převežen do Prahy. „Výsledkem byly objekty dva – v bubenečském výstavišti v sousedství Stromovky našel místo výstavní objekt na půdorysu L, otevřený pro veřejnost v květnu 1960 v rámci výstavy Československo 1960...Objekt restaurace našel své umístění na východním konci Letenských sadů ve svahu nad Vltavou s výhledem k Novému a Starému Městu a na Pražský hrad.“ Zatímco výstavní hala sloužila nesčertným druhům expozic, restaurace zaujala přední místo v žebříčku luxusních socialistických gastronomických podniků. Zlom nastal po roce 1989. Hala po jedné z výstav v roce 1991 vyhořela, „zůstaly pouze základy a zbytky panelů se skleněnou mozaikou“. A restaurace se stala objektem privatizace. Spekulativní machinace zapříčinila, že její provoz byl zastaven a budova začala chátrat. Havarijní stav sice zachránila na přelomu 2000-1 rekonstrukce, jenomže přestavba objektu na kancelářské prostory v podstatě znehodnotila jeho původní funkci.²⁰⁹

²⁰⁹ STRAKOŠ, Martin. Architektura EXPO 58 v Bruselu a československý pavilon. In KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. *Bruselský sen : Československá účast na Světové výstavě Expo 58 v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let*. Arbor vitae, 2008. s. 104-5

5. Bruselský styl

„Jako mnoho designových proudů je i bruselský styl vázán na vnitřní pohyby v umělecké oblasti a vzhledem k úzké provázanosti se světem vědy a techniky je nástrojem a výrazem proměn životního stylu.“

5.1 Životní styl ve Spojených státech

Spojené státy, na rozdíl od zničené Evropy, po válce vzkvétaly, což se projevilo především v nastupujícím životním stylu. Rodiny si pořizovaly domy v nově vzniklých čtvrtích na okraji měst, ve kterých nechyběly aktuální typy domácích elektrických spotřebičů. Samozřejmostí byl i automobil²¹⁰. Vedle funkčnosti demonstrovaly tyto hmotné statky společenský status svých majitelů, protože se stále více upouštělo od rituálu domácí kuchyně a společného stolování. Začalo se vařit z polotovarů či instantních výrobků nebo se lidé stravovali mimo domov (vznikají první pobočky rychlých občerstvení). S rozvojem televize, jež se zakrátko stala středobodem domácností, došlo k masovému šíření reklamy. K inzertním plakátům z novin a časopisů, tak přibýlo další médium podporující kult kozumní spotřeby. Reklamní strategie byly cílené (př. na ženy v domácnosti, teenagery, atd.), a čím byl televizní spot lépe udělaný, tím se zvýšila komerční úspěšnost produktu. Konkureční prostředí podtrhlo význam kvalitních a dobře vypadajících výrobků.²¹¹ Později ustoupil požadavek kvality kvantitě a s ní spojené nižší ceně, avšak snaha „obklopovat se trendy, se stupňovala. „Styling“²¹² se stal hlavním nástrojem odbytu, a to nejen u samotného výrobku, nýbrž dokonce i jeho obalu.²¹³

²¹⁰ Automobil se stal pro pohodlný život ve Spojených státech nezbytností. Nově vzniklé čtvrti se zvětšovaly a vzdalovaly centru měst, kam se jezdilo za prací. Dopravní infrastruktura neposkytovala komfortní spojení nových domů s obchody, úřady, divadly či kinem, tedy místy kam se jezdilo za prací či zábavou. Automobil se tak stal výlučným dopravním prostředkem drtivé většiny americké populace. To platí dodnes.

²¹¹ KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. Nový život, nový styl? Umění, design a životní styl na přelomu padesátých a šedesátých let dvacátého století. In KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. *Bruselský sen : Československá účast na Světové výstavě Expo 58 v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let.* Arbor vitae, 2008. s. 200-3

²¹² Za zakladatele tohoto odvětví je považován Američan Raymond Loewy, který kromě návrhů na obaly, vytvářel i modely ledničky, lokomotivy či přístroje na čepování Coca-coly. Loewyho motto znělo: „*Ošklivost se špatně prodává*“. Legendární se stal jeho obal na cigarety Lucky Strikes, jenž se stal ikonou tzv. The American Dream, tedy splnění amerického snu.

²¹³ HAUFFE, Thomas. *Design : Malá encyklopedie*. Brno : Computer Press, 2004. Hospodářský zázrak, s. 109-11

„Design je v době rozkvětu konzumní společnosti nezbytností, módou i dobrým vývozním artiklem.“²¹⁴

5.2. Životní styl v Československu

Diametrálně odlišný životní styl socialistického Československa také prošel výraznou změnou. Kombinaci násilné kolektivizace zemědělství a nabídky pracovních míst v průmyslových centrech zapříčinila vzrůstající urbanizaci, jež sebou přinesla akutní poptávku po bytových prostorech. Nastalou situaci vyřešila stavba panelových sídlišť, bohužel však často bez potřebné infrastruktury. Peníze na nové spotřebiče sice lidé měli, jenomže nedostačující sortiment na trhu způsobil, že koupě domácí elektrotechniky se odvíjela od pořadníků. Proměnu prodělala též sociální oblast, když se stále více žen vydalo do zaměstnání. V souvislosti s jejich pracovní vyčerpáním se rozvíjela instutualizovaná výchova dětí a mládeže a nově poskytované služby (čistírny, opravny), změnil se i stravovací návyky. Konzumace jídla se často stávala záležitostí závodních jídelen, bufetů nebo mléčných barů. Volný čas se v hojné míře stal synonymem pro chataření a chalupaření, jež v sobě zahrnovalo i československý fenomén - kutilství. Do popředí zájmu se dostala i televize a s ní i socialistická reklama. Namísto spotřebního chování se orientovala spíše na politicko-výchovné aspekty jako třeba sport, hygiena či spoření u České spořitelny.²¹⁵

5.3. Charakteristika bruselského stylu

„Proměny životního stylu přinášely radikálně nové uvažování nad problematikou moderního bydlení, úpravou interiérů, tvarováním spotřebních předmětů i módou. Hledaly se nové cesty a vyjadřovací prostředky, které by odpovídaly požadavkům kladených na nový životní styl...“²¹⁶ Do těchto proměn radikálně zasáhla právě Světová výstava v Bruselu. Protnutí

²¹⁴ KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. Nový život, nový styl? Umění, design a životní styl na přelomu padesátých a šedesátých let dvacátého století. In KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. *Bruselský sen : Československá účast na Světové výstavě Expo 58 v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let.* Arbor vitae, 2008. s. 218

²¹⁵ KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. Nový život, nový styl? Umění, design a životní styl na přelomu padesátých a šedesátých let dvacátého století. In KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. *Bruselský sen : Československá účast na Světové výstavě Expo 58 v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let.* Arbor vitae, 2008. s.202-8

²¹⁶ KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. Nový život, nový styl? Umění, design a životní styl na přelomu padesátých a šedesátých let dvacátého století. In KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda.

různorodch architektonických vizí a designových trendů s fascinací vesmírnou tematikou, nově vzniklými materiály a střetu tradičních forem s dynamickou organikou dalo vzniknout novému uměleckému výrazu. Ten v sobě spojoval užité umění, tvarovou hravost, experimentování s barvami s touhou po změně a jedinečnosti, mladistvou energičností a alespoň zdánlivou jednoduchostí. „*Jeho dekorativismus je založen na asymetrické kompozici, plošné barevnosti v kontrastu s linií a strukturou. Navozuje pocit lehkosti a zároveň i prostorový neklid a pohyb, který je symbolem doby. K tomu přispívá i zcela proměněná barevnost, která zastává dosud nebyvalou roli - je znamením nového, nestatického. Objevují se charakteristické pastelové odstíny žluté, fialové, hráškově zelené, blankytné modři a holubi šedi.*“ Označení bruselský styl (Le Style Expo, Style Atom) se váže k létům 1956 – 1968 a charakterizuje změnu ve všech oblastech lidského života, vlnu zájmu o design jako nově se profilující odvětví užitého umění a přehlídku dobových trendů.²¹⁷ Významnou měrou k tomu přispěla i československá expozice na EXPO 58 hlavně díky nezaměnitelným prvkům čerpajícím inspiraci z tzv. mezinárodního stylu²¹⁸, které se mísily s popisným realismem a lidovým dekorativismem. Poskytla tak nový náhled na prostrové uspořádání a členění

Bruselský sen : Československá účast na Světové výstavě Expo 58 v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let. Arbor vitae, 2008. s. 215

²¹⁷ KŘEN, Ivo. 60. léta - móda, design, životní styl. *Czechdesign.cz* [online]. 31.08.2006, [cit. 2011-01-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.czechdesign.cz/index.php?clanek=1089&lang=1&status=c>>.

²¹⁸ Označení pro prolínání předválečného funkcionalismu, secesních ornamentů s novým tvarováním, barevností a neobvyklými kombinacemi ovlivněné západoevropským designem. Patrná je snaha navázat na meziválečnou uměleckou úroveň a odprostit se od dogma socialistického realismu. „*Zvláštní roli v českém prostředí sehrála tvorba italských designérů, charakteristická odvážnými experimenty, rafinovanou linií a v práci s materiálem a barvou neortodoxními přístupy, a práce Skandinávců, v nichž vystupuje do popředí výrazněji tradice, sepětí s přírodou a respekt k přirozeným kvalitám materiálu.*“ (KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. *Nový život, nový styl? Umění, design a životní styl na přelomu padesátých a šedesátých let dvacátého století.* In KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. *Bruselský sen : Československá účast na Světové výstavě Expo 58 v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let.* Arbor vitae, 2008. s. 215-7.) Mezi nejvýznamnější postavy, které ovlivnili tento směr, patří finský designér Alvar Aalto. Jeho tvorba založená na organice a přírodních materiálech je žánrově pestrá a táhne se od šperků přes sklo a nábytek až k návrhům urbanistických celků. Designovou ikonu je i Charles Eams, který (později i se svou ženou Ray) experimetoval s vrstvením dřeva a umělou hmotou, mezi jeho oblíbené materiály patřil i hliník. Věnoval se převážně produktovému designu. Dnes jejich sedací nábytek v rámci Evropy produkuje společnost Vitra ve Spojených státech firma známého designéra Hermana Millera. (HAUFFE, Thomas. *Design : Malá encyklopedie* . Brno : Computer Press, 2004. Hospodářský zázrak, s.106)

interiérů a současně sblížila československý bruselský styl s jeho zahraničními obdobami. „Ovládaly ho tvary sputníků a raket, elipsy oběžnic a spirály s planetkami i motivy dobově populárního mikrosvěta nukleární chemie a genetiky – molekuly, atomy, šroubovice a chemická schémata...V jeho tvarosloví převládá asymetrie a excentricita, lehkost hraničící se ztrátou stability, expresivní jazyk křivek a parabol, nepravidleně zakřivených ploch, geometrické obrazce postavené labilně na špici či užší stranu nebo výrazné liniové struktury a komplikované kresebné změti jak v prostoru, tak v ploše.“ Kladné dojmy z úspěšné tuzemské prezentace napomohly k opětovnému navázání kontaktů se západním světem. To se odrazilo i v zájmu československých občanů o produkty vystavované v Bruselu a podpořilo snahu o zvýšení úrovně lidského vkusu. Lidé se více zajímali nejen o interiéry, doplňky či módu, ale třeba také o životní prostředí, a dožadovali se dostupnosti „bruselských“ výrobků. Vlna zájmu řadové veřejnosti a tlak odborníků zapříčinily v lednu 1959 založení Ústavu bytové a oděvní kultury (zkráceně ÚBOKu). Ten se měl stát jakousi experimentální laboratoří novodobých designových trendů, která „dbá na technickou i estetickou stránku výrobků spotřebního průmyslu, spolupracuje s podniky na zavádění nových výrobních programů a poskytuje výtvarníkům též možnost dalšího zdělání“. Přesto řada kvalitních návrhů zůstala jen v rovině návrhů a nákrešů. Na vině byla špatná organizace a zaostávající průmyslová výroba.²¹⁹ A tak se obory, kde se bruselský styl nejvýrazněji uplatnil, staly dekorativství (interiérů, výstav) a aranžerství (výkladních skříní, poutačů, světelných reklam).²²⁰ Hotely, restaurace, pasáže, reprezentační prostory nebo obchody budovaly své interiéry v duchu nového vzdušného pojetí prostoru s výraznými barevnými a geometrickými prvky na hranici kýče. „Pojem bruselský styl tak většinou neevokuje přímo bruselské EXPO 58 a kvalitní uměleckořemeslné realizace,

²¹⁹ Návrhy, jež se dočkaly realizace, pocházely z dílny malých výrobních družstev soustředících se na maloseriovou výrobu.

²²⁰ Bruselský styl se odrazil i v podobě nábytku a spotřebičů. „Vedle sestavovacího sektorového nábytku, kterým šlo variabilně zařídit malé místnosti panelových bytů, se velké popularitě těšily nové nábytkové kusy z lehkých a snadno tvarovatelných plastických materiálů doplněné o syntetické barvy.“ (WEBEROVÁ, Lenka. Podívejte se, jak jsme žili za socialismu v 60. letech . *Www.idnes.cz : Bydlení* [online]. 23. června 2008, [cit. 2011-01-04]. Dostupný z WWW: <http://bydleni.idnes.cz/podivejte-se-jak-jsme-zili-za-socialismu-v-60-letech-fsy-panelakovy-byt.asp?c=A080620_152848_dum_stavime_web>.) „Výrobky, které opouštěly počátkem 60. let továrny, především pak domácí spotřebiče, byly téměř vždy provedeny v módních zaoblených tvarech a jemném barevném tónování. Cívkový magnetofon či psací stroj z oné doby dodnes působí moderně a elegantně.“ (ADAMOVIČ, Ivan. EXPO 58: Rádio z Marsu, lux z Venuše. *Www.lidovky.cz : Pátek Lidových novin* [online]. 6. června 2008, [cit. 2011-01-04]. Dostupný z WWW: <http://www.lidovky.cz/expo-58-radio-z-marsu-lux-z-venuse-d4f/ln_noviny.asp?c=A080606_100006_ln_noviny_sko&klic=225820&mes=080606_1>.)

ale spíš následné lidové aplikace, dlouhodobě přetrvávající a kvantitativně překrývající kvalitní produkci“.²²¹

²²¹ KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. Nový život, nový styl? Umění, design a životní styl na přelomu padesátých a šedesátých let dvacátého století. In KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. *Bruselský sen : Československá účast na Světové výstavě Expo 58 v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let.* Arbor vitae, 2008. s. 219-27

6. Teoretická část - propaganda

6.1. Média a politické uspořádání

Masová média, tedy tisk, rozhlas a televize, formují svět, ve kterém žijeme snad více než si dokážeme představit či chceme připustit. Pokud se zaměříme na jejich obsahy, vliv, účinky či společenský dopad, zjistíme, že prostupují všemi oblastmi lidského života. Existuje nepřeberné množství konceptů o vztahu medií a společnosti. Zásadním východiskem pro toto pojetí je velmi často postavení médií v rámci daného politického systému. „*Nebyvale významné společenské postavení médií, v němž se propojuje potenciál jejich využití k dosažení vlastních cílů (manipulace i přesvědčování) s obavami z možné destabilizace, vedl k tomu, že sama média byla a jsou nejen spojena s celou řadou očekávání, která se postupem času zformulovala, ale jsou i předmětem politického rozhodování a tématem politických bojů.*“²²²

Média působí na veřejné mínění, odolávají manipulativním tlakům nebo podléhají propagandě. To vše v závislosti na regulativních opatřeních státu. „*Masová média tak mají svými obsahy zásadní vliv na utváření veřejného mínění a dynamiku jeho proměn a jsou z tohoto pohledu významným (často kritickým) faktorem prosazování politických a mocenských cílů.*“²²³ Vývoj vyústil v polaritu mezi demokratickými a totalitárními režimy. Ta je pro chápání a analýzu mediální krajiny naprosto zásadní. Zatímco liberálně demokratická zřízení považují média za instituce svobody slova, vyznání a přesvědčení, v totalitních uskupeních slouží jako nástroj k prosazování cílů vládnoucí vrstvy. „*A právě proto se v období totalitárních režimů stávají média jedním z hlavních nástrojů pro manipulaci postojů veřejnosti. Totalitární režimy se snaží využívat zažité role medií a pokoušejí se prostřednictvím médií formovat veřejné mínění ku svému prospěchu. Média se tak stávají součástí mocenského aparátu, který má – v perspektivě totalitární moci – vystupovat jednotně a organicky propojovat jeho mechanismy názorově formativní (manipulativní) a represivní v jeden monolitní celek, protože (jak poznamenává Hannah Arendtová) „propaganda a teror*

²²² JIRÁK, Jan. Média jako politické téma. In KÖPPLOVÁ, Barbara; WOLÁK, Radim. *Česká média a česká společnost v 60. letech*. Praha : Radioservis a. s. , 2008. s.4-5

²²³ JIRÁK, Jan. Média jako politické téma. In KÖPPLOVÁ, Barbara; WOLÁK, Radim. *Česká média a česká společnost v 60. letech*. Praha : Radioservis a. s. , 2008. s. 5

představují v totalitních zemích dvě strany téže mince“. K tomu si totalitární moc buduje odpovídajíc systém řízení a kontroly médií.²²⁴

6.1.2. Ideologie

Jako v každém společenství i v totalitních státech fungují určité principy, kterými se řídí veřejná komunikace a regulují interakce a vazby ve společnosti, aby se předcházelo konfliktům. Pro tyto principy, na nichž je založeno směřování celé společnosti, se vžilo označení **ideologie**. V širším slova smyслу jím rozumíme „proces tvorby a fungování idejí ve společnosti“ nebo „obecně jakýkoliv relativně soudržný soubor představ, hodnot, postojů a názorů, které slouží k výkladu světa tak, aby se jevil jako bezrozporný“.²²⁵ Podrobně se termínu ideologie věnuval v rámci kritických teorií společnosti francouzský filozof Louis Althusser. „Ideologie je podle Althussera široce založená na tzv. praxis, na činech, zvycích a rituálech provozovaných v rámci daného ideologického státního aparátu.“²²⁶ Jedince označuje jako subjekty, které si budují imaginární vztahy k reálně fungujícím podmínkám. „Tento vztah je klíčový pro každo ideologickou (imaginární) reprezentaci světa – zkreslení nebo nejasnosti, které můžeme v ideologii najít, mají příčinu právě v tomto vztahu. Podmínky existence jsou sice reálné, ale to, jak se k nim lidé vztahují, v sobě již obsahuje ideologickou představu o těchto podmínkách.“ Média pak slouží jako katalyzátory systému, kde se střetávají latentní motivace či zásadní myšlenky. Dále určuje subjektům jejich místo ve společnosti a staví je do pozic jemu prospěšných.²²⁷ Výklad pojmu rozhodně postrádá jednoduchost a jeho použití závisí na konkrétních podmínkách.²²⁸ Irena Reifová poukazuje na nevhodnost koncepce ideologie pro totalitní společnosti sovětského typu (tzv. i na komunistické Československo 1948 – 1989). „Žádná ze zmíněných koncepcí se vcelku nehodí k vysvětlení podstaty ideologie, o níž se opíraly komunistické režimy. Jako by teoretici ideologických studií předpokládali, že politické i legislativní prosazování tzv. komunistické

²²⁴ JIRÁK, Jan. Média jako politické téma. In KÖPPLOVÁ, Barbara; WOLÁK, Radim. *Česká média a česká společnost v 60. letech*. Praha : Radioservis a. s. , 2008. s. 6

²²⁵ Ideologie. In REIFOVÁ, Irena, et al. *Slovník mediální komunikace*. Praha : Portál, 2004. s. 82

²²⁶ Ideologie. In REIFOVÁ, Irena, et al. *Slovník mediální komunikace*. Praha : Portál, 2004. s. 84

²²⁷ Ideologie. In REIFOVÁ, Irena, et al. *Slovník mediální komunikace*. Praha : Portál, 2004. s. 82-4

²²⁸ Pojmu ideologie se věnoval například Karel Marx, Karl Manheim či Antonio Gramsci.

*ideologie v poválečných režimech sovětského typu přece musí být každému jasné.*²²⁹ Podle ní je termín formulován výhradně z pohledu příslušníků západních společností, kteří účinky a dopad režimu představují a popisují dle měřítek a hodnot platných pro jejich chod společnosti, nepokouší se ale o náhled z pohledu příslušníka totalitní společnosti. Autoři koncepcí ideologii reálně nezažili, proto jsou jejich definice „*leckdy nedostačující či nesouvislé*“, natož aplikovatelné, navzdory tomu je řadíme k možnostem, jak si termín vyložit. „*Institucionalizovaná ideologie poválečných společností autoritativně řízených konkrétní politickou doktrínou zůstala víceméně nepopsána, popřípadě se k jejímu popisu hodí pouze útržky existujících koncepcí.*“²³⁰ To se týká i marxistického výkladu pojmu, jenž je příliš archetypální a pro své ekonomické směřování nevhodný. „*Pojetí ideologie, které v dostupných vymezeních schází, se týká režimů, v nichž vliv dominantních vrstev nijak fatálně nezávisí na vlastnictví ekonomického či kulturního kapitálu (už proto, že tyto hodnoty jsou do značné míry delegitimovány), ale které naopak mají formálně zajištěno vlastnictví kapitálu politického.*“²³¹ Reifová tyto ideologie nazývá formální či institucionalizované a staví je do protikladu k neinstitucionalizovaným neboli neformálním, ve kterých dominantní vrstvy ovládají přístup ke zdrojům a kapitálu (ekonomickému, kulturnímu) a mohou tak prosazovat vlastní zájmy, i když nedisponují politickým kapitálem.²³² Pro naše účely postačí zůstat u konceptu souboru hodnot, norem, představ a postojů dané společnosti, které ospravedlňují jednání její vládnoucí vrstvy. „*Ve společnostech zemí „reálného socialismu“ je hranice mezi veřejnou a soukromou sférou posunuta mnohem dál; normy sociálního chování a komunikace jsou*

²²⁹ BEDNAŘÍK, Petr; REIFOVÁ, Irena. Obraz událostí roku 1968 v normalizačních seriálech Československé televize. In KÖPPOVÁ, Barbara; WOLÁK, Radim. *Česká média a česká společnost v 60. letech*. Praha : Radioservis a. s. , 2008. s. 80

²³⁰ BEDNAŘÍK, Petr; REIFOVÁ, Irena. Obraz událostí roku 1968 v normalizačních seriálech Československé televize. In KÖPPOVÁ, Barbara; WOLÁK, Radim. *Česká média a česká společnost v 60. letech*. Praha : Radioservis a. s. , 2008. s. 79

²³¹ BEDNAŘÍK, Petr; REIFOVÁ, Irena. Obraz událostí roku 1968 v normalizačních seriálech Československé televize. In KÖPPOVÁ, Barbara; WOLÁK, Radim. *Česká média a česká společnost v 60. letech*. Praha : Radioservis a. s. , 2008. s. 80

²³² BEDNAŘÍK, Petr; REIFOVÁ, Irena. Obraz událostí roku 1968 v normalizačních seriálech Československé televize. In KÖPPOVÁ, Barbara; WOLÁK, Radim. *Česká média a česká společnost v 60. letech*. Praha : Radioservis a. s. , 2008. s. 77 – 80

výrazně zideologizovány. Strana kontroluje, jak jsou její návody respektovány a vynucuje si na občanech, aby s nimi manifestovala svůj souhlas.²³³

6.1.3. Proces komunikace ve společnosti sovětského typu

Prostředky veřejné komunikace tvoří jednu z opěrných institucí systémů sovětského typu a jejich poslání nabývá politického rozměru. Stejně jako ostatní složky vychází z ideologické základny marxismu-leninismu a dodržuje jeho obecné zásady, jde však spíše o Leninův výklad veřejné komunikace, jelikož Marx se médiím a jejich roli v rámci komunistické společnosti zabýval pouze povrchně. Lenin z Marxových premis vychází a doplňuje je o vlastní postřehy a myšlenky. „*Veřejná hromadná komunikace v politických systémech sovětského typu má v první řadě vždy politický cíl a je motivována agitačně. Ověřitelná, faktografická informace ztrácí v sovětském informačním modelu svébytnost a stává se prostředkem: selekčním kritériem je její účelnost a nikoliv její více méně objektivní měřitelná závažnost.*“²³⁴ Sdělovací prostředky jakožto podpora politické linie strany, slouží jako nástroj osvěty, který ukazuje proletariátu správný směr smýšlení a chování. Jejich posláním je přinášet dostatečně jasně formulované informace, jež umožní lidovým vrstvám pochopit, proč je nezbytné plnit stanovené úkoly. „*Propaganda spojuje abstraktní tendenci, cílovou hypotézu s konkrétní situací... musí být blízká lidu, tj konkrétní a věcná.*“²³⁵ Havlíček podotýká, že z této teze je patrná Leninova nedůvěra vůči schopnostem dělníků utvořit si vlastní – rozuměj, správný úsudek. „*Domnívám se, že jsou to především tyto tři základní rysy – informace jako prostředek agitace a propagace, výlučné ovládnutí hromadných sdělovacích prostředků mocenskou stranickou skupinou a podřízení veškeré jejich činnosti podmínkám „neutuchajícího ideologického boje“ – které vtiskují informačním strukturám zemi „reálného socialismu“ specifický charakter.*“²³⁶

²³³ HAVLÍČEK, Dušan . Veřejná informace v sovětských politických systémech. In KÖPPOVÁ, Barbara; WOLÁK, Radim. *Česká média a česká společnost v 60. letech*. Praha : Radioservis a. s. , 2008. s. 120

²³⁴ HAVLÍČEK, Dušan . Veřejná informace v sovětských politických systémech. In KÖPPOVÁ, Barbara; WOLÁK, Radim. *Česká média a česká společnost v 60. letech*. Praha : Radioservis a. s. , 2008. s.121-131

²³⁵ CHLUPÁČ, Miloslav. *Propaganda jako společenský jev*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1978. Propaganda a její teorie, s. 33

²³⁶ HAVLÍČEK, Dušan . Veřejná informace v sovětských politických systémech. In KÖPPOVÁ, Barbara; WOLÁK, Radim. *Česká média a česká společnost v 60. letech*. Praha : Radioservis a. s. , 2008. s.132

6.1.3.1. Definice propagandy

Definovat propagandu se pokusil Walter Smrček v roce 1960: „*Propaganda je společenský jev, který je součástí nadstavby a má třídní charakter. Je vědomé šíření teorií, ideologií a mýtů, doktrín, víry a názorů tohoto druhu, jakož i závěrů z nich plynoucích, společenskými institucemi s cílem vyvolat jisté veřejné mínění a jeho prostřednictvím směr činnosti lidí.*“²³⁷

Heslo dále přejímá a rozpracovává řada dalších autorů. Sám Smrček svou tezi upravuje a zkracuje. „*Propaganda je společenský jev s třídní podstatou. Vztahy mezi třídami mají povahu třídního boje, propaganda je nástrojem tohoto boje.*“²³⁸ Miloslav Chlupáč se zabýval propagandou stranickou, jež popisuje jako „*cílevědomou, systematickou výchovnou a vzdělávací činnost, již strana usiluje o uvědomělé jednání lidí, o jejich uvědomělou účast na své politice*“.²³⁹ Ve vztahu k masové komunikaci se propagandě věnoval Miloš Marko, jenž ji formuluje takto: „*V socialistické ideologickovýchovné práci, zvláště ve stranické práci a v žurnalistice se tento pojem váže k šíření a vysvětlování marxisticko-leninského učení, resp. k osvětlování jevů z hlediska socialistické ideologie, k celistvému výkladu socialismu.*“²⁴⁰ Propaganda je součástí mechanismu řízení a vedení společnosti, protože ovlivňuje společenské jednání lidí, a tím zprostředkovává kulturní orientaci.²⁴¹

6.1.3.2. Propaganda jako součást komunikace

Na komunikaci je nahlíženo jako na specifický vztah podavatele a příjemce sdělení. Cílem komunikačního aktu se pak stává kromě vlastního porozumění sdělení i ovlivnění postoje příjemce, které vyplývá ze vztahu nadřízenosti a podřízenosti účastníků komunikace. Propaganda v tomto pojetí komunikačního modelu představuje regulativní prvek. Neexistuje ve formě informace, nýbrž jako vztah informátora s příjemcem sdělení, jenž odpovídá „*specifické třídní situaci*“. „*Propaganda v socialistickém společenství šíří informace*

²³⁷ CHLUPÁČ, Miloslav. *Propaganda jako společenský jev*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1978. Propaganda a její teorie, s. 67

²³⁸ CHLUPÁČ, Miloslav. *Propaganda jako společenský jev*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1978. Propaganda a její teorie, s. 67

²³⁹ CHLUPÁČ, Miloslav. *Propaganda jako společenský jev*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1978. Propaganda a její teorie, s. 67

²⁴⁰ CHLUPÁČ, Miloslav. *Propaganda jako společenský jev*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1978. Propaganda a její teorie, s. 68

²⁴¹ CHLUPÁČ, Miloslav. *Propaganda jako společenský jev*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1978. Propaganda a její teorie, s.67

*ideologické povahy za účelem sjednocení strany, třídy, společnosti, neboť toto sjednocení je podmínkou úspěšného společenského, třídní zájmy naplňujícího jednání.*²⁴²

Slouží jako specifická forma dorozumívání mezi institucí třídy a jedincem. Její existenční prostředí tedy tvoří pouze třídní společnost, ve které doposud není vyřešen probíhající konflikt mezi jednotlivými třídami. Jedince sjednocuje do tříd, upevňuje jejich třídní vědomí a pomáhá dosáhnout žádoucího poznání svých zájmů, ujasnit si své místo ve světě, jehož mají v rámci své třídy dosáhnout. K tomu je zapotřebí seznámit se a pochopit ideologii, která se k nim dostává právě skrze propagandu. Propaganda hraje roli nositelky ideologických hodnot daného systému, poněvadž „v *socialistické společnosti je pracující člověk subjektem politické moci*“ a stává se tak nástrojem politického vlivu.²⁴³ „*Propaganda je tedy duchovní zbraní tříd, účinným nástrojem upevňování a obhajování moci a boje a moc.*“²⁴⁴ Nemůže tedy existovat mimo třídně orientovanou společnost, protože „*odmítá nezaujatost jako formu buržoazní tendence.*“²⁴⁵

Nemarxistická teorie propagandy je výsledek interdisciplinárních poznatků. Prvotní hypotézy ji považují za primitivní rozněcování vášní (př. francouzský sociolog Gustav le Bon), naopak po druhé světové válce se na ní nahlíží jako na jeden z mechanismů manipulace.²⁴⁶ Také americký sociolog Harold Dwight Lasswell se zabýval vedle politické psychologie propagandou a její rolí v masové komunikaci.²⁴⁷ „*Věnoval se výzkumu elity a psychologických vztahů mezi elitou a masou, problematice veřejného mínění a*

²⁴² CHLUPÁČ, Miloslav. *Propaganda jako společenský jev*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1978. Propaganda a její teorie, s. 12

²⁴³ CHLUPÁČ, Miloslav. *Propaganda jako společenský jev*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1978. Propaganda a její teorie, s. 24

²⁴⁴ CHLUPÁČ, Miloslav. *Propaganda jako společenský jev*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1978. Propaganda a její teorie, s. 31

²⁴⁵ CHLUPÁČ, Miloslav. *Propaganda jako společenský jev*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1978. Propaganda a její teorie, s. 32

²⁴⁶ CHLUPÁČ, Miloslav. *Propaganda jako společenský jev*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1978. Propaganda a její teorie, s. 35

²⁴⁷ PLÁŠEK, Radovan. Lasswell, Harold Dwight (1902 – 1978). In *Revue pro média : Časopis pro kritickou reflexi médií* [online]. Brno : Host, duben 2002 [cit. 2010-12-30]. Dostupné z WWW: <http://fss.muni.cz/rpm/Revue/Revue02/recenze_lasswell.htm>.

propagandy.²⁴⁸ Propagandistické prvky najdeme u výkladu komunikačního procesu, jenž přisuzuje Lasswell tři hlavní funkce; dohled nad prostředím, interpretace a návod a výchovná činnost.²⁴⁹ Vzhledem k tomu, se masová média stávají prostředníky mezi veškerými vrstvami a příslušníky společnosti, stávají se zásadním politickým nástrojem, kterým vláda ovlivňuje veřejné mínění.²⁵⁰ „Podle Lasswella hraje v propagandě významnou úlohu morálka společnosti, jež je jejím terčem. Národ s vysokým stupněm morálky je schopen mnohem lépe odolávat působení nepřátelské propagandy. Vlády však k zakotvení tohoto stupně morálky propagandu také potřebují. Žádná vláda nemůže podle Lasswella doufat ve vítězství bez sjednoceného národa za svými zády a žádná vláda nemůže vytvořit sjednocený národ bez kontroly myšlení svých občanů. Vzniká nám tu tedy zásadní paradox, který je pro pochopení významu propagandy v životě současné společnosti nepostradatelný: propaganda jako obrana proti propagandě.“²⁵¹ Další z mediálních teoretiků, německý sociolog Michael Kunczik tvrdí, že na zamýšlený účinek propagandy má rozhodující význam důvěryhodnost komunikátora. Nicméně nevylučuje ani možnost, že nedůvěryhodný komunikátor vytvoří důvěryhodné sdělení, zejména pokud se jedná o snadno ověřitelné informace či nepodstatná sdělení. A dále odmítá, že by propaganda bezpodmínečně obsahovala lživá tvrzení. Manipulativní politiku uplatňovanou skrze propagandu spatřuje ve vymýšlení a vhodném používání úderných hesel. „Obzvláště dobře jsou pro propagandistickou manipulaci vhodná slova, která jsou všeobecně rozšířená, mají vágní dekriptivní a intenzivní emocionální význam (př. demokracie, reforma, pokrok, spravedlnost, imperialismus, socialismus, atd.), protože v těchto případech je relativně snadné přesunout pomocí nového definování či předefinování

²⁴⁸ CHLUPÁČ, Miloslav. *Propaganda jako společenský jev*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1978. Propaganda a její teorie, s. 39

²⁴⁹ CHLUPÁČ, Miloslav. *Propaganda jako společenský jev*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1978. Propaganda a její teorie, s. 37

²⁵⁰ PLÁŠEK, Radovan. Lasswell, Harold Dwight (1902 – 1978). In *Revue pro média : Časopis pro kritickou reflexi médií* [online]. Brno : Host, duben 2002 [cit. 2010-12-30]. Dostupné z WWW: <http://fss.muni.cz/rpm/Revue/Revue02/recenze_lasswell.htm>.

²⁵¹ KUBĚNOVÁ, Klára. Propaganda (nejen) za první světové války. In *Revue pro média : Časopis pro kritickou reflexi médií* [online]. Brno : Host, duben 2002 [cit. 2010-12-30]. Dostupné z WWW: <http://fss.muni.cz/rpm/Revue/Revue02/recenze_lasswell.htm>.

*jejich deskriptivní význam, aniž by bylo nutné měnit negativní či pozitivní emocionální vyznění, svázané s artikulací tohoto slova.*²⁵²

„Buržoazní“ propaganda pracuje s příjemcem sdělení jako s racionální bytostí a nechává ho, aby se sám vypořádal s předkládanými informacemi. K cílené manipulaci volí psychologické postupy, ve kterých využívá specifické jazykové (vizuální či akustické) prostředky, aby cílovou skupinu motivovala k zamýšlenému jednání. Jde proto o volbu komunikačních prostředků a formu politického zřízení, které odlišuje pojetí propagandy socialistické a tzv. „buržoazní“. Nicméně nalezneme i shodné hledisko, které posílání propagandy spatřuje ve snaze o realizaci skrytých či otevřených skupinových, individuálních nebo třídních zájmů.²⁵³

6.1.3.3. Propaganda a Světová výstava v Bruselu 1958

Popsaný propagandistický model systému sovětského typu lze aplikovat i přístup Komunistické strany Československa k prezentaci EXPO 58 v prostředcích veřejné komunikace. *„V tehdejší době byly prioritou - obzvlášť při účasti na takovýchto mezinárodních výstavách, jakou je Expo - hlavně prapagace socialistické myšlenky a společnosti, přesvědčení návštěvníků o technické a kulturní vyspělosti a v neposlední řadě šlo o to přilákat pokud možno co největší počet návštěvníků československého pavilonu k následné návštěvě Československa, a tím získat potřebné valuty do státního rozpočtu.*²⁵⁴

Socialistická myšlenka měla být představována ve shodě s ostatními lidově demokratickými státy. *„Vedení strany po vzoru sovětské propagandy chápalo výstavy jako nesdílňnou součást kulturní a osvětové práce, jako praktickou a ideovou výchovu ke komunismu a jako součást ideologického boje.*²⁵⁵ Původně se k účasti na Světové výstavě kromě SSSR, Maďarska a ČSR přihlásilo také Polsko, Bulharsko a Rumunsko. Bulharsko a Polsko dokonce

²⁵² Kunczik, Michael. Image národa a účinky propagandy. In *Revue pro média : Časopis pro kritickou reflexi médií* [online]. Brno : Host, duben 2002 [cit. 2010-12-30]. Dostupné z WWW: <http://fss.muni.cz/rpm/Revue/Revue02/preklad_kunczik_rpm02.pdf>.

²⁵³ CHLUPÁČ, Miloslav. *Propaganda jako společenský jev*. Praha : Státná pedagogické nakladatelství, 1978. Propaganda a její teorie, s. 41-4, 84-5

²⁵⁴ JANEČEK, Václav; KUBIŠTA, Štěpán. *Laterna magika aneb divadlo zázraků*. Laterna magika : Praha, 2006. s. 39

²⁵⁵ KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. Výstavnictví v Československu – Experiment a poezie, obchod i propaganda: Ideály a ideologie – poválečné období. In KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. *Bruselský sen : Československá účast na Světové výstavě Expo 58 v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let*. Arbor vitae, 2008. s. 192

vypracovaly rámcová libreta, ale nakonec se výstavy nezúčastnily. Zástupci Maďarska a Českoslovenka jezdili na porady do Moskvy, aby pravidelně informovali sovětské kolegy o průběhu probíhajících příprav.²⁵⁶ „Pro ČSR je tento význam zvláště důležitý, protože spolu se SSSR reprezentuje úspěchy dosažené socialistickými a lidově demokratickými státy...Podle kusých zpráv, které jsou k dispozici, bude ideové soupeření mezi státy kapitalistickými a Vatikánem na straně jedné a táborem socialismu na straně druhé, jedním z podstatných charakteristických rysů Světové výstavy v Bruselu.“²⁵⁷ Socialistické pavilony spolu měly dokonce i sousedit. Měla tak být utvořena hranice mezi expozicemi lidově demokratických republik, soustředěných kolem sovětského pavilonu, a exhibicemi kapitalistickými, za jejichž lídra byl považován pavilon USA. Rozdělení mělo dát prostor co možná nejpodrobnější komparaci vnějších i vnitřních expozic (včetně doprovodných programů) a symbolizovat nenásilné střetnutí polaritně orientovaných systémů. Nakonec se naproti sobě ocitly expozice SSSR a ČSR a maďarský pavilon byl postaven poměrně daleko od nich.²⁵⁸

„Propaganda byla všudypřítomným činitelem v atmosféře příprav i na výstavě samotné, v koncepci expozic i ve způsobu, jakým o výstavě referovala média. Jejich zpravodajství často ještě posilovala potěmkinovský dojem z pavilonů, typický pro všechny světové výstavy, a upozorňovala na obecný trend výběru a prezentace toho nejprogresivnějšího a nejlepšího bez ohledu na standard země.“²⁵⁹

Navzdory úspěchu československé účasti nebylo ÚV KSČ s prezentací Československa spokojeno. Na pochvalu ze strany Západu bylo pohlíženo značně nedůvěřivě, proto i samotní autoři expozice si nebyli jisti, jestli se kladné hodnocení neobrátil v jejich neprospěch. Kramerová a Skálová v této souvislosti citují větu: *Zamysli se nad sebou – nepřítel tě*

²⁵⁶ BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu*. Praha : Národní archiv, 2008. Příběh československé účasti: Rozhodnutí a organizační opatření, s. 47

²⁵⁷ Příloha dopisu min.financí pro min.školství z 1.října 1957.

²⁵⁸ BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu*. Praha : Národní archiv, 2008. Příběh československé účasti: Rozhodnutí a organizační opatření, s. 35

²⁵⁹ KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. *Realita bruselského snu :Expo 58 – pohled z ptačí perspektivy*. In KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. *Bruselský sen : Československá účast na Světové výstavě Expo 58 v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let*. Arbor vitae, 2008. s. 31-2

chválí!²⁶⁰ „V belgickém tisku vyšlo o československé expozici přes 1600 článků – nejrozsáhlejší v Panorama du Monde o dvaceti čtyřech stranách, domácí tisk referoval o Expo 58 také ve více než 1600 člancích. Drtivá většina zahraničních novinářů kladně hodnotila poetičnost a nápaditost československé expozice, umělecké zpracování, příběh, lidskou dimenzi...V některých člancích se objevila kritika příliš propagandistického rázu expozice (nebezpečně rafinovaná propagace a schopnost autorů „udělat z propagandy umění“). Kritizovaná byla i praxe odesílání pracovníků expozice domů ještě před zahájením výstavy...Celkově jde jen o několik drobných zmínek v záplavě chvály.“²⁶¹ Scénograf československé výpravy Jindřich Santar popisoval situaci po návratu z Bruselu jako velmi nepříjemnou a své zážitky líčí takto: „Největší kritika se týkala toho, že jsme opomenuli vedoucí úlohu strany. V jednu chvíli to vypadalo, že nás snad zavřou. Jediný, kdo se nás zastal byl Václav Kopecký, který nás navrhl na Státní cenu. A tím to skončilo. Nikdo si nás už nedovolil kritizovat. Přesto, když jsme se vrátili z Bruselu domů, se žádné ovace nekonaly. Naopak mě na letišti svlékli při celní prohlídce do naha.“²⁶² Teprve na počátku roku 1959 se politické vedení Československa rozhodlo, že bude bruselský úspěch akceptovat, a to i přes kritické zhodnocení účasti na Světové výstavě. Celkem bylo uděleno 115 vyznamenání Za vynikající práci, 65 vyznamenání Za zásluhy o výstavbu a 7 Řádů práce.²⁶³

7. Praktická část - metodologické východisko

Východím tématem této práce je analýza dobového tisku. Při volbě prostředků a postupů zvolila autorka metodiku kvalitativního výzkumu, poněvadž ji považuje za vhodný nástroj k odhalení souvislostí a skrytých významů v novinových textech. „Termínem kvalitativní výzkum rozumíme jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace.“ Pomáhá odhalovat podstatu jevů, o kterých toho

²⁶⁰ KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. Realita bruselského snu : Zlaté hvězdy Expo 58. In KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. *Bruselský sen : Československá účast na Světové výstavě Expo 58 v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let.* Arbor vitae, 2008. s.86

²⁶¹ KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. Realita bruselského snu : Štěstí přeje připraveným aneb „Žijete opravdu tak, jak zde ukazujete?“. In KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. *Bruselský sen : Československá účast na Světové výstavě Expo 58 v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let.* Arbor vitae, 2008. s. 82-3

²⁶² VLNAŘOVÁ, Helena. Hrozilo, že nás snad zavřou. *Zápraží : Časopis pro obyvatele kraje jihovýchodně za Prahou.* 1. 11. 2010, 11, s. 4-5. Dostupný také z WWW: <www.zaprazi.eu>.

²⁶³ BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu.* Praha : Národní archiv, 2008. Příběh československé účasti: Konec příběhu s. 160

ještě mnoho nevíme, nebo slouží k získání nových poznatků o již známých skutečnostech a jevech.²⁶⁴ U tohoto pružného typu výzkumu se otázky mohou doplňovat a modifikovat v jeho průběhu, během sběru a analýzy dat. Proto ho lze těžko replikovat a nedá se ani formalizovat.²⁶⁵ „Dovednosti potřebné pro provozování kvalitativního výzkumu jsou následující: dovednost odstoupit a kriticky analyzovat situaci, rozeznat a vyhnout se zkreslení, získat platné a spolehlivé údaje a konečně schopnost abstraktního myšlení.“²⁶⁶ Hlavní složky výzkumu jsou kromě samotných údajů také analytické postupy, při kterých dochází ke kategorizaci dat, jejich subkategorizace, hledání souvislostí mezi kategoriemi a dále k volbě ústředního jevu a konstrukci závěrů či teorie. „Nezačínáme teorií, kterou bychom následně ověřovali. Spíše začínáme zkoumanou oblastí a necháváme, ať se vynoří, co je významné.“²⁶⁷ Nejdůležitější na celém výzkumném procesu je právě práce s nashromážděním materiálem. „Celá analytická práce směřuje k identifikaci ústřední kategorie zkoumaného materiálu, jež je centrem hierarchické sítě kategorií. Identifikace a propracování kategorií se děje v několika vzájemně se prolínajících fázích, kdy se celý analyzovaný materiál opakovaně zpracovává. Tento proces se nazývá souhrnně teoretické kódování. Přístup vychází z toho, že za empirickými indikátory (události, zp.chování) stojí latentní kategorie (konstrukty, konceptuální kódy). Několik tematicky podobných kategorií pak ukazuje na jednu ústřední kategorii, která představuje hlavní téma datového materiálu. Během celé práce s empirickým materiálem se porovnávají vzniklé koncepty a kategorie, získané v různých fázích analytické činnosti, mezi sebou nebo s určenými místy datového materiálu. Proto se někdy postup Glasera a Strausse označuje jako metoda nepřetržitého porovnávání.“²⁶⁸ Výzkum začíná tzv. otevřeným kódováním, při kterém dochází ke konceptualizaci údajů a vytváření pojmů. „Proces seskupování pojmů, které se zdají příslušet stejnému jevu, nazýváme kategorizace.“ Údaje jsou rozebírány na malé části, prostudovány a porovnávány. Následně se na základě

²⁶⁴STRAUSS, Anselm ; CORBINOVÁ, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice : Albert, 1999. Úvod, s. 10-1

²⁶⁵HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum : Základní teorie, metody a aplikace*. Praha : Portál, 2008. s. 51

²⁶⁶STRAUSS, Anselm ; CORBINOVÁ, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice : Albert, 1999. Úvod, s. 11

²⁶⁷STRAUSS, Anselm ; CORBINOVÁ, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice : Albert, 1999. Úvod, s. 14

²⁶⁸HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum : Základní teorie, metody a aplikace*. Praha : Portál, 2008. s. 245

podobností a rozdílů řadí do skupin s různými vlastnostmi. Vlastnosti jsou v podstatě znaky či charakteristiky dané kategorie a mohou být dimenzionalizovány (rozloženy na jednotlivé dimenze), tzn. symbolizovat umístění vlastností na určité škále. Každému výskytu jevu pak náleží jiný dimezionální profil, který „znázorňuje konkrétní vlastnosti jevu za daných podmínek“. „Vlastnosti a dimenze je důležité rozpoznávat a systematicky rozvíjet, protože jsou základem pro vytváření vztahů mezi kategoriemi, subkategoriemi a hlavními kategoriemi.“²⁶⁹ Další část výzkumného postupu rozvíjí vytvořené kategorie tím, že se soustřeďuje na vztah mezi kategorií a jejími subkategoriemi (charakteristikami kategorie přesahující vlastnosti a dimenze). Axiální kódování údaje novým způsobem přeskupuje, skládá dohromady a ukazuje tak spojení mezi jednotlivými kategoriemi a subkategoriemi.²⁷⁰ „V průběhu axiálního kódování výzkumník uvažuje příčiny a důsledky, podmínky a interakce, strategie a procesy a tvoří tak „osy“ propojující jednotlivé kategorie.“²⁷¹ Soubory výsledných vztahů můžeme uplatnit pomocí tzv. paradigmatického modelu, který umožňuje o údajích systematicky přemýšlet a vzájemně je spolu kombinovat.²⁷² „Aby výzkumník odhalil vztahy mezi různými kategoriemi, musí zkoumat, které kombinace znaků v kategorii jsou propojené s jinou kombinací znaků v jiné kategorii. To není možné dělat pouze na základě dat. Potřebujeme teoretický rámec, jenž doporučí, které druhy fenoménů lze mezi sebou smysluplně propojit.“²⁷³ Zároveň stále nepřestáváme v rozvíjení stávajících kategorií a subkategorií prostřednictvím jejich dimezonálních profilů. „Axiální kódování má stimulovat uvažování o propojení mezi koncepty a tématy. Vznikají však při něm i nové otázky. Může navrhnout opouštění některých témat nebo zkoumání jiných do větší hloubky.“ V průběhu axiálního kódování by měla vzniknout teoretická citlivost, badatel by tak měl získat obraz o vztazích mezi kategoriemi a být schopen zachytit jednotlivé části teorie.²⁷⁴ „Ačkoliv otevřené a axiální

²⁶⁹STRAUSS, Anselm ; CORBINOVÁ, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice : Albert, 1999. Otevřené kódování, s.42-9

²⁷⁰STRAUSS, Anselm ; CORBINOVÁ, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice : Albert, 1999. Axiální kódování, s. 70-2

²⁷¹HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum : Základní teorie, metody a aplikace*. Praha : Portál, 2008. s. 248

²⁷²STRAUSS, Anselm ; CORBINOVÁ, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice : Albert, 1999. Axiální kódování, s. 73

²⁷³HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum : Základní teorie, metody a aplikace*. Praha : Portál, 2008. s. 248

²⁷⁴ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum : Základní teorie, metody a aplikace*. Praha : Portál, 2008. s. 250-1

kódování jsou odlišné analytické postupy, badatel se při reálné analýze neustále pohybuje mezi oběma typy kódování.²⁷⁵ Selektivní kódování představuje závěrečnou fázi výzkumu, při které opět dochází k „přezkoumávání dat a kódů“ a následně k „jejich selektivnímu zpracování“.²⁷⁶ Během tohoto procesu vystupuje na povrch ústřední jev, čímž dochází ke konceptualizaci příběhu.²⁷⁷ „Ústřední kategorie je cílem analýzy. Jedná se o centrální fenomén, kolem něhož jsou ostatní kategorie vzniklé v procesu axiálního kódování integrovány.“²⁷⁸ Jde v podstatě o analytické vyložení příběhu. Centrální kategorii uvádíme systematicky do vztahu k ostatním kategoriím, které se tak dále rozvíjejí.²⁷⁹ „V průběhu selektivního kódování je výzkumník veden snahou vyhledat hlavní témata a kategorie, které budou ústředním bodem vznikající teorie. Vytvořená síť konceptů a propojení mezi nimi má své těžiště v těchto hlavních kategoriích.“²⁸⁰

²⁷⁵ STRAUSS, Anselm ; CORBINOVÁ, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice : Albert, 1999. Axiální kódování, s.70-85

²⁷⁶ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum : Základní teorie, metody a aplikace*. Praha : Portál, 2008. s. 250

²⁷⁷ STRAUSS, Anselm ; CORBINOVÁ, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice : Albert, 1999. Axiální kódování, s. 86

²⁷⁸ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum : Základní teorie, metody a aplikace*. Praha : Portál, 2008. s. 252

²⁷⁹ STRAUSS, Anselm ; CORBINOVÁ, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice : Albert, 1999. Axiální kódování, s. 91

²⁸⁰ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum : Základní teorie, metody a aplikace*. Praha : Portál, 2008. s. 251

8. Sběr dat

Pro daný výzkum se autorka rozhodla využít tři deníky a dva týdeníky. Snažila se, aby to byly tiskoviny, které nejsou moc úzce tematicky profilovány, tzn. jejich čtenářská základna pokrývá, jak mladší a méně vzdělané, tak i starší a kulturně či politicky orientované publikum a spojuje tak jedince s různými zájmy a odlišným nazíráním na svět (to se týká zejména deníků, časopisecké produkce byla jistou zájmovou záležitostí sama o sobě). Zároveň bylo nutné zohlednit, zda-li jsou to tiskoviny, které budou danou událost pokrývat v širším časovém horizontu a po celou dobu jejího konání, aby bylo možné získat validní vzorek. Jako výchozí materiál pak posloužil předvýzkum deníkové sekce. Nejprve byly zvoleny tři tituly denního tisku. Jako první padla volba na Rudé právo, jež reprezentovalo politické směřování KSČ a tudíž mělo nejvyšší náklad, dále Mladou frontu, méně dogmatickou a primárně se orientující na mladší čtenáře, a Lidovou demokracii, jejíž výběr zpráv byl tematicky nejpestřejší. Ve sledované období měsíc před konáním výstavy a dva týdny po jejím zahájení autorka vyhledala veškeré články, v nichž se vyskytla zmínka o události. Sebraný materiál posloužil jako dostatečná ilustrace nejen o množství publikovaných sdělení o EXPO 58, ale současně i indikátor způsobu jakým tato sdělení byla formulována. To podnítilo zájem proniknout do zobrazení jevu hlouběji.

V tezi diplomové práce jsou kromě výše zmiňovaných deníků uvedeny jako zdroje ještě Literární noviny a Květen, aby tak bylo vyhoveno doporučení rozšířit portfolio výchozího materiálu a získat komplexnější náhled do problematiky. Avšak při samotném sběru materiálu došla autorka k poznání, že časopis Květen je pro potřeby výzkumu naprosto nevhodný. Pomineme-li fakt, že to byl měsíčník, čemuž byla přizpůsobena frekvence veškerých záznamů, jeho úzká tematická profilace téměř vylučuje, že by zde byla událost jakoliv sledována. Celý ročník 1958 obsahuje pouze jeden článek, kde je zmíněna Světová výstava, a to velmi okrajově. Zpráva referuje o festivalu Experimentálních filmů a jejím autorem je Miloš Forman. Žádné podrobnosti o výstavě samotné se z něho však nedozvíme.²⁸¹ Proto byl titul nahrazen týdeníkem Kultura, ve které se v různých intervalech objevovaly poměrně dlouhé a popisné články mapující nejen samotný průběh výstavy, ale dokonce i její přípravy. Později vyšlo najevo, že někteří publikující autoři se zároveň podíleli i na kompozici a vzniku československé účasti, což zvýšilo atraktivitu vybraného periodika a umožnilo podívat se na

²⁸¹ FORMAN, Miloš. Festival experimentálního filmu v Bruselu. *Květen : literatura, umění, život*. 12, říjen 1958, ročník III., 12, s. 702.

sledovaný jev z jiného úhlu. Tato situace byla dána tím, že pilotní výzkum spadl jenom do deníkové kategorie, čímž se značně omezila představa, jak se k EXPO 58 postavila časopisecká produkce. Po bližším seznámení s měsíčníkem Květen, bylo jasné, že je nutné přehodnotit, zda-li jsou všechna periodika uvedená v tezi natolik tematicky různorodá a poskytují jevu takový prostor, aby bylo možno s nimi pracovat. Ukázalo se, že jediný problém byl pouze s tímto titulem. Další změna, kterou se zpracování odchyluje od teze, se týká sledovaného období. Ačkoliv původní verze počítala s třemi měsíci před událostí a dále obdobím v polovině výstavy, bylo rozhodnuto rozšířit vyhledávání materiálu v časopisech na celý rok 1958. Opět byl hlavní důvod dostatek materiálu a možnost utvoření celistvého obrazu, jakým se k události postavila média. Všechny tyto změny byly provedeny po konzultaci s vedoucím diplomové práce, který se s nimi na základě výše zmíněných skutečností ztotožnil.

Výsledný výzkumný vzorek zahrnuje články z deníků Rudé právo, Mladá fronta a Lidová demokracie, ve třech periodách Světové výstavy 1958. První korespondovala s pilotním výzkumem a prezentuje články z období měsíc před a dva týdny po zahájení (tj. od 17. března do 3. května 1958). Druhá se vztahuje k polovině průběhu výstavy, což odpovídá zhruba 15. červnu až 17. červenci 1958. Vzhledem k tomu, že československé Národní dny proběhly až 22. a 23. července, a autorka předpokládala, že o nich média budou informovat, byly vyhledány zprávy až do konce července. Konečně závěrečná část selekce deníkových záznamů soustředila pozornost na měsíc před a dva týdny po skončení EXPO 58 (tj. od 17. září do 1. listopadu 1958). Dále byla zpracována příslušná data z týdeníků Kultura a Literární noviny ve sledovaném období celého ročníku 1958 (tj. od ledna do prosince 1958). Nejprve byly vyhledány zprávy, jež se jakoliv vztahovaly k Světové výstavě 1958, a z nich se postupně vyselektovaly výroky dotýkající se československé účasti. Následné kodování sebraného materiálu se odvíjelo od hlavní myšlenky jednotlivých výroků. Někdy stačila věta, jindy až celý odstavec. Podstatné bylo, aby daný materiál napomáhal k rozkrytí výzkumné otázky. *„Při kódování je možné postupovat po větách nebo odstavcích. Zde se můžete ptát: Jaká je hlavní myšlenka vyjádřená touto větou nebo tímto odstavcem?“*²⁸²

²⁸² STRAUSS, Anselm ; CORBINOVÁ, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice : Albert, 1999. Otevřené kódování, s. 51

8.1. Charakteristika výzkumného vzorku

8.1.1. NOVINY

8.1.1.1. Rudé právo

Rudé právo začalo vycházet v roce 1920 a sloužilo jako ústřední tiskový orgán Komunistické strany Československa. Deník vznikl rozkoem mezi stoupenci sociální demokracie a komunisty. Údajně proto, že vydavatel Práva lidu²⁸³ Antonín Němec odmítl uvěřit text Bohumila Šmerala, pozdějšího představitele nově vzniklé komunistické strany.²⁸⁴ Jeho součástí byl i Večerník Rudého práva, později Rudý večerník. Během 2. světové války vycházel titul jako ilegální tiskovina (několikrát její vydávání přerušil zásah Gestapa) a po únorovém převratu 1948 se sloučilo s Právem lidu.²⁸⁵ Rudé právo pak uvádělo v záhlaví a v tiráži vedle čísla ročníku Rudého práva i číslo ročníku Práva lidu, čímž vyjadřovalo, že hlásí k odkazu obou periodik a považuje se za jejich nástupce.²⁸⁶ Obsahová stránka periodika mapovala domácí politický kurz, ve kterém převažovala ideologická hesla a propagandistické tendence. Ve svých počátcích se mezi přispěvateli objevovalo mnoho známých avantgardních básníků a spisovatelů.²⁸⁷ Jako odbojová tiskovina bylo platformou levicových intelekturálů,

²⁸³ Právo lidu začalo vycházet v říjnu 1897 jako ústřední tiskový orgán Československé národně sociální strany. Deník se orientoval na dělnické obyvatelstvo, a kromě vnitropolitického dění, sledoval například situaci v tehdejšímu revolučnímu Rusku. Pro dělnické hnutí to totiž byla zlomový okamžik střetu ideálů se skutečným prosazováním levicových myšlenek. (BERÁNKOVÁ, Milena. *Dějiny československé žurnalistiky : I. díl, Český periodický tisk do roku 1918*. Praha : Novinář, 1981. Česká žurnalistika buržoazní a dělnická na počátku 20. století, s. 214-5)

²⁸⁴ Rudé právo. In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, 7. 7. 2005, last modified on 10. 12. 2010 [cit. 2011-01-05]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Rud%C3%A9_pr%C3%A1vo>.

²⁸⁵ KONČELÍK, Jakub; VEČEŘA, Pavel; ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha : Portál, 2010. s. 51, 103, 145

²⁸⁶ Rudé právo. In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, 7. 7. 2005, last modified on 10. 12. 2010 [cit. 2011-01-05]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Rud%C3%A9_pr%C3%A1vo>.

²⁸⁷ KONČELÍK, Jakub; VEČEŘA, Pavel; ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha : Portál, 2010. První republika (1918-1938);V ěře stranického tisku, s.51

například Julia Fučíka. V období 1948-89 se stalo nástrojem ÚV KSČ a pravidelně se v něm objevovaly přepisy projevů nejrůznějších funkcionářů. „Po celé období její vlády zprostředkovávalo a tlumočilo oficiální a povolená náhled na veškerou (veřejnou, společenskou, politickou) agendu pro politické a správní elity (a zprostředkovaně, ne-li dokoce přímo, tak i pro každého občana). Plnilo tak roli prvního a nejdůležitějšího média v Česku. Šéfredaktor RP zasedal na jednáních předsednictva ÚV KSČ, a RP tak bezprostředně zprostředkovávalo denní styk mezi politickým centrem KSČ a členy strany i veřejnosti.“²⁸⁸ Zahraniční zpravodajství se dělilo na pochvalné informování o spřátelených státech a výsměšné a osočující zprávy o ideologických nepřátelích. Zprávy z domova se zaměřovaly na plnění či překračování plánů, novinky a prokrok v oblasti zemědělství a těžkém průmyslu.

8.1.1.2. Mladá fronta

V budově bývalého německého deníku Der Neu Tag (pražská Panská ulice) se v době pražského povstání rozhodla skupina levicových intelektuálů vybudovat vydavatelství. Jedním z předních titulů, který měl navazovat na předválečný časopis Mladá kultura, byl list Mladá fronta (pojmenován podle vydavatelství). První číslo spatřilo světlo světa 9. května 1945 a jeho šéfredaktorem se stal básník Jaromír Hořec. „Mezi jeho podřízenými pak byli kritik Sergej Machonin nebo režisér Jan Grossmann, básník František Listopad zase šéfoval kulturní rubrice.“²⁸⁹ Vedle deníku vycházel ve vydavatelství týdeník My 45, literární měsíčník Generace nebo studentský časopis Středoškolák, ke kterým později přibývaly i další tituly. „Poměrně dlouho Mladá fronta působila v provizoriu, podnik totiž existoval jako národní správa bývalého nacistického vydavatelství. Od začátku 50. let spadala pod Československý svaz mládeže²⁹⁰ a v roce 1970 se list oficiálně stal orgánem nástupnického

²⁸⁸ KONČELÍK, Jakub; TRAMPOTA, Tomáš. *Rudé právo v kontextu reformy konce 60. let: metodické poznámky ke kvantitativní analýze*. Smetanovo nábřeží 6, Praha 1 : FSV UK, 2006. Teoretická východiska - média jako katalyzátor reformy: Rudé právo jako předmět analýzy dobového obsahu médií. s. 9 Dostupné z WWW: <http://publication.fsv.cuni.cz/attachments/164_008_Koncelik_trampota.pdf>. ISSN 1801-5999.

²⁸⁹ UHLOVÁ, Saša. Mladá fronta Dnes si připomíná 65. výročí vzniku. *Deník referendum* [online]. 09.05.2010, [cit. 2011-01-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.denikreferendum.cz/clanek/3457-mlada-fronta-dnes-si-pripomina-65-vyroci-vzniku>>.

²⁹⁰ Československý svaz mládeže vzniknul sloučením národních mládežnických organizací (Svaz české mládeže, Svaz mládeže Karpat, Zväz slovenskej mládeže) a znamenal tak automatickou likvidaci jakýchkoliv jiných nekomunistických organizací pro mládež. V roce 1968 se ČSM rozpadá a nahrazují ho režimem zavržené

Socialistického svazu mládeže.“²⁹¹ Orientace deníku na mladší publikum, jež je patrná z větší tematické pestrosti než u Rudého práva, korespondovala s představou KSČ o zájmech mladých lidí budující komunismus. Hlavní funkcí měla být osvěta, výchova čtenáře pro pozdější příklon k Rudému právu. V obsahu dominuje ideologická linie ÚV KSČ. Domácí zpravodajství cílilo na mladí a výkon, popřípadě na celé kolektivy, které na sebe výrazněji upozornily podporou socialistické myšlenky, nechyběly reportáže z nejrůznějších spřátelených setkání či konferencí nebo zájezdů. Informace ze zahraničí se nesly v duchu bipolárního rozdělení světa, přestože Mladá fronta nevýhybala ani zprávám ze zemí neutrálních či méně známých. Více prostoru bylo věnováno kultuře a sportovním aktivitám.

8.1.1.3. Lidová demokracie

List začal vycházet v roce 1945, když se přejmenoval z Lidových listů²⁹² na Lidovou demokracii. Jeho historie je spjatá s Československou stranou lidovou.²⁹³ Dle mínění autorky odpovídá obsahová skladba standardnímu novinovému formátu, zprávy z domova doplňuje rubrika zahraničních událostí, sport a kultura. V porovnání s ostatními sledovanými deníky podává ucelenější pohled na domácí dění, rozsah zpráv ze zahraničí pokrývá všechny kontinenty, zaměřuje se spíše na významné politické či společenské momenty jednotlivých zemí než na atmosféru bipolarity kapitalismu a socialismu. Články o kultuře a dění ve společnosti se snaží reflektovat jak tvorbu významných umělců, tak představovat díla méně známých autorů. Vedle důležitých kulturních událostí, tu najdeme i informace o komorních událostech a počinech. Přestože celkové vyznění periodika by (alespoň formálně) mělo kooperovat s politickou linií nastolenou KSČ, oproti předchozím sledovaným deníkům se zde

organizace (Junák, Skaut). V roce 1970 je jeho činnost obnovena pod novým označením Socialistický svaz mládeže. Pod ČSM (SSM) spadal i Pionýr, komunistická obdoba zakázaného Junáka. (MARJÁNKO, Bedřich . *Wwww.totalita.cz* [online]. 2011 [cit. 2011-01-06]. Československý svaz mládeže (ČSM). Dostupné z WWW: <<http://www.totalita.cz/vysvetlivky/csm.php>>.)

²⁹¹ ČTK. *www.ct24.cz : Kalendárium* [online]. 9. 5. 2010 [cit. 2011-01-05]. Deník Mladá fronta vznikl z popudu levicových intelektuálů. Dostupné z WWW: <<http://www.ct24.cz/kalendarium/89245-denik-mlada-fronta-vznikl-z-popudu-levicovych-intelektualu/>>.

²⁹² Jako ústřední tiskový orgán lidovců vycházely od roku 1922. Jejich zaměření bylo výrazně konzervativní, hodně se věnovaly kulturnímu dění.

²⁹³ KONČELÍK, Jakub; VEČEŘA, Pavel; ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha : Portál, 2010. První republika (1918-1938);V éře stranického tisku, s. 47

objevuje nejméně propagandistických hesel. Celkově přináší větší tematickou bohatost a působí tak jaksi „odlehčeně“.

8.1.2. ČASOPISY

8.1.2.1. Kultura

Časopis, který vycházel pod patronací ministerstva školství a kultury, nesl podtitul Týdeník pro kulturu a umění. „Založení listu bylo umožněno ideologickým „táním“ po XX. sjezdu KSSS, vycházet však začal až po potlačení maďarského povstání: vzhledem k tomu redakce ve svém programovém prohlášení (č. 1/1957) zdůrazňovala jako svůj hlavní cíl posilování vlivu KSČ na umělce. List rozšiřoval žánrové i názorové spektrum kulturní publicistiky, dobová myšlenková kliše a normy stranickosti překračoval však jen v detailech a z iniciativy jednotlivců. Relativně otevřenější ráz měl v prvních dvou ročnících, od 1959 je v něm patrné opětné utužení ideologického dohledu ze strany nadřazených orgánů.“²⁹⁴ List se věnoval převážně kulturní publicistice, ve které se snažil obsáhnout co nejširší spektrum aktuálního dění. Kromě recenzí na nové knihy, ukázky básní i prózy, otiskoval i filmové recenze nebo pozvánky do divadel či na výstavy. Vedle hodnocení nově uvedené opery si tak čtenáři mohli udělat představu o úrovni našeho baletu či kvalitě dětských představení, dále se mohli dočíst i o nových přístupech ve výtvarném umění či neobvyklých hudebních počinech. Kultura se věnovala i tématům architektury, výstavnictví či vědy. Na titulní stránce přinášela rozhovor se zajímavou osobností (či osobnostmi), která představovala nějakou novinku v umělecké oblasti.²⁹⁵ „...redaktoři také většinou připravovali rozhovory a ankety, glosovali aktuální kulturní dění, v přehledných statích shrnovali nové trendy.“ Autorskou základnu tvořili Alexej Kusák, Jiří Šotola či Josef Císařovský, mezi externími autory najdeme Ladislava Smoljaka a dokonce i Václava Havla.²⁹⁶

²⁹⁴ DOKOUPIL, Blahoslav. Kultura : 1957 - 1962 . In *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. ÚČL AV ČR, 31. 5. 2006 [cit. 2011-01-06]. Dostupné z WWW: <<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=126>>.

²⁹⁵ Viz celý ročník 1958

²⁹⁶ DOKOUPIL, Blahoslav. Kultura : 1957 - 1962 . In *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. ÚČL AV ČR, 31. 5. 2006 [cit. 2011-01-06]. Dostupné z WWW: <<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=126>>.

8.1.2.2. Literární noviny

„Ve vývoji LitN se věrně odrážejí proměny celkové kulturněpolitické atmosféry v 50. a 60. letech, a zvláště vztahů mezi SČSS a komunistickým mocenským centrem.“²⁹⁷

Týdeník, který navazoval na zastavené Lidové noviny (1952), měl sloužit jako periodikum Svazu československých spisovatelů. To mu primárně předurčilo roli informovat o nejen o samotných literárních tématech, ale též i o průbězích sjezdů či zasedání, o referátech na nich přednesených i následných diskuzích. A to nejen v rámci Československa, nýbrž celého sovětského bloku (potažmo především Sovětského svazu). Z této funkce pramenil ideologický příklon k oficiální politice vedení KSČ. Zvláště v prvních ročnících dominovala sdělení o jubileích komunistických vůdců a literátů, oslavách politických výročí a stranických sjezdů. Rétorika zpráv odpovídala atmosféře studené války. *„Limity schematismu nepřekračovaly ani dobové diskuse, polemiky a ankety. List věnoval velkou pozornost pravidelnému udělování státních cen a titulů národních umělců.“²⁹⁸* Odklon od dogmatického pojetí socialistického realismu nastal v roce 1955 v souvislosti s přípravami na II. sjezd SČS, kdy byly zavedeny nové rubriky a čtenáři se poprvé mohli zúčastnit několika anket. *„I když redakce pod tlakem stranického vedení brzy nastoupila cestu ústupků a sebekritiky, časopis si uchovával diskusní ráz ještě i v letech 1957 a 1958... V tomto období nicméně výraznější vývojové podněty přicházely z nových časopisů jako Květen nebo Kultura. Celostátní konference SČSS (jejím důsledkem byly i změny v obsazení redakce) a Sjezd socialistické kultury v roce 1959 pak diskusní ruch podstatně utlumily.“²⁹⁹* Opětné uvolnění se dostavilo na začátku 60. let v souvislosti se III. sjezdem SČS (1963), kdy byly dokonce otištěny články o dříve tabuizovaných oblastech (zneužívání moci, vztah státu a církve). Vrchol střetu mezi spisovatelem a Stranou nastal na IV. sjezdu SČS (1967), po kterém došlo ke kompletní výměně

²⁹⁷ DOKOUPIL , Blahoslav. Literární noviny (2) : 1952 - 1967 . In *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. ÚČL AV ČR, 31. 5. 2006 [cit. 2011-01-06]. Dostupné z WWW: <<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1286>>.

²⁹⁸ DOKOUPIL , Blahoslav. Literární noviny (2) : 1952 - 1967 . In *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. ÚČL AV ČR, 31. 5. 2006 [cit. 2011-01-06]. Dostupné z WWW: <<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1286>>.

²⁹⁹ DOKOUPIL , Blahoslav. Literární noviny (2) : 1952 - 1967 . In *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. ÚČL AV ČR, 31. 5. 2006 [cit. 2011-01-06]. Dostupné z WWW: <<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1286>>.

členů redakce. *“Literární noviny vycházely nadále pod starým titulem a s navazujícím číslováním (od č. 40/1967) a byly rozesílány předplatitelům, ale zcela se změnil jejich obsah i okruh příspěvatelů (v únoru 1968 změnil název na Kulturní noviny, ale v dubnu téhož roku zanikly). Na původní LitN obsahově i personálně navázaly od března 1968 Literární listy a od listopadu Listy.”*³⁰⁰ Platforma české literární obce na svých stránkách uveřejňovala vedle úvodníků, referátů, komentářů a literárně-kritické eseje věnující se mimo jiné i estetice, filozofii, divadlu, filmové tvorbě a hudební vědě. Později se objevily i drobné satirické útvary. V rámci redakční rady působili Milan Kundera, Jan Otčenášek, Antonín Jaroslav Liehm nebo Ludvík Vaculík. Otiskována byla například díla Jarmily Glazarové, Adolfa Hoffmeistra, Arnošta Lustiga či Jindřišky Smetanové.³⁰¹

9. Analýza dat

9.1. Cíle analýzy a její omezení

Předešlá část práce poskytuje teoretický rámec, jak lze chápat Světovou výstavu v Bruselu 1958 s důrazem na účast československých zástupců (resp. jejich výrobků). Posláním onoho rámce je přiblížit tuto historickou událost z hlediska mezinárodních vztahů a tuzemského společenského klimatu. Následná analýza má rozkrýt, jakým způsobem se k události postavil dobový tisk. Právě mediální vyobrazení totiž ovlivňuje, jak je na událost pohlíženo a co to pro danou historickou etapu znamená. Tisk zastupuje funkci jakési všelidové kroniky. Díky zachycení událostí, které jsou pro určité období důležité, a způsobu, jakým je zpracovává, stává se drahocenným svědectvím o postojích a názorech našich předků a nezbytnou součástí zásadních i naprosto banálních okamžiků našich dějin. Za jeden z těchto vrcholných momentů (z hlediska novodobých kulturních dějin) počítáme i reprezentaci Československa na EXPO 58. Jak hodnotí dobový tisk naši účast na Světové výstavě? A jakou roli v porovnání s ostatními účastníky Čechoslovákům přisoudil? Poskytoval relevantní informace nebo vzhledem ke své stranickosti zkresloval sdělení, aby splnil požadavky ideologického

³⁰⁰DOKOUPIL, Blahoslav. Literární noviny (2) : 1952 - 1967 . In *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. ÚČL AV ČR, 31. 5. 2006 [cit. 2011-01-06]. Dostupné z WWW: <<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1286>>.

³⁰¹DOKOUPIL, Blahoslav. Literární noviny (2) : 1952 - 1967. In *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. ÚČL AV ČR, 31. 5. 2006 [cit. 2011-01-06]. Dostupné z WWW: <<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1286>>.

dogmatismu? Vždyť právě (ne)svoboda médií je významným faktorem při hodnocení jejich obsahu. Jak bylo řečeno v jedné z kapitol, jejich nezbytnou součástí ve sledovaném období 50 let tvořila propaganda. Lze proto předpokládat, že bude přítomna i v textech, jež se vážou k tématu. Jenomže bude tam skutečně přítomna? A pokud ano, jak se propaganda vůbec pozná? Dají se její mechanismy vysledovat na příkladech konkrétních sdělení? Propaganda usiluje kromě předání samotného sdělení i o přijetí určitého názoru. Přesněji řečeno, tvůrce sdělení zvolením formy a struktury sdělení naznačuje příjemci, jak si přeje, aby jeho komunikační akt byl chápán, tedy vlastně už podává informaci, kterou by měl příjemce bez výhrad přijmout. Podstatný je pro ni politický podtext při komunikačním aktu. Avšak pokud se odprostíme od politického kontextu, neděje se to samé i v tzv. demokratických médiích? Jde jen o specifickou rétoriku komunistické strany? V tom případě by se propaganda nacházela v úrovni hry se slovy a skrytých nebo naopak explicitních významů v textu. Odpovědět na předešlé otázky, které si autorka položila, by měla následná analýza. Výzkumná otázka, od které se odvíjí celá analýza zní: ***Jak byla zobrazena československá účast na Světové výstavě 1958 v dobovém československém tisku?*** Zahrnuje v sobě množství podotázek, ale i hypotetických domněnek (viz stať o propagandě). Autorka vzala v potaz veškeré faktografické údaje, aby jí pomohly vidět sebraný materiál v širších souvislostech, a vedle toho se pokusila maximálně odprostit od emocionálních záchvěvů či jakéhokoliv jiného druhu podjatosti. Snažila se, aby se významy v textech objevovaly sami, aby se to důležité vynořovalo jaksí samo. Výsledné zobrazení by mělo vyjadřovat postoj sledovaných médií k události. Tedy, způsob, jakým přinášely svým čtenářům informace nebo jak se tyto informace v jednotlivých médiích lišily. Hodnocení v širším společenském a politickém kontextu a také, jak se k události staví autor článku.

Závažnější překážkou ve výzkumném procesu se stala autorčina teoretická citlivost. Přestože se snažila postupovat podle doporučených postupů, vytvářet si patřičný odstup a nadhled nad tématem, vnímat ho z množství různých pohledů a neustále si klást otázky, nelze vyloučit, že dostatečně nezohlednila veškeré aspekty nezbytné ke komplexnějšímu a přesnějšímu popisu zkoumaného jevu. Je to dáno minimální zkušeností s kvalitativním výzkumem. Její výzkumné závěry proto poskytují pouze určitý náhled na problematiku, nikoliv dogmatická tvrzení. Rozhodně se nesnaží předložit všerhající a absolutní výklad daného jevu a rezolutně na něm trvat. Spíše jde o možný pohled na danou událost, jeden z přístupů, jak ji lze uchopit a porozumět ji v kontextu historické, kulturním, společenském a politickém.

9.2. Vlastní analýza

9.2.1. PARADIGMATICKÝ MODEL

Centrální kategorie: *úspěch Československa*

Strategie konstruování ostatních kategorií

1. Ideologické parametry zobrazení československé účasti

1.a. Přítomnost propagandy v předkládaném obraze

1.b Politicky neutrální popis jevu

2. Autorská strategie zobrazování úspěchu Československa

2.a Osobní angažovanost autorů článků

2.b Přejímání pochvalných výroků z jiných zdrojů

3. Zobrazení jednotlivých komponent úspěchu Československa

3.a Pavilón/ Expozice

3.b Restaurace

3.c Laterna magika (a polyekran)

3.d Doprovodný program

9.2.2. Centrální kategorie

Kategorie, která se vyskytuje v drtivé většině textů a vytváří spojnici mezi ostatními kategoriemi, čímž se stává nosným tématem celé analýzy³⁰². Pro její pojmenování si autorka půjčila tzv. „in vivo“ kód, tedy pojem obsažený v analyzovaném materiálu, a to termín „*úspěch Československa*“. Při práci s materiálem bylo zjištěno, že tento termín má vysokou frekvenci výskytu ve všech sledovaných médiích a tvoří nejčastější charakteristiku

³⁰² Z důvodů přesnějšího vykreslení dobového obrazu a také z hlediska přesnosti nechává autorka citace bez gramatických a stylistických zásahů. Uveřejněné údaje proto mohou být v rozporu se stávajícími pravopisnými pravidly.

československé účasti. Odvíjí se od něho kostra článků, poněvadž je používán v nejrůznějších souvislostech s prezentací československých výrobků či uměleckých počinů.

„Všechny již známé úspěchy Československa na Světové výstavě v Bruselu – máme-li na mysli oblast technickou či kulturní – znamenaly výtečnou přípravu pro zájezd opery Národního divadla z Prahy do Bruselu.“³⁰³

„Velká přehlídka českých, moravských a slovenských národních krojů byla uspořádána i v naší restauraci na výstavišti. Setkala se s takovým úspěchem, že skupině se dokonce dostalo pozvání k jejímu dvojnásobnému opakování také v Antverpách.“³⁰⁴

„Věřím, že úspěch expozice bude mít odraz i doma, že přispěje k rozvoji silného a sugestivního umění, odpovídajícího naší společnosti a druhé polovině XX. století. Tím by se účast Československa v Bruselu stala významným činem hned ze dvou důvodů: pomáhá rozptýlit pochyby a někdy i fantastické pověsti, jaké o nás šíří tisk na Západě - a bude snad i povzbuzením umělcům k smělosti při řešení jejich úkolů.“³⁰⁵

„A přece dosavadní úspěch čs. pavilónu na Expo zajistil Československu širokou popularitu a připravil půdu pro naše národní dni. Zvýšený zájem o Československo, o jeho lid, práci a kulturu, který vzbudil, projevil se nyní v plné míře...Krátce řečeno: Československo má v Bruselu dobrý zvuk, co je z Československa, má hodnotu. A my si znovu připomeňme: úspěch našich dnů v Bruselu je především úspěchem umění hluboce národního.“³⁰⁶

Pokud nedojde přímo k explicitnímu obsažení „in vivo“ kódu v textech, setkáváme se slovy, které mohou termín evokovat či ho v daném kontextu mohou nahrazovat. Jedná se o vyznění,

³⁰³ ŽELENSKÝ, Drahoš (Ředitel Národního divadla). Světová výstava – světový úspěch. *Lidová demokracie: Orgán československé strany lidové*. 30. července 1958, roč. XIV, č. 180, s. 3.

³⁰⁴ Lístek z Bruselu: Prasátka pro štěstí nadchla. *Mladá fronta: Deník Československého svazu mládeže*. 17. dubna 1958, roč. XIV, č. 91, s. 1.

³⁰⁵ VESELÝ, Ludvík. Poučení pro nás i pro svět. *Literární noviny (II) : týdeník pro kulturně politické a umělecké otázky*. 10. května 1958, ročník VII, čís. 19, s. 8. Dostupný také z WWW: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNII/7.1958/19/8.png>>.

³⁰⁶ KADLEC, Josef. EXPO 58:Československé dni. *Kultura : Týdeník pro kulturu a umění*. 1. VIII. 1958, roč. 2, č. 31, s. 5. Dostupný také z WWW: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Kult/2.1958/31/5.png>>.

ve kterých dochází ke kladnému hodnocení prezentovaných počinů Československa. Slovo úspěch tu nahrazují slova jako *chvála (pochvala), sympatie, úžas, obliba, senzace, pozornost* nebo *překvapení*. Vyskytují se i sousloví *hluboký dojem* nebo *velký/živý zájem*.

„Zájem o naše zboží byl značný. Některé druhy jablonecké bižuterie byly úplně vyprodány a také dlouhohrající desky s naší lidovou hudbou a písněmi nebyly v pátek už k dostání.“³⁰⁷

„Návštěvníci se netají hluboký dojem, který v nich zanechává působivý výběr jednotlivých exponátů, typických pro život a úspěchy československého lidu, budujícího novou společnost.“³⁰⁸

„Ale Czechoslovakia, jejíž pavilón je v polozapomenutém zákoutí mimo všechny hlavní komunikace, že by přilákala a strhla na sebe jejich pozornost? Yes, povídal hovornější Američan, střídavě ve třech světových jazycích, vaše skulptury ve vstupním prostoru, to je chef d’oeuvre světové výstavy, a pak ta muzika, tři velké obrazy, scény z oper (dílo akad. malíře Baucha) a loutky, váš Trnka, a uchovávaní památek staré architektury, a ta stará knihovna a věda, všechno, cher ami, vy jste překvapili ze všech nejvíc a vsázím tisíc proti jedné, že do tří dnů to bude vědět celá Evropa.“³⁰⁹

Hodnotící prvky zdůrazňující pozitivní ohlas jsou přítomny i v samotných titulcích (př. Úspěch československých národních dnů na Světové výstavě: V Bruselu jsme opět vyhráli, Další úspěch čs. filmu v Bruselu).

9.2.3. Ideologické parametry zobrazení československé účasti

Jak bylo řečeno v cílech analýzy této práce, jednou z rovin, kterou se autorka rozhodla sledovat, bylo propojení událostí s politickým podtextem. Načrtnutý předpoklad o přítomnosti propagandy se ve většině sebraného materiálu poměrně vyplnil. Ukazatelem byla volba slov, specifických slovních spojení a celkové vyznění sdělení. Paralela určitých publikovaných

³⁰⁷ Zájem o naše zboží v Bruselu. *Lidová demokracie* : Orgán československé strany lidové. 27.dubna 1958, roč. XIV, č.100, s. 2.

³⁰⁸ Náplň čs. pavilónu je senzací výstavy : Brusel: Brány se otevřely, Světová a mezinárodní výstava byla slavnostně zahájena. *Mladá fronta* : Deník Československého svazu mládeže. 18. dubna 1958, roč. XIV, č. 92, s. 2.

³⁰⁹ PLUDEK, Alexej. Pro svět lidštější. *Mladá fronta* : Deník Československého svazu mládeže. . 27. dubna 1958, roč.XIV. , č. 100, s. 2.

informací s rétorikou KSČ nemohla být náhodná, což umožnilo vysledovat, jaké jazykové a výrazové prostředky ztělesňovaly využití propagandy v praxi.

9.2.3.1. Přítomnost propagandy v předkládaném obraze

Častým jevem byla paralela československého úspěchu k typu státního zřízení tehdejšího Československa. Implicitní i explicitní narážky, které měly vést k poznání, že vše, čím se podařilo československé účasti zaujmout, pramení z kvality politické orientace a jejího směřování, dostávaly několik možných podob. Zobrazení představovalo oslavu budování socialistického státu, rozvoj hospodářství zásluhou (především) manuálně pracujících a zájem o člověka jak lidskou bytost. Paralela československé expozice a ideologické linie se nevztahovala pouze k samotnému kladnému hodnocení účasti, ale primárně k její existenci jako takové.

„Československá expozice je koncipována tak, aby seznámila světovou veřejnost s nejvýznamnějšími úspěchy československého lidu na poli hospodářském, sociálním a kulturním. Tato koncepce určuje i strukturu expozice, jež se v podstatě dělí na tři tematické celky: Práce, Odpočinek, Kultura. Československý pavilon vyniká dosud dokončenými exponáty světové výstavy ideovým obsahem a vysokou výtvarnou úrovní.“³¹⁰

Jedním ze způsobů, jak propojit dění na Světové výstavě 1958 s politikou Komunistické strany Československa, bylo označení *socialismus* (například ve smyslu pokrokového uspořádání společnosti, jež dbá o blaho svých občanů a rozkvět země). Označení dostává v kontextu sdělení jednoznačně kladné zabarvení a v podstatě vyzdvihuje ideály, které se k němu bezprostředně vážou, jako reálné a lehce splnitelné.

„Také naše země, která už desetiletí svým kulturním významem a průmyslovým potenciálem zdaleka převyšuje své místo ve stupnici počtu obyvatel a velikosti území, připravovala se na bruselskou světovou výstavu s veškerou pozorností. Naše odpovědnost byla o to větší, že jsme jednou ze zemí s nejvyšší životní úrovní na světě, že jsme jedním z pilířů socialistického

³¹⁰ Náplň čs. pavilónu je senzací výstavy : Brusel: Brány se otevřely, Světová a mezinárodní výstava byla slavnostně zahájena. *Mladá fronta : Deník Československého svazu mládeže*. 18. dubna 1958, roč. XIV., č. 92, s. 2.

tábora, že jsme lidová demokracie, která snad už na příští světové výstavě se představí jako stát s dovršenou výstavbou socialismu.³¹¹

„Lidé z mnoha různých zemí tu měli možnost poznat – a opravdu to poznali – že socialismus znamená rozkvět hospodářství, techniky, a kultury. Mohli se o to přesvědčit na příkladě Československa.“³¹²

„Milióny lidí ze všech zemí světa budou tedy do skončení výstavy obdivovat výsledky práce našeho lidu, jak jsou tu představeny – celé to velké dílo jeho rukou, vědy, techniky, kultury i umění, jenž vytváří ve své socialistické vlasti.“³¹³

Příklon k socialismu, potažmo celému „socialistickému táboru“, je demonstrován též prostřednictvím vděku k Sovětskému svazu a přihlášením se k němu jako ke vzoru, jenž je třeba následovat.

„Náš lid znovu předvedl úspěšně celému světu svůj um, vkus a veliké schopnosti, jež se mohly plně rozvinout v podmínkách našeho socialistického zřízení....Úspěchy, kterých jsme v Bruselu dosáhli, by sotva byly možné bez naší součinnosti v rámci socialistického tábora. Bez spolupráce jakou si vzájemě poskytujeme v socialistickém táboře, bez pomoci Sovětského svazu, nemohli bychom dovést na takovou úroveň náš průmysl a celé naše hospodářství, jež vytvořila taková díla, která vyvolala v Bruselu všeobecný obdiv a získala nám nejvyšší uznání – Velké ceny.“³¹⁴

„Docílené úspěchy potvrzují správnost cesty, po které jde náš lid pod vedením Komunistické strany Československa. V Bruselu nás chválili přátelé, ale naši všestrannou vyspělost byli

³¹¹ VESELÝ, Ludvík. O lidštější svět. *Literární noviny (II) : týdeník pro kulturně politické a umělecké otázky*. 19. dubna 1958, roč. VII, č.16, s. 1.

³¹² JANSEN, Marcel. Voláme Brusel, mluvíme s gen. komisařem čs. expozice inž. Fr. Adámkem. *Mladá fronta : Deník Československého svazu mládeže*. . 25. října 1958, roč. XIV, č. 255, s. 3.

³¹³ Náš bruselský pavilon v zrcadle. *Rudé právo : Ústřední orgán Komunistické strany Československa*. 15. června 1958, roč. 38 (Právo lidu roč. 61), č. 164, s. 2. Dostupný také z WWW: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1958/6/15/1.png>>.

³¹⁴ SVOBODA, J. Mírové soutěžení vyhrává : Úspěchy zemí socialistického tábora na Světové výstavě. *Rudé právo : Ústřední orgán Komunistické strany Československa*. 16. října 1958, roč. 38 (Právo lidu roč. 61), č. 287, s. 3. Dostupný také z WWW: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1958/10/16/3.png>>.

*nuceni uznat i nepřátelé...U nás každý ví, že jsme světového úspěchu v Bruselu mohli dosáhnout proto, že těsně spolupracujeme s velkým Sovětským svazem, že se opíráme o jeho pomoc a podporu, že patříme k velké a bratrské rodině socialistických zemí.“*³¹⁵

Negace železné opony

Ve spojitosti s politickým podtextem sdělení lze narazit na téma „*železné opony*“. Ve všech uveřejněných podobách nabírá negativní hodnotu, a to buď popřením existence, nebo kritickým zhodnocením.

*„Mnoho lidí tu také řeklo, že železná opona je nesmysl. Taková a s tím související poznání jsou potřebná.“*³¹⁶

*„Bruselský úspěch v předvečer XI. sjezdu Komunistické strany Československa nese přes hory a moře, přes hranice států a vymyšlené železné opony, myšlenku, spojující nás se všemi poctivými lidmi světa.“*³¹⁷

*„Stačilo k tomu jen moje rozhodnutí, protože tady si Američané nemohli dovolit postavit kolem pavilónů lidově demokratických zemí železnou oponu.“*³¹⁸

Nadřazenost manuální činnosti

Poměrně často se v souvislosti s naší účastí na Světové výstavě zmiňovala slova odkazující k manuální činnosti. Jejich nadhodnocenost vůči nemanuální aktivitám vyznívá poměrně zřejmě. Děje se tak skrze vyjádření, jež v sobě kombinují slova *práce* a *ruce* (př. *poctivá*

³¹⁵ POLÁČEK, Karel. K dalším úspěchům v mírovém soutěžení: Světová výstava v Bruselu skončila. *Rudé právo* : Ústřední orgán Komunistické strany Československa. 23. října 1958, roč. 38 (Právo lidu roč. 61), č. 294, s. 3. Dostupný také z WWW: < <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1958/10/23/3.png> >.

³¹⁶ JANSEN, Marcel. Voláme Brusel, mluvíme s gen.komisařem čs. expozice inž. Fr. Adámkem. *Mladá fronta* : Deník Československého svazu mládeže. 25. října 1958, roč. XIV, č. 255, s. 3.

³¹⁷ ZVONÍČEK, Stanislav. Vyznamenaný český film Vynález zkázy. *Rudé právo* : Ústřední orgán Komunistické strany Československa. 29. června 1958, roč. 38 (Právo lidu roč. 61), č. 178, s. 3. Dostupný také z WWW: < <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1958/6/29/2.png> >.

³¹⁸ HEJKAL, Jaroslav. Expo 58: Bilance světa pro svět lidštější, se zápisníkem a fotoaparátem po Světové výstavě v Bruselu. *Mladá fronta* : Deník Československého svazu mládeže. 29. června 1958, roč. XIV, č. 15, s. 6.

práce, práce dělníků, ruce dělníků, československé ruce) či adoraci osoby dělníka, který je v případě výčtu povolání uváděn na prvním místě.

„Generální komisař československé účasti inž. Fr. Adámek prohlásil o úspěchu čs. expozice: Jsme hrdi na to, že úspěch našeho socialistického řádu docílený prací našich dělníků, techniků a kulturních pracovníků byl ohodnocen nejvyšším uznáním.“³¹⁹

„Je to úspěch tím cennější, že veškeré zařízení od píp, jimiž se čepuje ze sklepa plzeňské, přes mamutí automatickou škrabačku brambor, až po sklo, stříbro a porcelán na stolech, je prací československých rukou. Dělníci a číšníci z celého výstaviště se zase chodí se závidí dívat na prostorné šatny a umývárny, které zde byly postaveny pro zaměstnance našeho pavilónu. Naše restaurace je dobrou konkrétní propagací péče o člověka pracujícího i o člověka konsumujícího.“³²⁰

„Ano, tvé potřeby vzrůstají každém dnem člověče dvacátého věku, a vzrůstáním těchto potřeb vzrůstá tvá závislost na dělné lidské ruce, a dělník se stává pánem světa zcela neúprosněji.“³²¹

V jednom příspěvku, jenž se váže k manuální činnosti, se hovoří i o *dávání závazků a překračování plánů*. Jmenované principy jednoznačně podporují ideu socialistického fungování státu v oblasti hospodářství.

„Pracovníci československé expozice na bruselské výstavě se zavázali, že ušetří státu na devizách 2 200 000 belgických franků na počest XI. sjezdu KSČ. Zaměstnanci naší restaurace se také sešli na slavnostní schůzi a ohlásili, že překročí plánovaný hospodářský výsledek o jeden milion belgických franků. Na celozávodní odborářské schůzi pracovníků našeho pavilónu byl také jednomyslně schválen pozdravný dopis sjezdu, v němž vyslovují svou hrdost

³¹⁹ ČTK. Největší ocenění pro ČSR na Světové výstavě v Bruselu. *Rudé právo* : Ústřední orgán Komunistické strany Československa. 16. října 1958, roč. 38 (Právo lidu roč. 61), č. 287, s. 1. Dostupný také z WWW: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1958/10/16/1.png>>.

³²⁰ Deštivé počasí v Bruselu – slabá návštěva. *Lidová demokracie* : Orgán československé strany lidové. 20. dubna 1958, roč. XIV, č. 94, s. 1.

³²¹ NEFF, Vladimír. Cesta do světa. *Kultura* : Týdeník pro kulturu a umění. 4. září 1958, roč. 2, č. 36, s. 6-7. Dostupný také z WWW: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Kult/2.1958/36/7.png>>.

nad tím, že jim návštěvníci výstavy denně blahopřejí k úspěšným výsledkům práce našeho lidu, který ukazuje čs. expozici na výstavě.“³²²

Humánní rozměr

Vcelku oblíbenými frázemi, se staly také ty, které se dotýkaly člověka či lidství. Tato skutečnost byla nejvíce zapříčiněna mottem výstavy: „Bilance světa pro svět lidštější“, stejně jako otevřeným uznáním, že akt výstavy dal prostor ideologickému střetu mezi kapitalistickými a socialistickými státy. Používání slovních spojení *mírové soupeření* či *mírové soutěžení* v textech nebylo ničím neobvyklým. A byla to především mírová složka, na kterou byl kladen velký důraz. Při čtení zpráv, jež obsahovala onu mírovou rétoriku, mohl vyvstat pocit, že Světová výstava suplovala atmosféru olympijských her, kam všichni přijeli změřit své síly se svými soupeři a zároveň ukázat, že jejich země v porovnání se světovou konkurencí v dané disciplíně obstojí.

„Ostatně je to přece i vlastní smysl výstavy, která má předvést to, co všechno národy vykonaly pro lidštější život i co v budoucnu chystají. Tady se každý doví, nač se má těšit v příštích dvaceti, třiceti letech, a může si na tento zítřek dokonce sáhnout. Tato výstava je ovšem i něčím více než pouhým defilé úspěchů; je současně i soutěží a to nejen národů, ale hned celých systémů a ideologií. Avšak všichni, ba i velmoci, u nichž se projevuje pochopitelná snaha ukázat se jako „biggest in the world“ – největší na světě. Zdůrazňují základní myšlenku, že jde konec konců především o lidské štěstí.“³²³

„Tisíce lidí si tady na světové výstavě poprvé v plném rozsahu uvědomili, že soutěžení socialismu a kapitalismu už dávno není jenom propagačním heslem.“³²⁴

„Nepřeberné množství poznatků a dojmů, jež jsem si z výstavy odnesl, utvrdilo ve mně názor, že není na světě nepřekonatelná překážka pro vzájemné mírové soužití a soutěžení států s různými společenskými systémy.“³²⁵

³²² Naši v Bruselu zdraví sjezd strany. *Mladá fronta : Deník Československého svazu mládeže.* 18. června 1958, roč. XIV, č. 144, s. 2.

³²³ PUTÍK, Jaroslav. Brusel Expo 58 : Člověk chce být šťasten. *Mladá fronta : Deník Československého svazu mládeže.* 2. května 1958, roč. XIV, č. 18, s. 9.

³²⁴ PUTÍK, Jaroslav. Brusel Expo 58 : Člověk chce být šťasten. *Mladá fronta : Deník Československého svazu mládeže.* 2. května 1958, roč. XIV, č. 18, s. 9.

„Československo a bratrské státy socialistického tábora jdou do této soutěže s čistým svědomím opravdového a neustálého usilování o mírovou spolupráci i soutěžení všech států světa... Abychom všem těm třiceti nebo čtyřiceti milionům a jejich prostřednictvím ukázali, jaké jsou naše úspěchy a jaké cíle, abychom znovu na příkladech prokázali, jak vážně myslíme své úsilí o mír, připravili jsme svou expozice pečlivě a s láskou.“³²⁶

V některých případech došlo v textech k prolínání předchozích subkategorií. Spojení vyjadřují přesvědčení, že (manuální) práce otevírá cestou k míru mezi národy a že by tím pádem měla být jedinou cestu, jak porovnávat síly v mezinárodním měřítku. S Československem se tudíž počítá jako se zemí, jež tuto myšlenku podporuje.

„Výstava je nejpádnější odpovědí těm, kdo chtějí mírové soutěžení nahrazovat zvyšováním nedůvěry mezi národy. Světová výstava je příkladem toho, čeho by mohlo lidstvo dosáhnout, kdyby mohlo svou energii věnovat mírové práci. Je výzvou, aby soutěžení v mírové tvořivé práci se stalo co nejdříve plodným základem vzájemných vztahů země s rozdílným státním zřízením.“³²⁷

„Samozřejmě, že bruselská výstava, která chce být přehlídkou současné techniky, která ukazuje, co dovedou udělat jednotlivé země pro blaho člověka, je výsledkem práce mozků inženýrů, techniků, vědců, architektů a kulturních pracovníků, ale patří-li v první řadě něčemu hold za to vše, co se tu vystavuje, pak to jsou vskutku dělnické ruce, jsou to ruce těch, kteří tvořili a tvoří hodnoty světa a kteří mají největší podíl na této mírové mezinárodní soutěži.“³²⁸

„Všichni půjdou do našeho pavilónu, to je potěšující i odpovědné. A všichni se pak vrátí domů a budou o Světové výstavě vypravovat. To je ještě odpovědnější. A ještě více potěšující. Neboť z mozku i rukou našich lidí vzešel příspěvek, snad už dnes můžeme říci, že zcela důstojný,

³²⁵ HEJKAL, Jaroslav. Expo 58: Bilance světa pro svět lidštější, se zápisníkem a fotoaparátem po Světové výstavě v Bruselu. *Mladá fronta : Deník Československého svazu mládeže*. 29. června 1958, roč. XIV, č. 15, s. 6.

³²⁶ VESELÝ, Ludvík. O lidštější svět. *Literární noviny (II) : týdeník pro kulturně politické a umělecké otázky*. 19. dubna 1958, roč. VII, č.16, s. 1.

³²⁷ Československé dny na bruselské výstavě: EXPO 58 ve znamení Československa. *Mladá fronta : Deník Československého svazu mládeže*. 24. července 1958, roč. XIV, č. 144, s. 2.

³²⁸ RYBÁK, Josef. Letmo bruselskou výstavou. *Rudé právo : Ústřední orgán Komunistické strany Československa*. 17. června 1958, roč. 38 (Právo lidu roč. 61), č. 175, s. 2. Dostupný také z WWW: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1958/6/15/2.png>>.

k myšlence jež tuto výstavu podnítila a jež, věříme, bude touto výstavou více podnícena. Balance světa pro svět lidštější. ³²⁹

Komparace

Další z mechanismů propagandy se projevil prostřednictvím porovnávání československého pavilonu s pavilony ostatních zemí, hlavně amerického a sovětského. Nad úspěch Československa byl povýšen úspěch socialistického zřízení jako takového nebo také výstavní počin sovětských zástupců.

„Jen tři expozice zastupovaly v Bruselu svět socialismu... Ano přátelé, země socialismu na EXPO 58 plně obstály a my jsme na to pyšni... Máme u nás takové pěkné heslo, které stanoví dohnat a předejít kapitalistický svět. Bez velké odvahy se dá říci, že jsme to v Bruselu dokázali. ³³⁰

„Bylo to možná sice jen náhoda, která zavinila, že sousedem československého pavilónu je pavilón sovětský. A přece i tato okolnost je velkou výhodou pro návštěvníka. Vždyť právě souvislá návštěva obou těchto pavilónů lidí budující socialismus a komunismus jej může v daleko větší míře seznámit nejen s rozmanitým životem v zemích, kde lid je svým pánem. Na druhé straně však sovětský pavilón obsahuje mnoho exponátů, svědčících o jeho prvenství na celém světě. ³³¹

„Jestliže první část výstavy svědčí o prudkém rozmachu našeho hospodářství, jestliže na faktech potvrzuje, jak malá socialistická země v srdci Evropy mílovými kroky nejen dohání, ale dokonce předhání největší průmyslové země kapitalistického světa, zbývající dvě části naší expozice dokreslují potom pravdivost slov Kl. Gotwalda, vepsaných tu velkými plastickými

³²⁹ PLUDEK, Alexej. Pro svět lidštější. *Mladá fronta : Deník Československého svazu mládeže*. 27. dubna 1958, roč. XIV, č. 100, s. 2.

³³⁰ JELÍNEK, Miroslav. Brány se zavírají. *Mladá fronta : Deník Československého svazu mládeže*. 19. října 1958, roč. XIV, č. 250, s. 3.

³³¹ HEJKAL, Jaroslav. Expo 58: Balance světa pro svět lidštější, se zápisníkem a fotoaparátem po Světové výstavě v Bruselu. *Mladá fronta : Deník Československého svazu mládeže*. 29. června 1958, roč. XIV, č. 15, s. 6.

*písmeny do bílého štítu: Konečným cílem všeho našeho snažení je člověk, šťastný život na této zemi.*³³²

Další příklad pozitivního hodnocení československého zastoupení se objevil ve formě přirovnání se sportovní tematikou, jež náš pavilon vyvyšovala nad ostatní expozice.

*„Dostali jsem nejvíce zlatých medailí a nechali jsem za sebou všechny hospodářsky i kulturně vyspělé státy, které s námi soupeřily...těch osmnáct bruselských bodů je totéž jako osmnáct perfektních gólů do svatyně propagandy, která už po léta slouží smuteční mše za naše hospodaření, za kvalitu československých výrobků, za naši životní a kulturní úroveň. Všelijaké Hlasy Ameriky se svými chudými emigrantskými příbuznými už nad rudým Československem tolikrát zlomily hůl, že všichni autoři tohoto lámání by si mohli z třísek postavit „weekend“. Nic prý nedokážeme, ta tam je zručnost rukou českých dělníků, všechno je u nás šedivé, zglajchšaltované, podřadné, neschopné konkurence a kdovíjaké. A ejhle – bruselská porota ušetřila z čista jasna neúnavným prorokům políček, na něž pravděpodobně dlouho nezapomenou...Bruselský triumf je daleko větší senzací než kdybychom nastříleli deset branek třeba do sítě brazilských fotbalových žonglérů. Dostali jsem nejvíce zlatých medailí a nechali jsem za sebou všechny hospodářsky i kulturně vyspělé státy, které s námi soupeřily.*³³³

9.2.3.2. Politicky neutrální popis jevu

Ač převažují texty, ve kterých se vyskytují ideologické motivy, ve sledovaných médiích najdeme též neutrální výroky postrádající politický rozměr. Buď jde o střízlivé hodnocení československé expozice z hlediska umělecké kvality a organizace, nebo o přiměřenou propagaci, z níž není politické pozadí jasně patrné.

„Budiž proto blahořečeno, že mezi tvůrci československého pavilónu zvítězili umělci nad veletržními aranžéry. Máme také v pavilónu obludu z jiných světů, betatetron a mnoho jiných mašin, ale je to v proporcích, vítězí úměrnost, pohoda a barvy; není v tom debilní polopatismus ani abstraktivistický snobismus. I potěší srdce zjištění, že naše expozice je jedna z největších, ale i nejhezčích, i když to snad není zázrak i Tisíce a jedné noci, jak to tvrdí jeden

³³² VACÍK, Miloš. Československý den v Bruselu. *Rudé právo* : Ústřední orgán Komunistické strany Československa. 24. dubna 1958, roč. 38 (Právo lidu roč. 61), č. 113, s. 3. Dostupný také z WWW: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1958/4/24/3.png>>.

³³³ JELÍNEK, Miroslav. Osmnáct bruselských gólů. *Mladá fronta* : Deník Československého svazu mládeže. 12. října 1958, roč. XIV, č. 244, s. 3.

*belgický list. Je to však svého druhu požitek i zážitek vmísit se převlečen za cizince do proudu návštěvníků a prožívat s nimi údiv i radost a stokrát si říkat: Pánové, to je sklo, co? A ty stroje, přesné, krásné – Máme to šikovné lidi, že ano – Vy se divíte? Já také...Teď mně však napadá, že v podobném přestrojení se mezi návštěvníky svých výstav toulají Švýcaři, Norové, Rusové, Turci a všichni ostatní. A všude si říkají vlastně stejným právem: To hledíte, jaké šikovné a nadané lidi máme!*³³⁴

*„Jestliže jsme my začali svou pouť v československé expozici, pak nejen proto, že jsme tu doma, mezi svými, ale i proto, že naši technici, dělníci a umělci byli se svou prací hotovi včas, mezi prvními, že odvedli dobrou práci, plnou vtipů a nápadů, dovednosti a kumštu. Počítají-li náš pavilón k nejlépe uspořádaným a promyšleným expozicím, není to ze zdvořilosti, protože v takové soutěži se zdvořilostnými gesty nehýří. Tvůcům našeho pavilónu se podařilo spojit historii s dneškem, techniku XX. století s kulturním výrazem současnosti. Minulost a tradici v obrazech gotických mistrů ve vyřezávaném slavném levočském oltáři, v miniaturách kancionálů, ve fotografiích architektury historických měst a současnost v betatronu, v ukázkách mamutích strojů i přístrojů jemné mechaniky spojuje v celém pavilónu umělecký výraz našich výtvarníků. Málokterému jinému státu se to podařilo tak organicky.“*³³⁵

*„Všichni tři byli slavnostně uvítání generálním komisařem československé expozice Františkem Adámkem a děvčaty v národních krojích, všichni byli obdarováni broušenými vázami z českého skla a dalšími pozornostmi, ale nejlépe na tom byl a je přece jen „milionář“ pan Thonon. Jednak dostal na celý den k dispozici Tatra 603 i s řidičem, jednak ho čeká jeden opravdový den v Československu, kam přiletí 27. června letadlem TU 104. Podle starého zvyku nabídlý krojované dívky vzácnému hostu chléb se solí. Pan Thonon zdvořile odmítl s poukazem na to, že právě svačil; nicméně po vysvětlení rád přijal chléb i sůl. A když potom ochutnal pravý český párek, jeden z těch, které jsou dopravovány letadlem z Prahy přímo do Bruselu, zapomněl dokonce, že již svačil, a požádal ještě o jednu porci.“*³³⁶

³³⁴ PUTÍK, Jaroslav. Brusel: Expo 58. *Literární noviny (II) : týdeník pro kulturně politické a umělecké otázky* . 26. dubna 1958, roč. VII, č. 17, s. 1.

³³⁵ VESELÝ, Ludvík. Bruselská ouvertura. *Literární noviny (II) : týdeník pro kulturně politické a umělecké otázky*. 29. dubna 1958, roč. VII, č.17, s. 9.

³³⁶ SCHWERTNER, J. Bruselský „milionář“ v československém pavilónu. *Lidová demokracie : Orgán československé strany lidové*. 22. černa 1958, roč. XIV, č. 148, s. 3.

9.2.4. Autorská strategie zobrazování úspěchu Československa

Při konsturování této kategorie vycházela autorka práce z předpokladu, že jednou z rozhodujících veličin, jež ukazují na kvalitu mediálních obsahů, jsou osobnosti autorů mediálních sdělení. Markantněji než u deníků se s tímto setkáváme u časopisecké produkce. To je dáno množstvím prostoru, jenž dostávají autoři k dispozici a posláním periodika, poněvadž se počítá s jeho orientací na určité cílové publikum. Skrze autorská vyjádření lze odvodit profilaci média, a to například jak po stránce sociální, tak častěji jeho politický příklon nebo dokonce otevřenou politickou podporu. Dále i to, jak média pracují se zdroji, tedy, jak moc si dávají novináři práci se sháněním informací. U sledovaného jevu se několikrát projevilo přejímání textů z jiných médií (nebo alespoň zřetelná inspirace cizím textem), především České tiskové kanceláře (ČTK). Ve více titulech se objevily podobné nebo i stejné výroky. Týkalo se to zejména slavnostních ceremoniálů zahájení výstavy a závěrečného vyhlášení cen. Ačkoliv jsou uváděni jiní autoři, jsou si výroky nesmírně podobné.

„Oficiální ceromoniál zahájení výstavy začal dopoledne ve velkém sále auditoria, kde byli přítomní členové belgické vlády, belgické královské rodiny a zahraniční hosté...Belgická král Baudouin, pod jehož záštitou se výstava koná, ve svém projevu podtrhl, že cílem výstavy je podpořit ducha spolupráce a míru.“³³⁷

„Slavnostní ceremoniál byl zahájen krátce před desátou hodinou dopolední a v auditoru maximu, kde zasedl belgický král Baudouin s rodinou, členové belgické vlády, generální komisaři a členové diplomatického sboru.... Po belgickém premiérovi promluvil belgický ministr hospodářství, pak starosta města Bruselu a předseda kollegia generálních komisařů. Nato se ujal slova belgický král Baudouin, který vyzdvihl velký význam Světové výstavy pro poznání nejnovějších plodů lidského ducha a za nadšeného potlesku přítomných prohlásil Světovou výstavu 1958 za otevřenou.“³³⁸

³³⁷ HAŠKOVÁ, L. Světová výstava v Bruselu otevřena. *Rudé právo* : Ústřední orgán Komunistické strany Československa. 18. dubna 1958, roč. 38 (Právo lidu roč. 61), č. 107, s. 1. Dostupný také z WWW: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1958/4/18/1.png>>.

³³⁸ Přehledka mírového soutěžení národů: V Bruselu byla zahájen Světová výstava. *Lidová demokracie* : Orgán československé strany lidové. 18. dubna 1958, roč. XIV, č. 92, s. 1.

„Slavnostní akt byl zahájen belgickou státní hymnou. Po projevech ministerského předsedy Van Ackera, ministra hospodářství Rogera Motze, generálního komisaře výstavy barona Moens de Ferniga, starosty města Bruselu Luciena Cooremance a předsedy Mezinárodního kolegia generálních komisařů de Salise pronesl projev belgický král Baudouin.“³³⁹

Jako autorský zdroj je pak ČTK shodně uváděna u článků, jež otiskly Mladá fronta a Rudé právo:³⁴⁰ „Ve středu 15. října odpoledne byly vyhlášeny ve slavnostním prostředí velkého auditoria na Světové výstavě v Bruselu před zástupci všech zúčastněných států oficiální výsledky a hodnocení jednotlivých účastí. Socialistické Československo získalo poprvé v dějinách světových výstav umístění nejčestnější. Generální komisař Světové výstavy baron Moens de Fernig oficiálně oznámil, že československý pavilón jako celek byl odměněn nejvyšší cenou – Zlatou hvězdou. Mezinárodní jury a generální komisař výstavy potvrdili kromě toho pro jednotlivé československé exponáty 170 dalších cen, z toho 55 velkých cen, 47 čestných diplomů, 36 zlatých, 18 stříbrných a 14 bronzových medailí. Československý pavilón byl ohodnocen nejvyšším počtem bodů ze 40 exposic, kterým byla udělena Zlatá hvězda.“³⁴¹

„Hovořil (Karel Poláček) ve svém projevu o významu výstavy a řekl: “ Výstava je nejpádnější odpovědí těm, kdo chtějí mírové soutěžení nahrazovat zvyšováním nedůvěry mezi národy. Světová výstava je příkladem toho, čeho by mohlo lidstvo dosáhnout, kdyby mohlo svou energii věnovat mírové práci. Je výzvou, aby soutěžení v mírové tvořivé práci se stalo co nejdříve plodným základem vzájemných vztahů země s rozdílným státním zřízením...“³⁴²

³³⁹Brusel: Brány se otevřely, Světová a mezinárodní výstava byla slavnostně zahájena. *Mladá fronta : Deník Československého svazu mládeže*. 18. dubna 1958, roč. XIV. , č. 92, s. 1.

³⁴⁰ Stejně znění textu se vyskytlo i 22. července 1958 v Lidové demokracie a Mladé frontě a týkalo se vládní delegace, která odcestovala do Bruselu. Jako autor byla shodně uvedena ČTK.

³⁴¹ ČTK (zvláštní zpravodaj). Brusel hlásí: Čs. pavilón získal Zlatou hvězdu. *Mladá fronta : Deník Československého svazu mládeže*. 16. října 1958, roč. XIV , č. 247, s. 1. a ČTK (zvláštní zpravodaj) Největší ocenění pro ČSR na Světové výstavě v Bruselu. *Rudé právo : Ústřední orgán Komunistické strany Československa*. 16. října 1958, roč. 38 (Právo lidu roč. 61), č. 287, s. 1. Dostupný také z WWW: < <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1958/10/16/1.png> >.

³⁴² Československé dny na bruselské výstavě: EXPO 58 ve znamení Československa. *Mladá fronta : Deník Československého svazu mládeže*. 24. července 1958, roč. XIV , č. 175, s. 2. a ČTK a RP (zvláštní zpravodaj) ČS. národní dny na Světové výstavě zahájeny. *Rudé právo : Ústřední orgán Komunistické strany*

Mnohdy se místo jména autora objevovala pouze informace, že jde o zvláštního zpravodaje/dopisovatele či původní zprávu pro dané médium, neobvyklé nebylo ani používání zkratků či iniciálů autorů (zejména u Lidové demokracie, u které se za sledované období objevilo pouze 2x jméno František Touška). Na druhé straně se čtenáři s některými jmény setkávali pravidelně. Jestli autor využívá pouze cizí zdroje či je přítomen přímo v Bruselu a zprostředkovává vlastní zkušenosti, se dalo též z některých článků odhadnout. Zapamatovatelné jsou zprávy Dity Hajné, která psala do Mladé fronty reportáže z belgické metropole. Tendeční reportáže psal pro stejnojmenný titul Jaroslav Hejkal, pro Rudé právo Lenka Hašková a Miloš Vacík.

9.2.4.1. Osobní angažovanost autorů článků

Kromě řadových novinářů přispívali do médií i osobnosti umělecky, politicky či jinak významné. Někteří z těchto autorů byli přímo propojeni s přípravou a průběhem československého účinkování v Bruselu, což se promítlo i do výsledného sdělení. Někdo psal pro určité médium pravidelně, jiné články mají charakter jednorázového počínu, jehož poslání je rekapitulace vlastní autorovi zkušenosti s bruselskou výstavou (viz ředitele Národního divadla, který se v Lidové demokracii rozepsal o našich Národních dnech³⁴³). Jako nejvýraznější z těchto osobností se profilovali Adolf Hoffmeister, Jindřich Santar, Karel Poláček a Jan Werich.

Autor libreta československé expozice Adolf Hoffmeister v úvodníku Kultury píše o poslání úspěchu, jehož se Československu podařilo dosáhnout. Vyjadřuje přesvědčení, že je třeba udržet vysoký standard, jenž českoslovenští zástupci nasadili, i v domácích podmínkách. Poukazuje nejen na kvalitu materiálu jako základní východisko jakýchkoliv výrobních postupů, ale upozorňuje i na nemateriální rovinu mezilidských vztahů. Logicky dává tyto na první pohled odlišné záležitosti do souvislostí. Jeho vzkaz se zdá být jasný, plný optimistických až naivních vizí, přesně odpovídající nadšení, jež panovalo bezprostředně po skončení výstavy, a dozajista umocněn jeho osobním angažováním při přípravě kompozice československé expozice. *„Co jsme dovedli udělat pro bruselskou výstavu, dovedeme totiž udělat i pro naše lidi doma. A to právě v tak dobré jakosti a stejně vkusně. To je předpoklad,*

Československa. 24. července 1958, roč. 38 (Právo lidu roč. 61), č. 203, s. 1. Dostupný také z WWW: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1958/7/24/1.png>>.

³⁴³ ŽELENSKÝ, Drahoš. Světová výstava – světový úspěch. *Lidová demokracie : Orgán československé strany lidové*. 30. července 1958, roč. XIV, č. 180, s. 3.

*který volky nevolky musí všichni vystavovatelé splnit. Vlastně to je jejich čestný závazek – k sobě samému i k veřejnosti. Naši lidé doma totiž zasluhují dostat i ty tkaniny, o to sklo, i ty stroje i ty hračky, i tu restauraci i tu obsluhu i tu čistotu i tu zdvořilost. Až to tu bude z Bruselu zpátky a výroba začne vyrábět bruselské exponáty ve velkém, dojdeme k tomu, že se náhle pozvedne úroveň lidského vkusu nebývalou měrou. A zaplat'pánbůh za to.*³⁴⁴

Jeho redakční i bruselský kolega, scénarista československé reprezentace Jindřich Santar informoval o přípravách na výstavu ještě před samotným zahajením. Jeho popis budování výstaviště a jednotlivých pavilonů je střizlivý, věcný a pramení z něho znalost věci. Proto vyznívá charakteristika československého pavilonu v jeho podání jako nejpřesnější a pro čtenáře nejsnáze představitelná v záplavě veškerého zpravodajství. Svou roli v tom jistě sehrála i znalost prostředí, poněvadž jako hlavní autor celého konceptu expozice, strávil Santar v Bruselu dosti dlouhou dobu. Přesto do tohoto technicky čistého a dostatečně výstižného popisu čas od času zasáhne ideologicky zavádějící výrok. „*O tom, jak se u nás naplnilo revoluční heslo: Půda patří těm, kdo na ní pracují, o kolektivizaci, mechanisaci a zemědělské velkovýrobě, o tom pojednává následující expozice.*“³⁴⁵

*„Ale to se dozví návštěvník až ve druhé polovině výstavy – v první její části jsme vyčíslili, jaký podíl rozpočtu věnujeme ročně na stavbu kulturních a sportovních zařízení, jaké podmínky pro ušlechtilé trávení volné chvíle pracujících vytváříme.“*³⁴⁶

Poněkud překvapivě vyznívají celkové Santarovy dojmy z výstavy. Navzdory tomu, že v jednom z článků přiznává, že EXPO 58 je jeho první světovou výstavou, nebrání se v něm kritickému zhodnocení bruselské přehlídky. „*Já sám jsem v životě žádnou světovou výstavu neviděl a snad proto jsem po zhlédnutí ostatních pavilónů trochu zklamán. Před dvěma roky byla Světová výstava v Bruselu slavnostně vyhlášena jako výstava tématická, jako výstava, na které každá zúčastněná země předvede nejtypičtější projevy života, práce a kultury svého lidu a zdůrazní svůj příspěvek k světovému pokroku. Bylo dokonce vybráno heslo: Bilance světa*

³⁴⁴ HOFFMEISTER, Adolf. Cena první ceny. *Kultura : Týdeník pro kulturu a umění*. 2. října 1958, roč. 2, č. 40, s. 1. Dostupný také z WWW: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Kult/2.1958/40/1.png>>.

³⁴⁵ SANTAR, Jindřich. ČSR na Světové výstavě. *Kultura : Týdeník pro kulturu a umění*. 20. března 1958, roč. 2, č. 12, s.6. Dostupný také z WWW: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Kult/2.1958/12/6.png>>.

³⁴⁶ SANTAR, Jindřich. ČSR na Světové výstavě. *Kultura : Týdeník pro kulturu a umění*. 20. března 1958, roč. 2, č. 12, s.7. Dostupný také z WWW: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Kult/2.1958/12/7.png>>.

*pro svět lidštější – ale projdete dnes pavilóny a na prstech jedné ruky spočítáte ty, jejichž obsah je alespoň řazen v logickém sledu, nežku-li podřízen myšlence. Pravda, je to první pokus o tematickou světovou výstavu, ale mohl dopadnout mnohem lépe, kdyby si státy svou práci nebyly ulehčovaly a kdyby byli belgičtí pořadatelé méně respektovali zájmy komerční... již tento první dojem navodil přirovnání k velké mezinárodní matějské pouti... Nevíte, kam dříve pohlédnout, nerozeznáte důležité od podřadnějšího, typické od všeobecného, rádi byste si o zemi a životě v ní učinili konkrétní představu, ale jednotlivé dojmy splývají v jeden neurčitý, nezapamatovatelný celek, cítíte, že mnoho je méně. Postrádá koncepci, chybí myšlenka sjednocující vystavené exponáty a skutečnosti.*³⁴⁷

Naopak předseda vládní komise čs. účasti na Světové výstavě Karel Poláček ve svém příspěvku otištěném v Rudém právu chválí všechny, kteří se na úspěchu Československa podíleli, a nezapomíná ani na pracující dělníky v jednotlivých závodech (ČKD, Tesla, atd.). Zhodnocení naší prezentace doprovází dále i přesvědčivé výroky o vítězství socialistického tábora, ze kterého je třeba se radovat především. Článek by mohl sloužit jako učebnicový příklad agitačního materiálu. *„Docílené úspěchy potvrzují správnost cesty, po které jde náš lid pod vedením Komunistické strany Československa. V Bruselu nás chválili přátelé, ale naši všestrannou vyspělost byli nuceni uznat i nepřátelé... U nás každý ví, že jsme světového úspěchu v Bruselu mohli dosáhnout proto, že těsně spolupracujeme s velkým Sovětským svazem, že se opíráme o jeho pomoc a podporu, že patříme k velké a bratrské rodině socialistických zemí.... Jsme hrdi na náš úspěch v Bruselu. Ale stejně se radujeme z velkého úspěchu sovětských soudruhů, kterého vydobily v mírovém soutěžení... Veškeré úsilí je zaměřeno na práci, která vytváří podmínky pro šťastný a radostný život lidí, odstraňuje vše, co se staví do cesty míru a přátelství mezi lidmi celého světa.*³⁴⁸

Samostatnou autorskou kapitolu tvoří Jan Werich, který přispíval svými postřehy z dějiště Světové výstavy do Literárních novin. Jeho jazyková vybavenost a schopnost barvitě a poutavě popsat svět kolem sebe doslova ční nad ostatní novinové autory. Použitá přirovnání

³⁴⁷ SANTAR, Jindřich. EXPO 58: Jindřich Santar vypravuje tentokrát už po zahájení. *Kultura : Týdeník pro kulturu a umění*. 7. května 1958, roč. 2, č. 19, s.8. Dostupný také z WWW: < <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Kult/2.1958/19/8.png>>.

³⁴⁸ POLÁČEK, Karel. Světová výstava skončila: K dalším úspěchům v mírovém soutěžení v Bruselu. *Rudé právo : Ústřední orgán Komunistické strany Československa*. 23. října 1958, roč. 38 (Právo lidu roč. 61), č. 294, s. 3. Dostupný také z WWW: < <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1958/10/23/3.png>>.

jsou originální, a přestože se snaží vyvarovat dlouhých popisných pasáží, nepostrádají jeho příspěvky podrobné vykreslení prostředí. Ač jindy by některá slovní spojení vyzněla vulgárně či nepatřičně infantilně (použití zdobnělin), v jeho podání jde o nevšední a vtipný komentář. Werichovy postřehy naráží s noblesou na některé společenské jevy, na něž dokáže ukázat a doprovodit je inteligentním komentářem.

„Slyšeli jste to v rozhlase a viděli i slyšeli v televizi a ve filmovém žurnálu. A do toho mlýna chvály bych měl teď se svojí špetkou přijít i já? Nebudu nikoho provádět a nebudu popisovat co fotografie popíšu líp. Ale dovolte mi, abych s vámi sdělil pocity, které náš pavilón vyvolává v lidech, kteří jím procházejí...Mezi všemi pavilóny, i když všechny nejsou pávice, ten náš je jako mladá, čistá ženská. Skromný, ale ne příliš. Stranou shonu, ale na ráně. Ne velký, ale nikoliv malý. Neudivuje výstavností, ale je vkusný. Nenápadný, avšak současně neobvyklý obložením z pěnového skla. Stojí tam částečně kryt a současně jakoby zdůrazněn siluetou starých stromů.“³⁴⁹

„Až teprve v Bruselu v restauraci Praha jsem zjistil, že vědoucí vedoucí jsou! Restaurace Praha je vestavěna do patra našeho pavilónu a právě tam, v patře, začneme. Máme dopolední hládek, gulášová polívčička s rohlíčkem nebo šunčička, či dietní páreček na papričke, taliánek, klobásek a pivičko by právě bodlo. (Všiměte si, jak to prožívám: mluvím v zdobnělinách, nářečím našich číšníků.) Stoly jsou obsazeny; u dlouhého barového pultu se kupí kde kdo a jakýmkoliv jazykem žádá o cokoli. Muži v bílém obsluhují rychle. Muži v bílém nejsou ovšem lékaři. To jsou číšníci. Sněhobílí, naškrobení, bez poskvrnky. Námořní důstojník v letní uniformě při přehlídce flotily admirálem nemůže být bělejší. A to je oddělení restaurace, kterou bychom doma nazvali zahradní lidovka. A na oběd bychom mohli zajít do jiného oddělení Prahy. A raději půjdeme hned, jinak bychom čekali ve frontě. Fáma, která „každým krokem roste“, vykonala svou práci. Přilákala druh hostí, kterým můžeme říkat gourmet....Jídelní lístek, který jim pan vrchní předloží, se čte jako detektivka...Ohňostroj

³⁴⁹ WERICH, Jan. Jan Werich a labyrint světa III. *Literární noviny (II) : Týdeník pro kulturně politické a umělecké otázky*. 26. července 1958, roč. VII, č. 30, s. 12. Dostupný také z WWW: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNII/7.1958/30/12.png>>.

*kulinářské fantazie musí mít a také má jen jeden výsledek: chuťové buňky mezinárodní jazyků počnou ronit a hostí jsou ztraceni.*³⁵⁰

9.2.4.2. Přejímání pochvalných výroků z jiných zdrojů

Někdy si autoři k dostatečné transparentnosti svých článků půjčovali sdělení z jiných zdrojů. Výbornými prostředky se jim stala zejména belgická média a návštěvní kniha našeho pavilonu.

Pozitivní ohlasy ze zahraničních médií

Krátce po zahájení výstavy se začaly v belgickém tisku objevovat pochvalné poznámky na adresu československého pavilonu, které záhy začala přejímat i česká média. „*List Drapeau Rouge uveřejnil reportáž o čs. pavilónu na Světové výstavě 1958 v Bruselu pod titulkem Pohádka tisíce a jedné noci. Každý komplex exponátů tvoří podle slov autora článku dokonale harmonickou hru barev a světla, které na návštěvníka hluboce zapůsobí. Člověk, který prochází prostory pavilónu, nevychází z údivu a celek na něho působí dojmem obrovského, barvami prýšticího ohňostroje... Článek pak končí zjištěním, že „pokud jde o výstavnost a uměleckost, můžeme bez nadsázky říct, Čechoslováci jsou championy výstavy.*“³⁵¹ Těž americké novináře zaujaly československé výrobky, když po prohlídce všech pavilonů označili za nejpozoruhodnější exponáty hned po sovětských umělých družicích Kaplanovu turbínu a betatron.³⁵² A vedle tisku informuje o československé expozici další belgické médium. „*Brusel: vlámské vysílání belgické televize natočilo v čs. pavilónu na bruselské Světové výstavě 1958 půlhodinovou reportáž. Reportážní snímek však nakonec vyšel hodinu dlouhý když byl 30. května vysílán, měl u diváků obrovský úspěch. Krátce po vysílání tlumočil ředitel belgické televize na základě nesčetných ohlasů televizních diváků pracovníkům čs. pavilónu srdečné díky a uznání za to, že umožnili natočit „nejlepší reportážní záběry Světové*

³⁵⁰WERICH, Jan. Jan Werich a labyrint světa IV. *Literární noviny (II) : Týdeník pro kulturně politické a umělecké otázky.* 2. srpna 1958, roč. VII, č. 31, s. 12. Dostupný také z WWW: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNII/7.1958/31/12.png>>.

³⁵¹ Pohádka tisíce a jedné noci. *Lidová demokracie : Orgán československé strany lidové.* 24. dubna 1958, roč. XIV, č. 97, s. 1.

³⁵²Čs. exponáty kuriositou výstavy. *Lidová demokracie : Orgán československé strany lidové.* 22. dubna 1958, roč. XIV, č. 95, s. 2.

výstavy.³⁵³ Velký ohlas pak způsobily Československé národní dny. „*List Lanterne napsal, že Národní divadlo potvrdilo svou vynikající pověst a prokázalo své vysoké kvality. Již v nadpise list píše, že to bylo „překrásné představení“. Ve zprávě o vynikajícím výkonu České filharmonie “Soir“ píše: Nejlepší belgický orchestr by nezahrál tak dokonale skladby belgických skladatelů, jak to dokázala Česká filharmonie skladbami českých skladatelů. Dokonalost souboru vyznívá z každého taktu...Podobným tónem píše i “Derniere Heures“ a “Libre Belgique“. “Drapeau Rouge“ nadepsal svůj článek slovy: Díky Československu! Čechoslováci nám řekli loutkami, tancem a hudbou, že jejich kulturní a umělecké bohatství je na stejné úrovni jako jejich průmyslový génius.*“³⁵⁴ Nejlépe tento jev glosuje člen československého realizačního týmu Alexej Kusák. „*Po pravdě budiž ovšem řečeno, že není takřka dne, aby některé zdejší noviny nepřinesly obdivný článek o našem pavilonu.*“³⁵⁵

Pochvalné repliky v návštěvní knize čs. pavilonu

Věřohodnost sdělení a atraktivitu článků zvyšoval odkaz ke kladnému hodnocení v návštěvní knize československého pavilonu. „*V těchto dnech se vrátil z Bruselu akademik B. Němec, který viděl všechny poslední světové výstavy a tvrdí, že naše expozice je ze všech nejlepší. Podobný názor vyslovují i zahraniční hosté v knize návštěv, ve které každý den před otevřením pavilonu dychtivě listují naši novináři. V holandské restauraci mě kanadská hosteska doporučovala navštívit československý pavilón.*“³⁵⁶

„*Je to průlom, jaký jsme v moderní době za hranicemi dosud neudělali. Stačí si zalistovat v knize hostů, v níž jsou za první měsíc výstavy popsány už desítky stránek, abys tomu uvěřil.*

³⁵³Belgická televize v čs pavilonu. *Lidová demokracie : Orgán československé strany lidové*. 1. června 1958, roč. XIV, č. 130, s. 4

³⁵⁴ČTK. Velký ohlas československých národních dnů na Světové výstavě. *Rudé právo : Ústřední orgán Komunistické strany Československa*. 26. července 1958, roč. 38 (Právo lidu roč. 61), č. 205, s. 1. Dostupný také z WWW: < <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1958/7/26/1.png>>.

³⁵⁵ KUSÁK, Alexej. Československo bylo adoptováno mezi velmoci. *Kultura : Týdeník pro kulturu a umění*. 14. května 1958, roč. 2, č. 20, s.6. Dostupný také z WWW: < <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Kult/2.1958/20/6.png>>.

³⁵⁶ SANTAR, Jindřich . Jindřich Santar vypravuje o EXPO 58 tentokrát už po zahájení. *Kultura : Týdeník pro kulturu a umění*. 7. května 1958, roč. 2, číslo 19, s. 8. Dostupný také z WWW: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Kult/2.1958/19/8.png>>.

*Nenajdeš jediné slovo hany, všude jen nadšená volání, vykřičníky, slova obdivu. Francouzsky, anglicky, rusky, arabsky, vlámsky.*³⁵⁷

Vedle běžných návštěvníků se v knize objevují i dojmy zahraničních novinářů či postřehy umělců a politiků.

„Po celou dobu návštěvy československého pavilonu jsem prožíval ohromnou radost, když jsem viděl obdivuhodné dílo jeho národa, jeho lásku k historii své vlasti, jeho přilnutí k mírovým cílům, jeho lásku k umění, jeho obdivuhodné výkony na poli průmyslu vědy a zemědělství a jeho vůli k neustálému rozvoji a spolupráci se všemi národy. Děkuji.“ (Virgile Barel, poslanec Národního shromáždění, Francie)³⁵⁸

*„Do pamětní knihy čs. pavilónu zapsal Disney svým charakteristickým tlustým písmem kreslíře: „Díky za překrásnou podívanou. Upřímně – Walt Disney.“*³⁵⁹

V publikovaných záznamech se lze setkat i s údivem nad tím, že takovou expozici dokázal připravit socialistický stát.

*„Působíte dojmem nádherného rozvoje. Jak je to možné pod znamením komunismu?“*³⁶⁰

*„Je úžasné navštívit pavilón, kde je tolik vzácných věcí. Je to gigantická práce, myslím, že je to možné jen v zemi, kde už neexistuje vykořisťování.“*³⁶¹

³⁵⁷ KUSÁK, Alexej. Československo bylo adoptováno mezi velmoci. *Kultura : Týdeník pro kulturu a umění*. 14. května 1958, roč. 2, č. 20, s.6. Dostupný také z WWW: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Kult/2.1958/20/6.png>>.

³⁵⁸ ČTK. Z bruselské výstavy, Nadšené výroky o čs. pavilónu. *Rudé právo : Ústřední orgán Komunistické strany Československa*. 22. dubna 1958, roč. 38 (Právo lidu roč. 61), č. 111, s. 5. Dostupný také z WWW: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1958/6/15/2.pn>>.

³⁵⁹ Disney: Díky za krásnou podívanou. *Lidová demokracie : Orgán československé strany lidové*. 5. července 1958, roč. XIV, č. 159, s. 2

³⁶⁰ HAJNÁ, Dita. Československá expozice očima cizince, Bravo, very good, očeň charašó!. *Mladá fronta: Deník Československého svazu mládeže*. 22. Dubna 1958, roč. XIV, č. 95, s. 2.

³⁶¹ ČTK. Z bruselské výstavy, Nadšené výroky o čs. pavilónu. *Rudé právo: Ústřední orgán Komunistické strany Československa*. 22. dubna 1958, roč. 38 (Právo lidu roč. 61), č. 111, s. 5. Dostupný také z WWW: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1958/6/15/2.pn>>.

„Jak je možno mluvit o železné oponě, když země jako Československo Vám otvírá svoje srdce a svého ducha a s tou vřelou upřímností, jakou jen výstava v Bruselu dovedla uplatnit.“³⁶²

9.2.5 Zobrazení jednotlivých komponent úspěchu Československa

Ve sledovaném tisku se hovoří, buď o úspěchu celkové prezentace československé účasti, nebo se články zaměřují na jednotlivosti, které byly na bruselské výstavě představeny. Dané části naší expozice jsou pak v článcích popsány a rozebrány.

9.2.5.1.Pavilon/Expozice

Budova československého pavilonu byla hodnocena jako jednoduchá a na první pohled nepřiliš výrazná stavba, která se odlišovala pouze volbou nového typu materiálu. Návštěvníky před vstupem dovnitř dokázala upoutat spíše velikost Kaplanovy turbíny a sousoší Nový věk. *„Budova mě svým elegantním a příjemně střídým zevnějškem zvlášť nezaujala. Je to hezké, říkal jsem si, ale hezkých pavilónů je tu víc. Nicméně Kaplanova turbína napravo od vchodu mě přinutila, abych si sedl na lavičku a dlouze se na ni díval...Ale tahle turbína byla krásná!“³⁶³*

„Na rozdíl od mnohých střídým, ale zároveň moderní, vznosný, ale nikoliv extrémní. Důstojný i klidný i přes jistou odlehlost od centra...Na světlé prostranství před skleněnou vstupní halu dopadá stín vysokého sousoší – dílo akademického sochaře Vincese Makovského, muž a žena držící slunce míru....“³⁶⁴

„Vnější vzhled našeho pavilónu nevyniká osobitým a výrazným řešením, ani skleněné obklady stěn nesplnily zcela očekávání...Sama stavba, vyznačující se střízlivou elegancí, je svým způsobem unikátním průkopnickým činem v použití nových stavebních hmot, zejména pěnového zlatistého panelového skla, vynikajícího výtečnými izolačními vlastnostmi. Tato

³⁶² KUSÁK, Alexej. Naši v Bruselu. *Kultura : Týdeník pro kulturu a umění*. 12. června 1958, roč. 2, č. 24, s.8. Dostupný také z WWW: < <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Kult/2.1958/24/8.png>>.

³⁶³ HOLZKNECH, Václav. Brusel očima českého porotce (Naši umělci se vyznamenali – Kolik bude zlatých medailí?). *Lidová demokracie : Orgán československé strany lidové*. 27. července 1958, roč. XIV, č. 178, s. 5

³⁶⁴ VACÍK, Miloš. Československý den v Bruselu. *Rudé právo : Ústřední orgán Komunistické strany Československa*. 24. dubna 1958, roč. 38 (Právo lidu roč. 61), č. 113, s. 3. Dostupný také z WWW: < <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1958/4/24/3.png>>.

*technika je světovou novinkou, uplatňovanou doposud jiným způsobem pouze v USA a v Sovětském svazu.*³⁶⁵

Zato vnitřní uspořádání pavilonu si vysloužilo pochvalné výroky. Autoři těchto výroků vyzdvihují pestrost vystavovaných exponátů a přesvědčení, že si zde každý může najít něco, co ho zaujme. *„Vnitřní řešení a náplň jsou však jedni z nejvíce chválených. Naším výtvarníkům a organizátorům pavilónu se podařilo spojit technickou vyspělost, přehled sociálních vymožeností s kulturní úrovní lidu a jeho umělců v jeden souvislý, nedělitelný proud. A to výrazem moderním, současným, jaký se zřídka objeví v takovém měřítku i na domácích výstavách.*³⁶⁶

*„Typický československý vkus, jemnost a solidnost, s nimiž návštěvníky vítá každický exponát si záhy po otevření výstavy vydobyl hrdý název Pavillon bijoux, čili klenot.*³⁶⁷

Pozornost si vysloužily zejména dvě složky naší vnitřní expozice (pomineme-li interaktivní Laternu magiku a polyekran), které měly v zahraničí vždy dobré renomé. Tou první jsou ručně vyřezávané dřevěné loutky, který dokážou zaujmout nejen děti, ale také dospělí. *„Jak by třeba nepotěšily malé i velké kouzelné i prosté dřevěné hračky, kterých je tu plných sálek, které jakoby vyrůstaly a rozjížděly se z mocného kmene dobrého českého stromu. Jak by i tady nepotěšilo po celém světě proslulé umění Jiřího Trnky, jehož loutkové filmy se tu promítají a z nichž jsou zároveň vystaveny jednotlivé scény. A že toto je umění z velkých tradic, to dokazuje celá řada loutkových prosceníí, které tu návštěvníci se zájmem prohlížejí – od Johannese doktora Fausta Matěje Kopeckého až po divadlo Spejbla a Hurvínka.*³⁶⁸

³⁶⁵ Náplň čs. pavilónu je senzací výstavy, Brusel: Brány se otevřely, Světová a mezinárodní výstava byla slavnostně zahájena. *Mladá fronta : Deník Československého svazu mládeže*. 18. dubna 1958, roč. XIV, č. 92, s. 2.

³⁶⁶ VACÍK, Miloš. Československý den v Bruselu. *Rudé právo : Ústřední orgán Komunistické strany Československa*. 24. dubna 1958, roč. 38 (Právo lidu roč. 61), č. 113, s. 3. Dostupný také z WWW: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1958/4/24/3.png>>.

³⁶⁷ HEJKAL, Jaroslav. Expo 58: Bilance světa pro svět lidštější, se zápisníkem a fotoaparátem po Světové výstavě v Bruselu. *Mladá fronta : Deník Československého svazu mládeže*. 29. června 1958, roč. XIV, č. 15, s. 6.

³⁶⁸ VACÍK, Miloš. Československý den v Bruselu. *Rudé právo : Ústřední orgán Komunistické strany Československa*. 24. dubna 1958, roč. 38 (Právo lidu roč. 61), č. 113, s. 3. Dostupný také z WWW: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1958/4/24/3.png>>.

„Zatím, co v našem pavilónu zněl francouzský a vlámský překlad těchto slov, získávali jsme na druhém konci výstaviště srdce malých Belgičanů svým Hurvínkem a Spejblem, na které přišlo tolik dětí i dospělých, že se ani nevešli do prostorného krásně upraveného hlediště.“³⁶⁹

Dále pak tradiční československá surovina – sklo. *„Sympatie všech návštěvníků získává celek expozice skla, porcelánu a keramiky, která (ve srovnání s ostatními pavilóny) naprosto přesvědčivě dokazuje prvenství Československa v tomto odvětví průmyslu.“³⁷⁰*

„O českém skle se v zahraničí říká, že je sklem králů a králem skla. Bruselská expozice pravdivost tohoto výroku důrazně podtrhuje. Zasloužily se o to vzácné kusy našeho historického skla, jedinečná mosaiková okna i čarokrásné broušené vázy, dílo rukou nesmírně dovedných a srdce citlivého básnivého....To skláři z našich pohraničních okresů připravili radostná překvapení všem dospělým lidem, kteří nezapomněli na své dětství: vyfoukli z křehkého skla celou sluneční soustavu. Zlaté Slunce posadili pevně do středu a devět doprovodných planetek, otáčejících se kolem osy, zabydleli líbeznými figurkami....Planety se točí a vtipně řešené figurky defilují před zraky okouzlených diváků.“³⁷¹

Pozitivně překvapila expozice s názvem Vkus. *„V souladu s ročními dobami, uvozovanými příznačnými lidovými obyčejí představuje se tu bohatá vzorkovnice naší tvorby. Hedvábí a krajky, damašky či brokáty, látky vlněné, šatovky překrásných vzorů a barevných odstínů, doplňky z kůže, bižuterie a drahokamy, sportovní výstroj, sektorový nábytek – to všechno je visitkou vynikající materiální a umělecké hodnoty výrobků vkusu i jejich uspořádání.“³⁷²*

„A podobně i kruhovitá expozice textilu, vhodně instalovaná podle čtyř ročních období, přivádí návštěvníky (zejména ze západní Evropy) k úžasu. „To jsem si nikdy nemyslel, že

³⁶⁹ ČTK A RP (Zvláštní zpravodaj). Čs. národní dny v Bruselu zahájeny. *Rudé právo : Ústřední orgán Komunistické strany Československa*. 24. července 1958, roč. 38 (Právo lidu roč. 61), č. 203, s. 1. Dostupný také z WWW: < <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1958/7/24/1.png>>.

³⁷⁰ HEJKAL, Jaroslav. Expo 58: Bilance světa pro svět lidštější, se zápisníkem a fotoaparátem po Světové výstavě v Bruselu. *Mladá fronta : Deník Československého svazu mládeže*. 29. června 1958, roč. XIV, č. 15, s. 6.

³⁷¹ TOUSKA, František. My v Bruselu. *Lidová demokracie : Orgán československé strany lidové*. 3. května 1958, roč. XIV, č. 105, s. 2.

³⁷² TOUSKA, František. My v Bruselu. *Lidová demokracie : Orgán československé strany lidové*. 3. května 1958, roč. XIV, č. 105, s. 2.

můžete ohrozit tradiční prvenství Francie.“ – řekl mi, nadšen touto expozicí, francouzský odborník – textilák...Stejně tak neskrblí chválou nadšení diváci v kulturní části pavilónu.“³⁷³

Někteří novináři se zmiňují i o betatronu, především v souvislosti s jeho využitím. „*Po vylíčení dojmů a popisu nejvýznačnějších exponátů oznamujeme, že belgické nemocnice se zajímaly o československý betatron, kterého by rády používaly v boji proti rakovině.“³⁷⁴*

9.2.5.2.Restaurace

Součástí československého pavilónu byla i restaurace, která se podle médií za krátkou dobu podařilo získat pozici jednoho z nejlepších gastronomických podniků v rámci celého výstavního areálu. „*Mezi okolním restauratéry na výstavišti – je tu kolem 70 restaurací a jídelen – se rychle rozlétna zpráva o vybavení čs. kuchyně a všech tří restaurantů a exkurse zájemců chodí jedna za druhou. Majitel hotelu Cumberland pan George Niels, který vede jeden z nejlepších bruselských restaurantů, označil zařízení a organizaci v našem pavilónu za příkladnou.“³⁷⁵*

„*Viděli jsme, že naše restaurace je oblíbeným dostaveníčkem širokého a náročného obecnstva, které chce dobře jíst v kulturním a příjemném prostředí. Naše vepřová s knedlíkem a zelím tu získává oblibu vedle specialit mezinárodní kuchyně. Je to jistě zásluha nadšené práce československého personálu, který velmi přispívá k dobrému jménu naší vlasti...Ve čtvrtek 5. června zhlédli umění našich kuchařů a číšníků z restaurace Praha i diváci belgické televize.“³⁷⁶*

Osobní zkušenost s návštěvou restaurace Praha líčí Jan Werich a nechává tak čtenáře Literárních novin nahlédnout, jaké zážitky zde hosty čekaly. „*Hlavní chod bude nejlépe česká zvěřina. (Sešel jsem se v Římě s jedním hercem z Hollywoodu. Povídá mi: „Jedu domů přes*

³⁷³ HEJKAL, Jaroslav. Expo 58: Bilance světa pro svět lidštější, se zápisníkem a fotoaparátem po Světové výstavě v Bruselu. *Mladá fronta : Deník Československého svazu mládeže*. 29. června 1958, roč. XIV, č. 15, s. 6.

³⁷⁴ Pohádka tisíce a jedné noci. *Lidová demokracie : Orgán československé strany lidové*. 24. dubna 1958, roč. XIV, č. 97, s. 1.

³⁷⁵ Deštivé počasí v Bruselu – slabá návštěva. *Lidová demokracie : Orgán československé strany lidové*. 20. dubna 1958, roč. XIV, č. 94, s. 1

³⁷⁶ HEJKAL, Jaroslav. Oprávněná chvála práce českých rukou a mozků (Zdeněk Fierlinger na bruselské výstavě), *Mladá fronta : Deník Československého svazu mládeže*. 7. června 1958, roč. XIV, č. 135, s. 2.

Brusel. Mně tam ta zvěřina v české restauraci tak zachutnala, že se tam ještě vrátím.“) Nu a pak palačinky Praha? Nebo zapékané broskve Praha v čokoládě? Nebo dokonce broskve, banány, ananas, hrušky maitre d’hotel připravované u stolu, pálené cognacem, cointreau, kirschem nebo pernodem? Mluvě o jídlech připravovaných u stolu, a jak říká jídelní lístek, pálených nějakou pálenkou, musím upozornit čtenáře, že za toutou senzací bychom museli zajít do restaurace Praha o patro výš, do oddělení DE LUXE. Zde ve velice vkusné místnosti plné květů, pohody, jasů a čistoty (vědoucí vedoucí!) jest eldorádo jídel připravovaných u stolu. Čtete se mnou jídelní lístek: Filet mignon Calva pálený calvadosem, Beefsteak po myslivecku pálený jalovcovou, Srnčí medailonky lesnické pálené žitnou. Na rožni: Moravský divoký šíp, pálený vodkou, Živaňský špíz pálený vodkou, Slovácký špíz pálený vodkou, Kuřecí játra se slaninou pálená vodkou, Brzlík Medici pálený cognacem. Chybí tam ještě pálený kostelník, avšak i bez něho naši hoši ostatním restauracím vypálili rybník. Člověk tam sedí a než si zvykne, nejrady by volal hasiče. Před vaším zrakem šlehají plameny z mísy a číšník hořící porce servíruje se zručností salamandra, jediného to tvora, který žije v živlu zvaném oheň. A když hlad uhasil krmi a krmi zahrnala hlad, zbývá ještě uhasit žízeň. A ta se tu hasí z obrovských sklenic groteskních rozměrů, které pocházejí, tuším, z Karlových Var od Moserů.“³⁷⁷

Aby si čtenáři dokázali udělat přehled, jak se československé restauraci dařilo, zveřejňují média seznamy, které mapují měsíční spotřebu surovin ve všech třech částech našeho restauračního zařízení. „*Za jediný měsíc tu šíří slávu českého pohostinství prodejem 30 000 polévek, 40 000 studených a 9 000 teplých předkrmů, 20 000 menu, 5 000 kilogramů uzenin, 58 000 půllitrů piva, 5 000 minutek, 18 000 porcí knedlíků (navíc) a dalších a dalších jídel a nápojů.....Dva až tři tisíce návštěvníků přicházejí denně ochutnat naše výrobky do čs. restaurace Praha.*“³⁷⁸

„A když už jsme u té restaurace: denně uvedla do příjemné pohody až dva tisíce hostů, nejvíce Američanů, Belgičanů, Němců a Francouzů. Největšímu zájmu se těšila z polévek gulášová a

³⁷⁷ WERICH, Jan. Jan Werich a labyrint světa III.. *Literární noviny (II) : Týdeník pro kulturně politické a umělecké otázky.* 26. července. 1958, roč. VII, č. 30, s. 12. Dostupný také z WWW: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNII/7.1958/30/12.png>>.

³⁷⁸ HEJKAL, Jaroslav. Reportáž z restaurace EXPO 58 vyznamenané velkou cenou: O knedlicích, svíčkové a plzeňském v Bruselu. *Mladá fronta : Deník Československého svazu mládeže.* 29. září 1958, roč. XIV, č. 232, s. 3.

*hovězí s játrovými knedlíčky, z teplých jídel svíčková na smetaně, brusinky, knedlík, a zejména pražská šunka v různých kombinacích, jako s křenem, bramborovou kaší, apod...Plzeňské pivo obhájilo primát a naše restaurace zaznamenala největší návštěvu.*³⁷⁹

V Mladé frontě se objevila i poněkud kuriozní zpráva, že si hned první den výstavy vyžádala recept na naše knedlíky manželka generálního komisaře kanadského pavilonu.³⁸⁰

9.2.5.3.Laterna magika (a polvekrán)

Mediálně atraktivní téma, jež s nepopíratelnou dávkou fascinace přináší informace o novém uměleckém útvaru. Šlo o nový typ propojení filmových a divadelních principů, za kterými stál režisér Alfréd Radok se svým týmem. *„Tvůrcům Laterny Magiky se povedlo daleko víc, než se od nich žádalo. Ukázali Československou novou formou, dramatickým útvarem, který svou novostí, vtípem a srozumitelností oslňuje obecenstvo a budí údiv a trošku závisť u profesionálních odborníků. V době, kdy jsem byl v Bruselu, dostala Laterna Magika tři seriózní nabídky k zájezdu. Do Japonska, do Mexika a do Paříže.*³⁸¹

„Už se chválila vynalézavost našeho režiséra Radoka, který si vymyslel něco, co si nevymyslel nikdo druhý v této světové soutěži, a protože se to výborně povedlo, díky všem dalším, kteří tu přiložili ruce k dílu, má to světový úspěch... Jmenuje se to Laterna magika a je to vskutku sugestivní podívaná, složená z hudby, filmu, tance, zpěvu a živého slova a z takové přemíry nápaditosti, že se tu ozývá každou chvíli potlesk na otevřené scéně. Bylo by třeba dlouze popisovat průběh této revue, abychom si učinili představu o tom, co tu působí tak strhujícím dojmem. A je těžko vylicít slovy, když se tu všechno prolíná dohromady: krásy Prahy, lidové tance, obrazy Československa, naše minulost i přítomnost, lidové písně, moderní balet s živými tanečníky i s tancem zachyceným barevným filmem, jak tu hraje hudební skladatel najednou na šest nástrojů a jak tu vystupuje jedna a tataž konferenciérka ve třech podobách.

³⁷⁹Úspěch ČRS oficiálně potvrzen: V Bruselu vede pražská šunka. *Lidová demokracie : Orgán československé strany lidové*. 16. října 1958, roč. XIV, č. 247, s. 1

³⁸⁰ HEJKAL, Jaroslav. Reportáž z restaurace EXPO 58 vyznamenané velkou cenou: O knedlicích, svíčkové a plzeňském v Bruselu. *Mladá fronta : Deník Československého svazu mládeže*. 29. září 1958, roč. XIV, č. 232, s. 3.

³⁸¹ WERICH, Jan. Jan Werich a labyrint světa III. *Literární noviny (II) : Týdeník pro kulturně politické a umělecké otázky*. 26. července 1958, roč. VII, č. 30, s. 12. Dostupný také z WWW: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNII/7.1958/30/12.png>>.

*Uprostřed tolikeré bezduchosti, konvenčnosti a vyabstrahovaného, odlidštěného umění působí náš program jako svěží oáza.*³⁸²

Návštěvníky bruselské výstavy zajímalo, jak tento nový dramatický počín, který byl mnohokrát označen za „*sensaci výstavy*“, vypadá, a proto byli ochotni stát na představení Laterny magiky dlouhé fronty. Enormní vlna zájmu si vynutila i tři představení denně, přičemž délka jednoho z nich zabrala dvě hodiny. Stále to však nestačilo uspokojit všechny zájemce, což bylo zaviněno i nízkou kapacitou sálu, kde se představení s názvem Non-stop revue odehrávalo. „*Téměř ve všech pavilónech mají nějaký druh představení a všude stojí fronta. Fronta u nás není tudíž nic neobyčejného. Je tu ovšem jedna neobvyklost, která na první pohled patrná není. V naší frontě stojí mnoho lidí, kteří už Laternu Magiku viděli. Jdou podruhé, potřetí, a můžete věřit, jeden pán za Sydney ji viděl pětkrát.*“³⁸³

„*Už to natáčely nejrůznější televize a dnes a denně, kdy se to hraje ve dvě, ve čtyři a v šest, hrnou se sem ti šťastní, kteří si obstarali včas vstupenky, a ti bez vstupenky se trpělivě řadí do dlouhé fronty, jestli se pro ně v sále najde alespoň kousek místa.*“³⁸⁴

„*Zázrak výstavy, píše o tomto pořadu zahraniční noviny. „Nezbyl vám alespoň jeden lístek?“ táží se stovky návštěvníků z Brazílie, Uruguaye, Německa i Francie každý den ve frontách před skleněnými dveřmi naší expozice.*“³⁸⁵

Představení se zúčastnila i řada prominentních hostů československého pavilonu (př. členové královských rodin, politici, umělci).

³⁸² RYBÁK, Josef. Letmo bruselskou výstavou. *Rudé právo : Ústřední orgán Komunistické strany Československa*. 15. června 1958, roč. 38 (Právo lidu roč. 61), č. 164, s. 2. Dostupný také z WWW: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1958/6/15/2.pn>>.

³⁸³ WERICH, Jan. Jan Werich a labyrint světa III. *Literární noviny (II) : Týdeník pro kulturně politické a umělecké otázky*. 26. července. 1958, roč. VII, č. 30, s. 12. Dostupný také z WWW: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNII/7.1958/30/12.png>>.

³⁸⁴ RYBÁK, Josef. Letmo bruselskou výstavou. *Rudé právo : Ústřední orgán Komunistické strany Československa*. 15. června 1958, roč. 38 (Právo lidu roč. 61), č. 164, s. 2. Dostupný také z WWW: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1958/6/15/2.pn>>.

³⁸⁵ JELÍNEK, Miroslav. Rozhovor Non stop. *Mladá fronta : Deník Československého svazu mládeže*. 6. července 1958, roč. XIV, č. 160, s. 3.

„Disney zhlédl pásmo režiséra Alfréda Radoka *Laterna magica* a srdečně se pozdravil s režisérem pásma Radokem a scénaristou Formanem. Vyjádřil jim svůj dík za krásné dojmy z představení a vyhověl pozvání zhlédnout filmové hudební pásmo Emila Radoka „*Pražské jaro*“ s využitím 7 projektorů a 8 diaprojektorů a osmi malých promítacích pláten. Také nad tímto představením vyslovil Walt Disney svá uspokojení.“³⁸⁶

Podobně jako *Laternu magiku* chválí tisk i obdobný počín, jenž je vlastně postaven na stejném principu střídání filmových obrazů na několika plátnech najednou. Dostal název polyekran a jeho tvůrcem je bratr režiséra *Non-stop revue*, Emil Radok.

„Podobně živý zájem vyvolal také polyecran Emila Radoka o *Pražském jaru*. Nevšední reportáž o květnových slavnostech běží na osmi menších plátnech; děj se tu rozvíjí postupně nebo se odehrává současně a s velmi pestrými fantazií přibližuje divákům koncerty s výkonnými umělci, ale i město a jeho historickou vůni. Akce rozběhlá do více ploch přináší neskonalé mnoho nových možností a bude asi vytížena v dohledné době podstatněji. Bratři Radokové tedy přispěli překvapujícím způsobem k účinnosti našeho pavilónu v živé formě.“³⁸⁷

„Vtipné desetiminutové představení z filmu a diapozitivů na osmi malých plátnech vypráví lidem hudbou, nekrásnějším jazykem světa, o *Pražském jaru*...Povedlo se našim to, co možná přehlédli druzí. Povedlo se jim návštěvníka výstavy pohládit. V důstojné skromnosti připomenout, že je tu národ, který umí. Že vkus je kus života, že nejenom očima a ušima vede cesta k člověku, ale srdcem a citem také.“³⁸⁸

9.2.5.4 Doprovodný program

V rámci doprovodných programů si média všimla Světového filmového festivalu, a to proto, že jeho hlavní cenu vyhrál československý snímek Karla Zemana *Vynález zkázy*. „*Význačný*

³⁸⁶ Disney: Díky za krásnou podívanou. *Lidová demokracie* : *Orgán československé strany lidové*. 5. července 1958, roč. XIV, č. 159, s. 2

³⁸⁷ HOLZKNECH, Václav. Brusel očima českého porotce (Naši umělci se vyznamenali – Kolik bude zlatých medailí?). *Lidová demokracie* : *Orgán československé strany lidové*. 27. července 1958, roč. XIV, č. 178, s. 5

³⁸⁸ WERICH, Jan. Jan Werich a labyrint světa III.. *Literární noviny (II)* : *Týdeník pro kulturně politické a umělecké otázky*. 26. července. 1958, roč. VII, č. 30, s. 12. Dostupný také z WWW: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNII/7.1958/30/12.png>>.

podíl na úspěchu všech hlavní částí čs. expozice na světové výstavě v Bruselu má i Čs. státní film.³⁸⁹

„Film, o kterém se dnes mluví v celém světě, je československé dílo Vynález zkázy. Z festivalu na Světové výstavě v Bruselu, kde získal v soutěži s filmovou produkcí prvenství „Velkou cenu“, se rozlétna jeho sláva do všech koutů zeměkoule. V Japonsku se už promítá, do řady zemí je prodán, další zájemci se hlásí...A Karel Zeman, jedinečným, novým způsobem se chopil této verneovské fantazie a prostředky nejmodernějšího umění – filmu – vypráví příběh o vynálezci, jehož objev málem znamenal zkázu lidstva.“³⁹⁰

„Karel Zeman vytvořil Vynálezem zkázy výjimečný film, svrchovaně zajímavý, kde se záměrná naivita pojí s nejvytříbenějším duchem, kde ironie je obklopena laskavostí; navíc je film naplněn nápady a gagy...“³⁹¹

Objevily se však i zprávy o dalších filmových akcích a dílech, například o soutěži filmů se zemědělskou tematikou. „V mezinárodní soutěži filmů se zemědělskou tematikou na Světové výstavě v Bruselu zvítězil čs. barevný film režiséra J. Kouby Tajemství řepného klubička. Porota přirrhla tomuto filmu prvenství s naprostou spontánností.“³⁹²

Četná sdělení ve sledovaných periodikách pak informovala o československých národních dnech, a to nejen o jejich samotném průběhu, nýbrž i o tom, co jim předcházelo (př. odlet účinkujících souborů či přilet československé vládní delegace³⁹³). Největší důraz však kladla na

³⁸⁹ Čs. film v Brusel. *Rudé právo* : Ústřední orgán Komunistické strany Československa. 27. dubna 1958, roč. 38 (Právo lidu roč. 61), č. 116, s. 2. Dostupný také z WWW: < <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1958/4/27/2.png> >.

³⁹⁰³⁹⁰ZVONÍČEK, Stanislav. Vyznamenaný český film Vynález zkázy *Rudé právo* : Ústřední orgán Komunistické strany Československa. 29. června 1958, roč. 38 (Právo lidu roč. 61), č. 178, s. 2. Dostupný také z WWW: < <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1958/6/29/2.png> >.

³⁹¹ ŽALMAN, Jan. Brusel tleská Karlu Zemanovi. *Kultura* : Týdeník pro kulturu a umění. 26. června 1958, roč. 2, č. 26, s.3. Dostupný také z WWW: < <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Kult/2.1958/26/3.png> >.

³⁹²Další úspěch čs. filmu v Bruselu. *Lidová demokracie* : Orgán československé strany lidové. 26. července 1958, roč. XIV, č. 177, s. 1

³⁹³Viz Čs. umělecké kolektivy do Bruselu. *Lidová demokracie* : Orgán československé strany lidové. 12. července 1958, roč. XIV, č. 165, s. 5. a Čs. vládní delegace do Bruselu. *Mladá fronta* : Deník Československého svazu mládeže. 22. Července 1958, roč. XIV, č. 173, s. 5.

pozitivní ohlas ze strany návštěvníků výstavy i reakcí v belgickém tisku. „Na Světové výstavě probíhala už celá dlouhá řada národních dnů různých zemí. A leckdy tak, že o nich její širší obecnost prostě ani nevědělo. Budiž tedy řečeno, že když chlapci ze slovenského souboru *Lúčnica* zablýskali na *Esplanade* valaškami anebo když *Ústřední hudba* čs. armády procházela kolem pavilónu Argentiny nebo *Belgického Konga* – vědělo se tu dostatečně, že tyto dny patří nám. Nejméně pět tisíc diváků shromáždilo se dnes i ve čtvrtek opět na každém z dopoledních i odpoledních vystoupení našich souborů.“³⁹⁴

„Čs. národní dny na Světové výstavě v Bruselu, uspořádané ve dnech 23. a 24. července, patřily k těm, o nichž se v belgickém tisku psalo nejvíce. Vcelku belgické listy hodnotí bohatou kulturní náplň národních dnů. Některý list „*Soir*“ napsal článek na třech sloupcích přes celou stranu jen o „*Prodané nevěstě*“ a *České filharmonii*...*Drapeau Rouge* nadepsal svůj článek slovy: *Díky Československu! Čechoslováci nám řekli loutkami, tancem a hudbou, že jejich kulturní a umělecké bohatství je na stejné úrovni jako jejich průmyslový génius. ČSR nabídlo nám kouzlo folklóru, umění, která má všechnu svěžest pramene, který tryská z hloubky lidové duše, loutky, které rozechvívají dospělé země stejně jako děti svým zvláštním životem. Českou filharmonii, která vynikajícím podání potvrdila svou pověst, že patří k nejlepší hudebním tělesům na světě...* Významné osobnosti belgického života i zahraniční návštěvníci prohlásili, že čs. národní dny dovršily úspěch čs. pavilónu, který skvěle uskutečnil heslo Světové výstavy: *Za svět lidštější*.“³⁹⁵

„Obě opery měly velký úspěch. Sobotního představení *Její pastorkyně* se zúčastnila také čs. vládní delegace, představitelé bruselského diplomatického sboru aj. *Její pastorkyně* byla uvedena v nastudování, které slavilo bouřlivý úspěch před 3 lety v Moskvě. I v Bruselu ji diváci sledovali velmi pozorně a vyjádřili své uznání na konci každého dějství nadšeným potleskem.“³⁹⁶

³⁹⁴ Úspěch československých národních dnů na Světové výstavě: V Bruselu jsme opět vyhráli. *Rudé právo* : *Ústřední orgán Komunistické strany Československa*. 24. července 1958, roč. 38 (Právo lidu roč. 61), č. 204, s. 1. Dostupný také z WWW: < <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1958/7/25/1.png>>.

³⁹⁵Po stránkách belgického tisku: Úspěch čs. národních dnů. *Mladá fronta* : *Deník Československého svazu mládeže*. 25. července 1958, roč. XIV, č. 176, s. 2.

³⁹⁶ Úspěch *Její pastorkyně* v Bruselu. *Lidová demokracie* : *Orgán československé strany lidové*. 29. července 1958, roč. XIV, č. 179, s. 1

„Orchestrální koncerty se konají za stejných akustických podmínek ve Velkém auditoriu. Před Českou filharmonií hostovaly v Bruselu už téměř všechny čelné orchestry v čele s Vídeňskými filharmonisty, Berlínskou a Filadelfskou filharmonií, orchestrem BBC aj. Přes silnou mezinárodní konkurenci dovedl náš orchestr dosáhnout pronikavého úspěchu a dokázal tím svou světovou úroveň. To potvrdili nejen všichni čestní hosté v čele s belgickou královnou Alžbětou, která zástupce České filharmonie také přijala, ale i ohlas v tisku a u belgického obecnstva.“³⁹⁷

9.3 Shrnutí analýzy

Všechna sledovaná média podala o Světové výstavě poměrně ucelený obraz. Snažila se poskytovat obecnější popis výstavy, a to jak samotného areálu, jednotlivých pavilonů či doprovodných programů, tak i celkové atmosféry výstavy, a leckdy i zajímavosti o pořadatelské zemi a jejím hlavním městě. Děni v československém pavilonu, popřípadě naší účast v nejrůznějších soutěžích a mezinárodních projektech si tím více všímala, čím více stoupaly kladné ohlasy z řad dopisovatelů, umělců, techniků či úředníků, kteří měli co do činění s přípravou českého zastoupení, ale především z ohlasů zahraničního tisku. Periodika se pak více zaměřila na náš pavilony a vystavené exponáty než na začátku, kdy sledovala především soupeření mezi pavilony SSSR a USA. Co mají všechna sledovaná periodika společného je alespoň latentní přítomnost propagandy. Přestože publikovaná sdělení působí nezkresleně a věrohodně, občas se setkáme s informací, jež je z našeho dnešního pohledu úplně nekorespondují se skutečností. Nejsou to záležitosti, které se bezprostředně týkají naší bruselské expozice v rovině technické a organizační, spíše jde o prezentaci ideálů a lidských hodnot. Naše účast totiž měla být katalyzátorem socialistických vizí a schopností, paradoxně ale v reálu odkazovala k tradicím či uměleckým a technickým novinkám, které se socialistickému směřování vyhýbaly. A právě to se stalo klíčem k úspěchu Československa. Rozkol mezi těmito pojetími lze nalézt právě prostřednictvím novinových a časopiseckých článků. Tisk se k jednotlivým částem naší expozice stavěl kladně, podporoval svými příspěvky činnost celého československého týmu (od techniků, přes číšníky až po známá umělecká jména), s jedinou výjimkou. Tou se stala výstava 50. let moderního umění. V rámci sebraného materiálu se o ní objevuje zmínka pouze v jediném článku v Literárních novinách, přestože to v oblasti výtvarného umění byla mimořádná událost. Nepodporovala však linii

³⁹⁷Česká filharmonie uzavřela sezónu v Bruselu. *Lidová demokracie* : *Orgán československé strany lidové*. 29. července 1958, roč. XIV, č. 179, s. 3

KSČ, takže se o ni taktně mlčelo v duchu hesla: Co se nám nelíbí, o tom nehovořme. I to může být jeden z projevů propagandy. Ty ostatní se nesou v duchu dalšího hesla: Co se nám hodí zveřejnit, správně zdůvodněme. Proto lze za mechanismy propagandy označit specifickou volbu slov a slovních spojení nebo třeba vyzdvihování určitých principů nad jiné. Ideologickou rétoriku tvoří slova jako *dělník, práce, mír, rozkvět* či sousloví *humánní rozměr* nebo *lidské měřítko*. Volba těchto prostředků pro konkrétní naplnění propagandy závisí na kontextu sdělení. Standardním jevem se ukázal i výskyt článků, u nichž se tyto mechanismy projevují minimálně anebo vůbec (nejčastěji se jedná o sdělení, kde dominuje popisná složka). Zde obecně platí, že míra propagandistických tendencí média narůstá s těsností vazeb na KSČ. Tedy, Rudé právo jako ústřední orgán Komunistické strany zachází s ideologickou rovinou ve svém obsahu jinak než Lidová demokracie spadající pod Československou stranu lidovou. Agitační a propagační funkce ústředního tiskového orgánu ho předurčuje k publikování materiálů, v nichž se odráží úspěchy státního zřízení v kombinaci s ideologickými vizemi. Výsledný mediální produkt pak utváří obraz, který má prezentovat vhodný úhel čtenářova pohledu. V žádné případě nejde o vytváření fiktivních událostí či dějů, nýbrž pouze o jistou formu zkrácení reálného dění. V daleko menší míře se s přítomností propagandy setkáváme v Mladé frontě spadající pod Československý svaz mládeže (organizace, jež měla být předvstupní položkou k následnému členství v KSČ). Výskyt výroků odkazující k hodnotám sdíleným v rámci systémů sovětského typu je pouze sporadický, a pokud na něj narazíme, působí poněkud prvoplánovaně a jaksi sám pro sebe (je otištěn pouze kvůli tomu, že by nějaká taková myšlenka měla být otištěna). Podobný jev se vztahuje i na Lidovou demokracie, ovšem s tím rozdílem, že poukazování na politický rozměr věci je minimální, leckdy jen latentní. V rámci sledovaného období u Mladí fronty i Lidové demokracie v drtivé míře převažují sdělení spíše popisného a faktického než autorsky zabarveného charakteru. Co se týká týdeníku, tak se frekvence mechanismů propagandy dá prohlásit za relativně shodnou, jenom s tím, že v časopise Kultura dostávala ideologie razantnější podobu. I zde se objevovaly zdánlivě prvoplánované výroky. Jmenovitě v článcích Jindřicha Santara, jehož politicky motivovaná konstatování uprostřed popisných pasáží působila nepatříčně, jako by bylo vložena čistě v rámci žádaného a očekávaného splnění úkolu. Přitom autorská svoboda byla poměrně značná, což dokazuje množství reportážních článků a postřehů, kdy si autor(ka) hraje s jazykem a čtivou formou podává čtenáři své dojmy a pocity. Nutno podotknout, že v těchto článcích se propagandě šlo vyhnout, což někteří autoři také činili. Na druhé straně se objevovala identická podoba článků v různých médiích, z čehož lze vyvodit, že si mnozí novináři pomáhali přejímáním (i doslovných) zpráv z ČTK

(nejvíce asi redakce Lidové demokracie, méně Mladé fronty). Rozsah referování o události i jeho frekvence se zdají být vyšší u obou týdeníků, které následuje Lidová demokracie a Mladá fronta. Naopak nejméne se o Světové výstavě v Bruselu 1958 dočeti čtenáři Rudého práva.

Závěr

Společenské i politické klima studené války poskytlo prostor pro symbolický střet hodnot a principů protichůdných státních zřízení. Jeho zosobněním se stala právě bruselská výstava, které se zúčastilo i socialistické Československo. Prezentované výrobky, vystoupení našich předních uměleckých těles, stejně jako nové multimediální projekty (dramatický útvar na pomezí filmu a divadla *Laterna magika*, audivizuální performance polyekran, film *Vynález zkázy* kombinující více filmových postupů) nebo naše gastronomické dovednosti doslova okouzly celý svět. EXPO 58 nám dodalo ztracenou uměleckou prestiž a navázalo tak na vysokou úroveň prvorepublikové kultury. Zároveň bylo i skvělou příležitostí KSČ, jak skrze média legitimizovat své počínání. Jenomže právě dobový tisk rozkrývá kontrast mezi snahou umělců čerpat z kulturní úrovně první republiky, aby bylo možno konkurovat světovým trendům a uměleckým směrům, a snahou o dodržení ideologické linie prostřednictvím socialistických představ o umění a jednostranně zaměřené (kulturní, společenské i umělecké) orientaci. Přirovnání k první republice pak rezolutně odmítá. *„Svobodná Evropa tvrdí: Československo je na Světové výstavě proto tak nadšeně přijímáno, protože nevystavuje nic komunistického, ale chlubí se tím, co u nás bylo vytvořeno již dávno před válkou...jestliže se tu chlubíme něčím, čeho už dosáhla nechvalně známá předmnichovská republika, každý malý kluk se musí zeptat: a jak byly hodnoceny, prosím, pavilóny Československa na Světových výstavách v Paříži, New Yorku? Vždyť v Paříži se česká buržoazie nezmohla ani na to, aby postavila pořádný stánek pro to, co chtěla ukázat...A tak povídání příteličků ve Svobodné Evropě zaniká v hlasech jiných, dodejme i buržoazních novin, jež si nemohou dovolit očividně tuto skutečnost překrucovat.“*³⁹⁸ Pro účel Světové výstavy byly navrženy speciální prototypy (převážně) spotřebních produktů, které v případě zájmu měly být poupraveny k sériové výrobě a následné pultové distribuci. Umělecké návrhy se vymykaly tehdejšími standardům, stejně jako byly použity materiály pro běžného občana naprosto nedostupné. Kvůli špatné organizaci a technickým nedostatkům však k slibované realizaci výroby ve velkém nedošlo. Tím se zavřela cesta k opětovnému navázání obchodních kontaktů se zahraničím, které jsou nezbytné pro udržení odborové úrovně. Ve sledovaných médiích však byly prezentovány jako typické ukázky československého průmyslu, na které se brzy stanou běžně dostupnými. Vlastní výstava i její zobrazení v dobovém tisku vykonstruovaly představu, jak by to mělo

³⁹⁸JELÍNEK, Miroslav. Brány se zavírají. *Mladá fronta : Deník Československého svazu mládeže*. 19. října 1958, roč. XIV, č. 250, s. 3.

v Československu vypadat. Koneckonců i scénarista naší expozice Jindřich Santar hovoří o výstavě a její prezentaci jako o *bruselském snu*³⁹⁹ (odkaz i k retrospektivní výstavě mapující naši účast na výstavě). Mechanismy propagandy v československých médiích dopomohly k vytvoření mýtu o tomto bruselském úspěchu. Jeho základem zůstává jediné, co se podařilo rozšířit mezi veřejnost; zájem o životní styl, o architekturu, design, módu, ale třeba i trávení volného času.

³⁹⁹ Viz *Www.ceskatelevize.cz : i-vysílání* [online]. 31.12. 2008 [cit. 2011-01-14]. Retro. Dostupné z WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/208411000360702-retro/>>.

SUMMARY

EXPO 58 provided us with the lost artistic prestige and tied up with the high standards of the first republic. It was also a great opportunity for the Communist party of the Czech Republic to show off in the media and look legitimate. It was the daily newspaper that shows the contrast of the artists trying to draw something from the cultural level of the first republic so they could compete with the world trends and artistic directions and also trying to keep up with the socialist ideology and approach to art which was quite one sided (culturally, socially and artistically). Their exhibition and its display in media constructed an idea of the Brussels dream that is how it should have looked like in Czechoslovakia but not how it actually was in real life. All the media stated basically the same thing about the world exhibition, that it was explicitly marked by propaganda. Its mechanisms were specific word and sentence selection or raising certain principles above others. The choice of these mechanisms depended on a concrete idea of the message that the propaganda wanted to mention. Basically the tendency of propagandist media grows with the strength of the connection to the communist party. The tighter the connection the more is the vision biased. In no case it is trying to create fictional events but only to present the better point of view to certain problematics which the reader should adopt.

Použitá literatura a zdroje

Knihy

BĚLINA, Pavel, et al. *Dějiny zemí koruny české II.*. Vydání první. Praha : Paseka, 1992. Nástup a důsledky stalinismu v Československu, s. 309. ISBN 80-85192-30-6.

BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu*. 1. Vydání. Praha : Národní archiv, 2008. Z historie světových výstav, s. 165. ISBN 978-80-86712-64-2.

BERÁNKOVÁ, Milena. *Dějiny československé žurnalistiky : I. díl, Český periodický tisk do roku 1918*. 1. vydání. Praha : Novinář, 1981. Česká žurnalistika buržoazní a dělnická na počátku 20. století, s. 296. 59-154-80.

GADDIS, John Lewis. *Studená válka*. Praha : Slovart s.r.o., 2006. s. 278. ISBN 80-7209-843-8.

HALADA, Jaroslava; HLAVÁČKA, Milan. *Světové výstavy : Londýna 1851 po Hannover 2000*. 1. vyd., Praha : Libri, 2000. s. 280. ISBN 80-7277-012-8.

HAUFFE, Thomas. *Design : Malá encyklopedie*. Vydání první. Brno : Computer Press, 2004. Hospodářský zázrak, s. 192. ISBN 80-251-0284-X

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum : základní metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2008. 407 s. ISBN 978-80-7367-485-4.

CHLUPÁČ, Miloslav. *Propaganda jako společenský jev*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1978. Propaganda a její teorie, s. 350.

JANEČEK, Václav; KUBIŠTA, Štěpán. *Laterna magika aneb divadlo zázraků*. Laterna magika : Praha, 2006. Polyekran, s. 382. ISBN 80-903738-0-1.

KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa: Kořeny reformy 1956 – 1960 Společnost a moc*. 1. vydání. Brno : Společnost pro odbornou literaturu - Barriester Principal, 2008. Cesta začíná, s. 695. ISBN 978-80-87029-31-2.

KONČELÍK, Jakub; VEČEŘA, Pavel; ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2010, s. 344. ISBN 987-80-7367-698-8.

KRAMEROVÁ, Daniela; SKÁLOVÁ, Vanda. *Bruselský sen : Československá účast na Světové výstavě Expo 58 v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let*. 1. vydání. [s.l.] : Arbor vitae, 2008. s. 368. ISBN 978-80-87164-03-7.

MACURA, Vladimír . *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*. I. vyd. Praha : Academia, 2008. Ráj, s. 352. ISBN 978-80-200-1669-0.

NÁLEVKA, Vladimír . *Studená válka*. Praha : Triton, 2003. s. 234. ISBN 80-7254-327-X

SANTAR, Jindřich. Expo 58: Světová výstava v Bruselu, 1. vyd., Praha, Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1961, nestr., D – 13 10209

STRAUSS, Anselm ; CORBINOVÁ, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice : Albert, 1999. úvod, s. 228. ISBN 80-85834-60-X.

ŠVANKMAJER, Milan, et al. *Dějiny Ruska*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1995. s. 473. ISBN 80-7106-128-X.

TEJCHMAN, Miroslav. *Sovětizace východní Evropy : Země střední a jihovýchodní Evropy v letech 1944 - 1948*. 1. vyd. Praha : Historický ústav, 1995. Československo, s. 283. ISBN 80-85268-45-0, ISSN 0862-710-X.

TINDALL, George B.; SHI, David E. *Dějiny Spojených států amerických*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2000. s. 921. ISBN 80-7106-452-1.

Články a příspěvky v knihách či sbornících

BEDNAŘÍK, Petr; REIFOVÁ, Irena. Obraz událostí roku 1968 v normalizačních seriálech Československé televize. In KÖPPLOVÁ, Barbara; WOLÁK, Radim. *Česká média a česká společnost v 60. letech*. Praha : Radioservis a. s. , 2008. s. 176. ISBN 978-80-86212-94-4. (77 – 93)

ČECHUROVÁ, Jana. Padesátá léta v Českoslovesku. In BENEŠOVÁ, Emilie; ŠIMŮNKOVÁ, Karolína. *Expo '58 : Příběh československé účasti na Svěové výstavě v Bruselu*. 1. Vydání. Praha : Národní archiv, 2008. s. 165. ISBN 978-80-86712-64-2.

HAVLÍČEK, Dušan . Veřejná informace v sovětských politických systémech. In KÖPPLOVÁ, Barbara; WOLÁK, Radim. *Česká média a česká společnost v 60. letech*. Praha : Radioservis a. s. , 2008.

JIRÁK, Jan. Média jako politické téma. In KÖPPLOVÁ, Barbara; WOLÁK, Radim. *Česká média a česká společnost v 60. letech*. Praha : Radioservis a. s. , 2008. s. 176. ISBN 978-80-86212-94-4.

KONČELÍK, Jakub; TRAMPOTA, Tomáš. *Rudé právo v kontextu reform konce 60. let: metodické poznámky ke kvantitativní analýze* . Smetanovo nábřeží 6, Praha 1 : FSV UK, 2006. Teoretická východiska - média jako katalyzátor reform, s. 28. Dostupné z WWW: <http://publication.fsv.cuni.cz/attachments/164_008_Koncelik_trampota.pdf>. ISSN 1801-5999.

VLNAŘOVÁ, Helena. Hrozilo, že nás snad zavřou. *Zápraží : Časopis pro obyvatele kraje jihovýchodně za Prahou*. 1. 11. 2010, 11, s. 4-5. Dostupný také z WWW: <www.zaprazi.eu>.

Mladá fronta : Deník Československého svazu mládeže. roč. XIV, č. 89 - 255

Lidová demokracie : Orgán československé strany lidové. roč. XIV, č. 79 - 247

Rudé právo : Ústřední orgán Komunistické strany Československa. roč. 38 (Právo lidu roč. 61), č. 102 - 294

Kultura : Týdeník pro kulturu a umění. roč. 2, č. 1 - 52

Literární noviny (II) : Týdeník pro kulturně politické a umělecké otázky. roč. VII, č. 1 - 52

Elektronické zdroje

ADAMOVIČ, Ivan. EXPO 58: Rádio z Marsu, lux z Venuše. *Www.lidovky.cz : Pátek Lidových novin* [online]. 6. června 2008, [cit. 2011-01-04]. Dostupný z WWW: <http://www.lidovky.cz/expo-58-radio-z-marsu-lux-z-venuse-d4f/ln_noviny.asp?c=A080606_100006_ln_noviny_sko&klic=225820&mes=080606_1>.

Brusel EXPO 58 : Vše o stylu zvaném Brusel [online]. 2007-2010 [cit. 2011-01-14]. Dostupné z WWW: <<http://expo58.blogspot.com/>>.

Official Site of the Bureau International des Expositions [online]. 2010 [cit. 2010-10-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.bie-paris.org>>.

BULÁKOVÁ, Martina. Bruselský sen, skvělá vzpomínka na slavné Expo. *Www.idnes.cz* [online]. 21. května 2008, [cit. 2011-01-14]. Dostupný z WWW: <http://kultura.idnes.cz/bruselsky-sen-skvela-vzpominka-na-slavne-expo-fqd-/VytvarneUm.aspx?c=A080520_185844_vytvarneum_kot>.

BULÁKOVÁ, Martina. EXPO a Brusel, kdekdo tam musel. *Www.idnes.cz* [online]. 11. května 2008, [cit. 2011-01-14]. Dostupný z WWW: <http://kultura.idnes.cz/expo-a-brusel-kdekdo-tam-musel-dkk-/VytvarneUm.aspx?c=A080510_969966_vytvarneum_kot>.

Bruselský sen - Československá účast na Světové výstavě EXPO 58 v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let. *Časopis stavebnictví* [online]. [cit. 2011-01-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.casopisstavebnictvi.cz/clanek.php?detail=987>>.

CoJeCo : encyklopedie [online]. 17.8.2006 [cit. 2011-01-14]. Rudé právo. Dostupné z WWW: <http://www.cojeco.cz/index.php?detail=1&s_lang=2&id_desc=82750&title=Rud%E9%20pr%E1vo>.

Www.ceskatelevize.cz : i-vysílání [online]. 31.12. 2008 [cit. 2011-01-14]. Retro. Dostupné z WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/208411000360702-retro/>>.

ČTK. *Www.ct24.cz* [online]. 9. 5. 2010 [cit. 2011-01-14]. 1945: Deník Mladá fronta vznikl z popudu levicových intelektuálů. Dostupné z WWW: <<http://www.ct24.cz/kalendarium/89245-denik-mlada-fronta-vznikl-z-popudu-levicovych-intelektualu/>>.

JÁNSKÁ, Lucie. Západ po našem. *Www. hn.ihned.cz* [online]. 1. 10. 2010, [cit. 2011-01-14]. Dostupný z WWW: <<http://hn.ihned.cz/c1-46703170-zapad-po-nasem>>.

KOVÁČ, Peter . Bruselská realita v životním stylu 50. a 60. let. *www.novinky.cz* [online]. 19. května 2008, [cit. 2011-01-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.novinky.cz/kultura/140216-bruselska-realita-v-zivotnim-stylu-50-a-60-let.html>>.

KŘEN, Ivo. 60. léta - móda, design, životní styl. *Czechdesign.cz* [online]. 31.08.2006, [cit. 2011-01-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.czechdesign.cz/index.php?clanek=1089&lang=1&status=c>>.

MUSIL, Jiří. Socialistický život '68 . *Boutique : magazín Hospodářských novin* [online]. 17.7.2008, 0, [cit. 2011-01-14]. Dostupný z WWW: <<http://boutique.ihned.cz/c1-26007200-socialisticky-zivot-68>>.

Totalita.cz. *Www.nezapomente.cz : Jaké to bylo před rokem 1989* [online]. 2009 [cit. 2011-01-14]. Založen Československý svaz mládeže a Pionýrská organizace. Dostupné z WWW: <http://www.nezapomente.cz/zobraz/zalozeni_pionyr>.

ŘEZNÍČKOVÁ, Alena. Nejslavnější restaurace vešla do dějin architektury. Teď jsou v ní kanceláře. *Www.bydlení.idnes.cz* [online]. 29. července 2009, [cit. 2011-01-14]. Dostupný z WWW: <http://bydleni.idnes.cz/nejslavnejsi-restaurace-vesla-do-dejin-architektury-ted-jsou-v-ni-kancelare-175-/architektura.asp?c=A090728_165441_architektura_rez>.

SEKERA, Martin. *RVP : Metodický portál* [online]. 10. 05. 2006 [cit. 2011-01-14]. Média a politická propaganda. Dostupné z WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/557/MEDIA-A-POLITICKA-PROPAGANDA.html/>>.

SMETANA, Vít. Jaltská konference a její mýtus. *Www.lidovky.cz : Orientace/esej* [online]. 13. února 2010, r. XXIII, č. 37, [cit. 2010-09-20]. Dostupný z WWW: <http://www.lidovky.cz/jaltska-konference-a-jeji-mytus-d3u/ln_noviny.asp?c=A100213_000085_ln_noviny_sko&klic=235500&mes=100213_0>.

Theatre Architecture in Central Europe [online]. 15.6.2009 [cit. 2011-01-14]. Půl století Laterny magiky . Dostupné z WWW: <<http://www.theatre-architecture.eu/cs/historie/pul-stoleti-laterny-magiky.html>>.

TOMEK, Prokop. *Totalita.cz* [online]. [cit. 2010-11-04]. Měnová reforma 1953, Předehra. Dostupné z WWW: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/ref_menova_1953.php>.

Totalita.cz [online]. 2010 [cit. 2010-11-12]. Sociální realismus. Dostupné z WWW: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/soc_real.php>.

TŮMA, Oldřich. *Revue politika : Politicko-společenská revue Centra pro studium demokracie a kultury* [online]. 20. 7. 2007 [cit. 2011-01-14]. Československo a Marshallův plán. Dostupné z WWW: <<http://www.revuepolitika.cz/clanky/205/ceskoslovensko-a-marshalluv-plan>>.

VÁLKOVÁ, Hana. Soudruh, strana, práce. Vědci rozebrali Rudé právo, připravují slovník totality. *Www.idnes.cz* [online]. 5. června 2010, [cit. 2011-01-14]. Dostupný z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/soudruh-strana-prace-vedci-rozebrali-rude-pravo-pripravuji-slovník-totality-1x2-domaci.asp?c=A100604_193408_domaci_hv>.

Galileo Corporation s.r.o. *Www.zamek-veltrusy.cz* [online]. 2007, 18.10.2010 [cit. 2010-10-19]. Zámek Veltrusy. Dostupné z WWW: <<http://www.zamek-veltrusy.cz/historie-zamku/>>.

WANATOWICZOVÁ, Krystyna. Expo 58: když nám patřil svět. *Www.idnes.cz : kavarna on-line* [online]. 18. června 2008, [cit. 2011-01-14]. Dostupný z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/expo-58-kdyz-nam-patril-svet-dd7-kavarna.asp?c=A080613_190409_kavarna_bos>.

WEBEROVÁ, Lenka. Podívejte se, jak jsme žili za socialismu v 60. letech. *Www.idnes.cz* [online]. 23. června 2008, [cit. 2011-01-14]. Dostupný z WWW: <http://bydleni.idnes.cz/podivejte-se-jak-jsme-zili-za-socialismu-v-60-letech-fsy-panelakovy-byt.asp?c=A080620_152848_dum_stavime_web>.

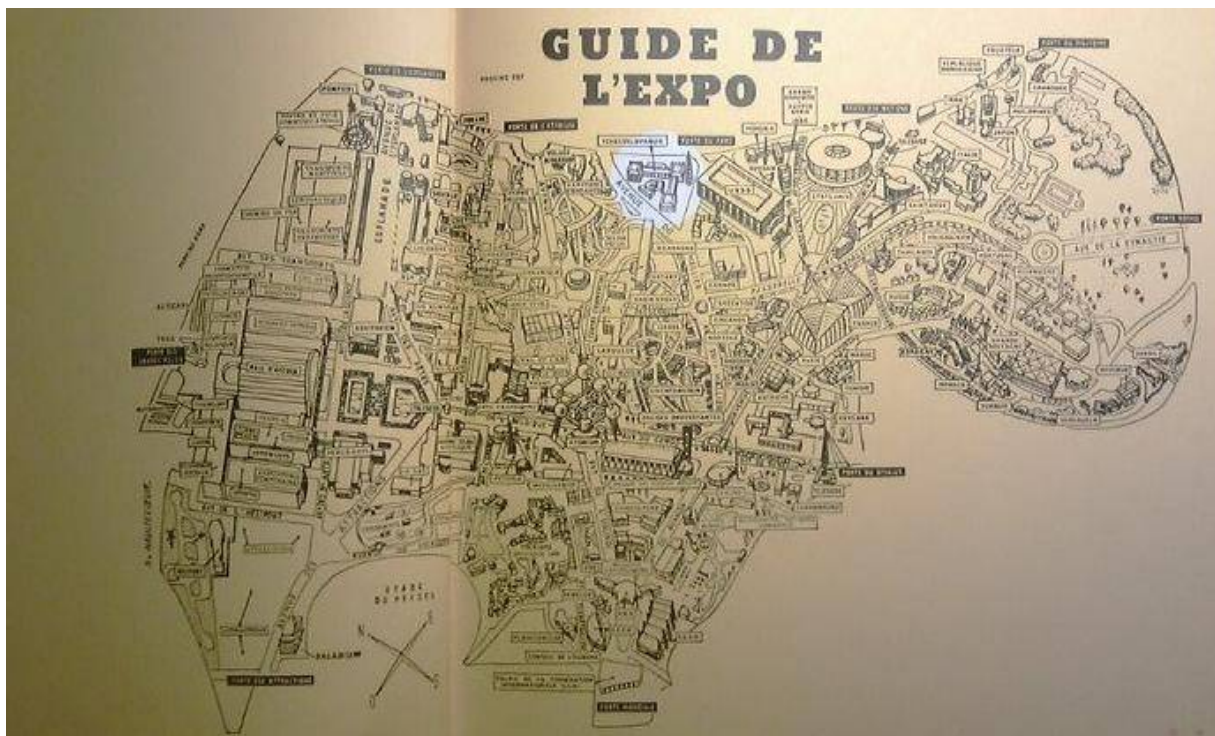
Http://fyzmatik.pise.cz [online]. 30. březen 2010 [cit. 2010-10-29]. Vodíková bomba. Dostupné z WWW: <<http://fyzmatik.pise.cz/28685-vodikova-bomba.html>>.

MEK : Malá encyklopedie kosmonautiky [online]. 06.09.2007 [cit. 2010-10-30]. Sputnik 1. Dostupné z WWW: <<http://mek.kosmo.cz/druzice/rusko/sputnik/sputnik1.htm>>.

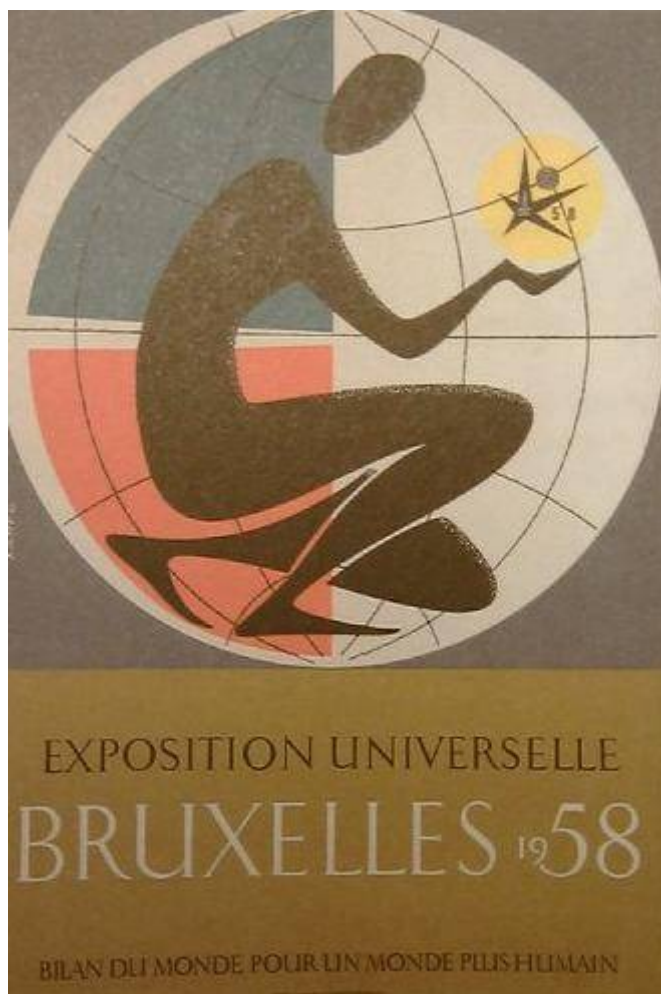
Sputnik 1. In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, 30. 5. 2005, 19:00, last modified on 5. 10. 2010, 18:21 [cit. 2010-10-30]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Sputnik_1>.

Přílohy

Příloha č. 1. Plánek bruselského výstavního areálu



Příloha 2. Grafické znázornění bruselské výstavy



Příloha č. 3. Atomium



Příloha č. 4 . Architektonický model československého pavilonu



Příloha č. 5. Seznam všech ocenění, které naši umělci získali, vycházel na pokračování v Rudé právu.

SVĚTOVÁ VÝSTAVA V BRUSELU DOKAZUJE

vysohou úroveň naši výroby, vědy a umění

Je to dlouhý seznam našich výrobků, vystavených na Světové výstavě v Bruselu, které byly vysoko oceněny v mezinárodní soutěži. Dokazuje, že na naši výrobu, vědu a umění můžeme být hrdí. Vedle Velké ceny a Čestného diplomu získalo mnoho vystavených exponátů další vyznamenání. Uvažujeme dnes seznam těch, které byly oceněny

ZLATOU MEDAILÍ

VÝTVARNÉ UMĚNÍ: tři pané na téma: »Kultura, sport a sociální zaopatření osob na odpočinku« od malíře K. Součka, plastika znázorňující karlovarské vídlo od prof. J. Kavana, kresby vystavené v části »Volné chvíle« čs. pavilónu — malíř J. Černý;

FOTOGRAFIE Jana Lukase a L. Sittenského;

KINEMATOGRAFIE: filmovací kamera »Admira II. se a fotografický aparát »Mikromax« — Meopta Brno;

POUŽITÍ ELEKTŘINY: kuchyňské zařízení v čs. restauraci — n. p. Alba, Hořovice;

TEXTILNÍ PRŮMYSL: pánské a dámské vlněné látky — n. p. Mosilana, Brno, kašmírové šátky a šatovky — n. p. Textilana, Liberec, bavlněné



damašky — n. p. VEDA Broumov, záclony — n. p. Krajka, Kraslice;

OBUVNICKÝ PRŮMYSL: dámská, dětská a sportovní obuv — n. p. Svit, Gottwaldov;

OBNOVA ZDRAVÍ: stereoskopický mikroskop (kolposkop) — n. p. Meopta Praha;

VĚDA: matematika a fyzika: elektronový mikroskop — n. p. Tesla, Brno, fotoelastifmetr — ČSAV — Ústav teoretické a aplikované mechaniky, Praha;

UŽITÉ UMĚNÍ: lidové umělecké výrobky z textilu, dřeva, lýka a pod. — Ústředí umělecké výroby, Praha, goblén »Masopust« a textilní záves (umístěné v čs. restauraci) — prof. A. Fišárek, odlišit sousoší prof. V. Makovského »Nový věk« — n. p. ZUKOV, Praha, triptych ze skleněné mozaiky »Běh života« — kolektiv žáků vysoké školy uměleckoprůmyslové, katedra prof. J. Kaplického, F. Burant, A. Simitová-Johnová, J. Kopecký, paličková krajka »Královnickys« — P. Grusovská, bronzová váza — prof. B. Stefan, skleněná mozaika »Hoid sklus« — prof. J. Kaplický, goblén »Píseň práce« — malíř L. Fulla, skleněný sloup — prof. K. Štípl;

OBRÁBĚCÍ STROJE: bruska na vnitřní broušení »TOS« typ BDA 63 — n. p. TOS, Hostivař;

BIŽUTÉRIE: skleněná bižuterie — n. p. Železnobrodské sklárny, Železný Brod;

TURISTICKÁ STŘEDISKA A HOTELY: expozice čs. lázní — Státní lázně ČSR — ministerstvo zdravotnictví, Praha.

Další vysoká uznání našim exponátům na Světové výstavě v Bruselu

Obchodní komora v Praze nám předala seznam dalších exponátů, které na Světové výstavě obdržely Velkou cenu, Čestný diplom nebo Zlatou medaili.

VELKÉ CENY — křišťálové sklo — sklářské výrobky — n. p. Karlovarské sklo, Karlovy Vary; sklářské výrobky — n. p. Borské sklo, Nový Bor; různé výrobky z kůže — rukavice — n. p. Rukavičkářské závody, Dobříš; hudba — Ústřední kulturní síň — projekt P. Smetany.

ČESTNÉ DIPLOMY — křišťál, sklo — sklářské výrobky — n. p. Jablonecké sklárny, Dolní Polubný, skleněné figurky — Sklářská škola, Železný Brod,

sklářské výrobky — n. p. Železnobrodské sklo, Železný Brod, sklářské výrobky — n. p. Ústředí uměleckých řemesel, Praha; různé výrobky z kůže — dámské kabelky — n. p. Gala, Kraslice;

hudba — píana Petrůň — n. p. Továrna na píana, Hrádec Králové; »Pražské jaro« — scénář a režie E. Radok, J. F. Fischer.

ZLATÉ MEDAILE — různé výrobky z kůže — kožené předměty — družstvo Prodex, Praha;

hudba — elektrofonické hudební nástroje — družstvo Dřevokov, Blatná.

—*—

Naše úspěchy na Světové výstavě v Bruselu

Dnes uveřejňujeme další seznam exponátů přihlášených do soutěže na Světové výstavě v Bruselu, které byly — kromě již oznámených — odměněny.

Velkou cenou

SVÁŘENÍ, PÁJENÍ A ŘEZÁNÍ: anodomechanická pila — Výzkumný ústav pro mechanizaci a automatizaci, Nové Město nad Váhom, svářecí lis — Výzkumný ústav zvaračský, Bratislava.

CHLADÍRENSKÝ PRŮMYSL: turbo-kompresor — ČKD Stalingrad, Praha.

PIVOVARNICTVÍ A SLADOVNICTVÍ: mikroskladovna — Ústřední výzkumný ústav potravinářského průmyslu a výkupu, Hrušovany.

Zlatou medaili

DOBÝVÁNÍ UHLÍ: maketa moderního dolu — Ústav pro důlní mechanizaci, Praha.

BRONZOVÉ VÝROBKY PRO BUDO-VY: osvětlovací tělesa v čs. restauraci — n. p. Lustry, Kamenický Šenov.

Stříbrnou medaili

VÝTVARNÉ UMĚNÍ: reliéf z pálené hlíny »Na břehu řeky« od prof. Jozefa Kostky.

FOTOGRAFIE: fotografie — Zd. Feyfar, fotografie — O. Straka.

TEXTILNÍ PRŮMYSL: vlněné látky plášťové — n. p. FEZKO, Strakonice, přehozy (rašplové) — n. p. Modesta, Jihlava.

OBNOVA ZDRAVÍ: Chirex 0 unit, autoklav a chirurgické nástroje — n. p. Chirana, Praha, kymograf — n. p. Keramos (nyní Stavební stroje) Brno.

VĚDA: chemie — polarografy LP 54 a LP 55 s registračním přístrojem — n. p. Laboratorní přístroje, Praha, matematika a fyzika — 5 optických mikroskopů — n. p. Meopta, Praha.

UŽITÉ UMĚNÍ A UMĚLECKÁ ŘE-MESLA: textilní tisk na námět »Pohádka« — malíř V. Kaván, skleněná plastika »Tančící dívky« — prof. J. Klinger, nástěnné pano »Vítězství techniky« — malíř L. Guderna, výtvarná konstrukce se skleněnými figurkami znázorňujícími sluneční soustavu — autor exponátu: arch. J. Saal, autoři figurek: malíř J. Černý, prof. J. Brychta, prof. E. Ouhrabka, slámené a paličkované figurky — L. Krejčí, reliéf z glazované keramiky, představující tančící dívky — prof. K. Markup.

BIŽUTÉRIE: bižuterie — n. p. Jablonecká bižuterie, Jablonec.

UMĚLÉ KVĚTINY A FANTAZIE: umělé květiny — Lípta, Liptál.